BÜTÜN ESERLERİ 17

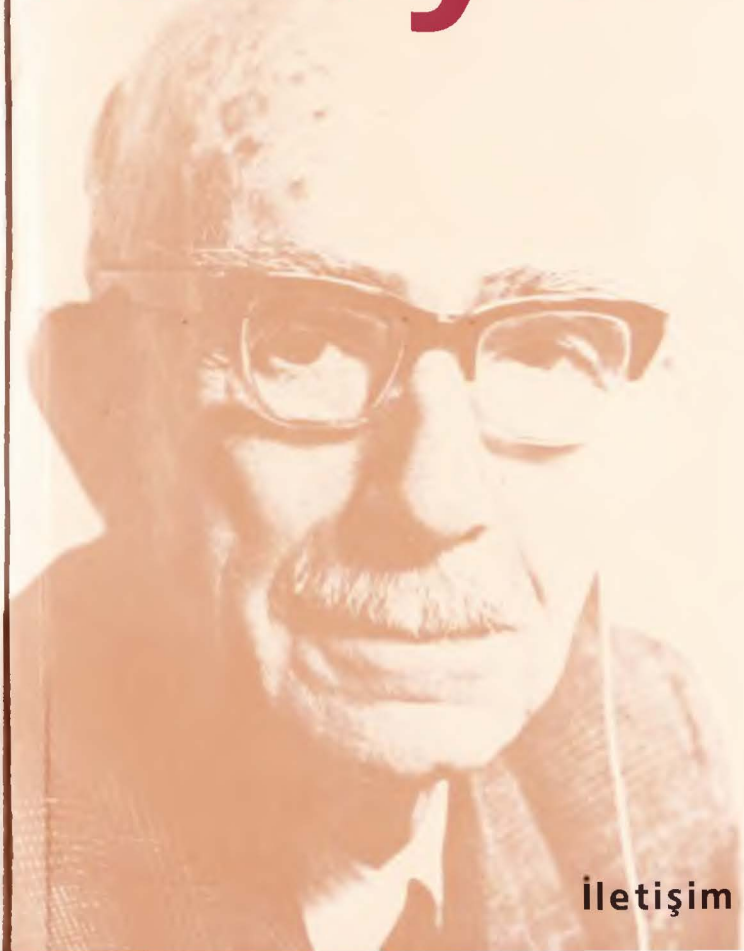
Yakup Kadri Karaosmanoğlu Hikâyeler

İletişim

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

BÜTÜN ESERLERİ 17

Hikâyeler

İletişim

2. BASKI

İletişim Yayınları 30 • Bütün Eserleri 17
ISBN 975-470-435-X
© 1985 İletişim Yayıncılık A.Ş.
1. BASKI 1985, İstanbul
2. BASKI 1997, İstanbul

KAPAK Ümit Kıvanç
DİZGİ Hakkı Oran
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Seçkin Oktay
KAPAK BASKISI Sena Ofset
İÇ BASKI ve CİLT Şefik Matbaası

İletişim Yayınları
Klodfarer Cad. İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34400 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Fax: 212.516 12 58

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

Hikâyeler

YAYINA HAZIRLAYAN
Niyazi Akı

iletişim

Yakın tarihimizde edebiyatçı ve düşünce adamlarının eserleri, geçmişten bugüne ve bugünden geleceğe yönelik bir iletişim ağının önemli noktalarını oluşturmaktadır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu gerek edebiyatımızda, gerek siyasal yaşamımızda bürokrat ve diplomatlığı ile Türkiye yakın tarihinin önemli kişileri arasındadır.

Yaşadığı dönemi ve olayları eserlerine ustaca aktarabilen Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun tüm eserlerini yayınlama girişimimizle sözünü ettiğimiz iletişim ağını bir ucundan örmeye başladığımız inancındayız.

Kitaplaşmamış yazılarını tiyatro oyunlarını, çeşitli makalelerini ve mektuplarını içeren Yakup Kadri'nin tüm eserlerinin ilk 15 kitabında, basımı yakın dönemde yapılan derlenmiş metinleri esas aldık. Sadeleştirme amacıyla da olsa değiştirme ve ekleme yapılmayan bu eserlerde şayet yazar, sağlığında bazı değişiklikler yapmışsa, yazarın düzelttiği son metinler esas alındı. Her kitabın başına yazarın biyografisi ile sözkonusu eserle ilgili objektif bilgileri eklemeyi yararlı gördük. Kitapların sonunda ise şimdiye kadar hakkında yazılmış yazıları ve bibliyografyaları bulacaksınız. Sürdürdüğümüz bu çalışmalarda eleştiri ve katkılarını beklediğimiz dostlarla bu kitapların gerçek sahibi siz okuyuculara teşekkür ederiz.

İletişim Yayınları

HAYATI VE ESERLERİ 9

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN İLK HİKÂYELERİ ÜSTÜNE 13

HİKÂYELER 17

Bulgar Köyünde Bir Gece 19
O Kadın 28
İki Meçhûl Şahıs 44
Mehdi Efendi'nin Keşfi 51
Döşeli Oda 59
Dokunma Belki Bir Kahramandır 67
Küçük Zabit 73
Sılada 80
Bir Yüzkarası 86
Altıpatlar 92
Zeynep Kadın 98
Bir Aşk Cilvesi 103
Masum Katiller 107
Oruç Keyfi 111
Zor Talâk 115
Perili Köşk 119
Beyhude Bir İntihar 126
Kadın ve Ukubet 131
İstanbul'da Üç Gece 136
Bir Aşk ve İhtiras Faciası 141

YAKUP KADRİ / Süleyman Sâib 147

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN HİKÂYELERİ 151

GENEL BİBLİYOGRAFYA 153

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Hayatı

Yakup Kadri, 17. yüzyılın sonlarından başlayarak Saruhan Vilayeti denilen Aydın ve Manisa bölgesinde hüküm sürmüş Karaosmanoğlu sülalesindendir. Mısır'da İbrahim Paşa Konağı'na yerleşen ve orada İkbal Hanım'la evlenen Kadri Bey'in oğludur.

27 Mart 1889'da Kahire'de doğdu. İbrahim Paşa'nın ölümü üzerine altı yaşındayken ailesiyle birlikte Manisa'ya geldi. İlköğrenimine Fevziye Mekteb-i İptidaisi'nde başladı. İki yıl sonra da İzmir İdadisi'ne gönderildi (1903). Şahabettin Süleyman'la arkadaşlığı buradan gelir. Ama öğrenimini tamamlayamaz. Babası daha o öğrenime başlamadan ölmüş, İkbal Hanımın satılacak mücevheri kalmamıştır. Aile yeniden Mısır'a dönünce İskenderiye'deki Fréres'ler Fransız Okulu'na girdi. Burada da bir yıl okudu. İdadi özlemi onu İzmir'e çektiyse de, tatilini geçirmek için geldiği Mısır'da (1906) Jön Türkler'le tanıştı. İzmir'e dönmekten vazgeçti. Sınavla yeniden girdiği Fréres'ler Okulu'nda iki yıl sonra bakaloryasını vererek ortaöğrenimini tamamladı.

1908'de ailece yurda döndüler, İstanbul'a yerleştiler. Yakup Kadri Mekteb-i Hukuk'a girdi. Ama bitirmeden, üçüncü sınıftan ayrıldı. Bu sırada İbsen'den esinlenerek yazdığı **Nirvana** adlı tek perdelik oyunu yayımlanmış, arkadaşı Şahabettin Süleyman'ın aracılığıyla Fecr-i Ati topluluğuna katılmıştır. Bir yandan Fecr-i Aticilere yönelik eleştirilere cevap vermekte, bir yandan da **Servet-i Fünun**'da küçük hikâyeler ya-

yımlamaktadır. Mensur şiirleri de bu ilk dönemin ürünleridir.

1912'de tüberküloza yakalandığını öğrenir. Ama ancak 1916'da tedavi için İsviçre'ye gidebilecek, üç buçuk yıl orada kalacaktır. Bektaşilikle ilgisi de bu yıllarda, İsviçre'ye gitmeden öncedir. O sıralar Paris'ten yeni dönmüş olan Yahya Kemal'in de etkisiyle Yunan ve Latin kaynaklarına dayalı yeni bir sanat anlayışını savunmaya başlamıştı. Ayrıca Doğu mitolojisiyle de ilgileniyor, bir mistisizme yöneliyordu. Bu eğilim onu Bektaşi tekkesine itti. **Nur Baba** romanını yazdı gözlemlerinden yararlanarak. Ama hem karşılaşacağı tepkiler, hem İsviçre'ye gidişi yayımlanmasını engelledi.

1913'te ilk hikâye kitabını çıkarır: **Bir Serencam**. Ama önce Balkan, ardından da I. Dünya Savaşları, bu savaşlarla gelen yıkım, Yakup Kadri'de bir değişime yol açacak, sanatın "şahsi ve muhterem" olduğu düşüncesinden yavaş yavaş uzaklaşacaktır. Mondros Antlaşması'ndan sonra onu **İkdam** yazarı olarak görürüz (1919). Güncel olayları izleyen, Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen bir gazetecidir artık. Hikâyeleri de Millî Mücadele ile ilgilidir. Daha sonra o günlerin ürünü olan makalelerini **Ergenekon**'da toplayacaktır.

1921'de Ankara'nın çağrısı üzerine Anadolu'ya geçti. Görevli olarak Kütahya, Simav, Gediz, Eskişehir, Sakarya yörelerini dolaştı. Önce Mardin (1923-31), sonra Manisa milletvekili oldu (1931-34). Evliliği de bu dönemdedir. Mutasarrıf Asaf Bey'in kızı, Burhan Asaf Belge'nin kızkardeşi Leman Hanım'la evlenmiş (11 Ekim 1923); yine bu dönemde **Kiralık Konak, Nur Baba** adlı romanlarını yayımlamış. **Cumhuriyet** ve **Hakimiyet-i Milliye** gazetelerinde makaleler yazmış (1923-25), tedavi için ikinci kez gittiği (1926) İsviçre'den "Alp Dağları'ndan" başlığıyla izlenimlerini kaleme almıştır. 1932 yılı ise Yakup Kadri için ayrı bir önem taşır. Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin ve Şevket Süreyya Aydemir'le birlikte **Kadro** dergisini çıkarırlar. Büyük yankı uyandıran ve tartışmalara yol açan romanı **Yaban** da aynı yıl yayımlanır.

Başlangıçta ilgiyle karşılanan **Kadro**'da savunulan düşünceler zararlı bulunarak derginin imtiyaz sahibi Yakup Kadri, Tiran elçiliğine atanınca (1934) dergi de kapanır. Bunu Prag (1935), La Haye (1939), Bern (1942) elçilikleri izler. Tahran elçiliğinden sonra (1949-51) emekli oluncaya kadar kalacağı Bern elçiliğine yeniden getirilecektir. **Zoraki Diplomat** adlı anıları bu yılların ürünüdür.

1955'te emekli olunca yurda dönerek çeşitli dergi ve gazetelerde yazılarını sürdürdü. 27 Mayıs'tan sonra Kurucu Meclis üyeliğine seçil-

di. 1961'de Manisa milletvekili oldu. 1957'de de **Ulus** gazetesinin başyazarlığını yüklenmişti. 1962'de Atatürk ilkelerine ters düşüldüğünü ileri sürerek CHP'den istifa etti. 1965'ten sonra ise politikadan çekildi. Son görevi Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu Başkanlığıydı. 13 Aralık 1974'te Ankara'da öldü. İstanbul'da, Beşiktaş'ta Yahya Efendi Mezarlığı'nda annesinin yanında yatmaktadır.

Eserleri

HİKÂYE

Bir Serencam (1913), **Rahmet** (1923), **Millî Savaş Hikâyeleri** (1947).

ROMAN

Kiralık Konak (1922), **Nur Baba** (1922), **Hüküm Gecesi** (1927), **Sodom ve Gomore** (1928), **Yaban** (1932), **Ankara** (1934), **Bir Sürgün** (1937), **Panorama** (2 cilt, 1953-54), **Hep O Şarkı** (1956).

MENSUR ŞİİRLER

Erenlerin Bağından (1922), **Okun Ucundan** (1940).

ANI

Zoraki Diplomat (1955), **Anamın Kitabı** (1957), **Vatan Yolunda** (1958), **Politikada 45 Yıl** (1968), **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları** (1969).

MONOGRAFİ

Ahmet Haşim (1934), **Atatürk** (1946).

ÇEŞİTLİ MAKALELERİ

"İzmir'den Bursa'ya" (H. Edip, F. Rıfkı, M. Asım ile, 1922), **"Kadınlık ve Kadınlarımız"** (1923), **"Seçme Yazılar"** (F. Rıfkı, R. Eşref ile, 1928), **"Ergenekon"** (2 cilt), **"Alp Dağlarından ve Miss Chalfrin'in Albümünden"** (1942).

KİTAPLAŞMAMIŞ OYUNLARI

"Nirvana" (Resimli Kitap, s. 9, 1909), **"Veda"** (Resimli Kitap, s. 11), **"Sağanak"** (İst. Şehir Tiy. Ktp.), **"Mağara"** (Varlık, s. 12-17, 1934).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun ilk hikâyeleri üstüne

Dünyanın en güzel hikâyeleri kuşkusuz **Binbir Gece Masalları**'dır. Yazarları bilinmeyen bu masallarda insan ve insanlıkla ilgili gerçekler bazan çok soyut, bazan da çok somut biçimde dile getirilir. Anlatıla anlatıla, süzüle süzüle, arılaşan, olgunlaşan bu masallarda konular evrenselliğe adım atar. Çin, Hint, İran, Arap, Türk, kısacası, Uzak, Orta ve Yakındoğu kültürlerinin ve İslâm dünyasının ortak dehasının ürünü olan bu masalların, yer ve zaman kaymaları yüzünden çok geniş, fakat biraz belirsiz ve sisli bir coğrafyası ve tarihi vardır. Yüzyıllar boyu süren yaşamları, çeşitli ülkelerin zevklerini ortak bir noktada birleştiren bu evrensel masalların anlatış biçimi ve dili öyle bir düzeye ulaşmıştır ki, gereksiz ayrıntıları sildikleri için, onlarda duygular, düşünceler ve davranışlar net ve aydınlıktır.

Bu zengin kaynak eski hikâyemizi hem konu, hem de anlatış biçimi bakımından etkilemiştir. Yüzyıllarca, bu masalların ikliminde boy atan, eski hikâyemizi dinlemiş, anlatmışızdır. Eski hikâyemiz belirli bir coğrafyaya, Türk-İslâm kültürü yatağına oturur, ama, yine de **Binbir Gece Masalları**'nda olduğu gibi, kendini çoğunlukla aşk, zenginlik ve iktidar konularına yöneltir, insanların mutluluk için bu üçgen alanda verdikleri savaşı anlatır, zaman zaman da kahramanlık konularına, dinsel konulara uzanır. **Kerem ile Aslı, Leylâ ve Mecnun, Arzu ile Kanber, Tahir'le Zühre, Husrev ve Şirin, Yusuf ile Züleyha, Ferhat ile Şirin, Battal Gazi, Hayber Kalesi, Kan Kalesi, Hikâye-i Kesikbaş** vb... insanı birkaç duyguda özetleyen, bir taraflarıyla belirsiz zaman ve mekânlara bağlı bu çeşit masalımsı hikâyelerdir. Okur-

yazarlığın yaygın olmadığı devirlerde toplumumuz bu hikâyeleri dinlemiş, anlatmış, okumuş, onlarla üzülmüş, onlarla sevinmiş, duygusal dünyasını onlarla beslemiş, yiğitlik ve dinsel konulan işlemiş olanlarla da ruhsal gücünü ve imanını pekiştirmiştir.

Bilinen Batılılaşma hareketi, Batı'yı tanımaya başlamamız, Fransız edebiyatı ile karşılaşmamız, hikâye ve roman türlerinin Batılı örneklerini görmemiz, zevkimizin değişmesine, dünyaya bakışımızın değişmesine yolaçar. Kısacası, bir yandan yaşamımız değişmiş, bir yandan da yaşamı yorum biçimimiz değişmiştir. Batı'yla bu tanışmadan sonra eski hikâyemize yeni bir görünüm vermeye çalışan ilk yazarımız Ahmet Midhat Efendi'dir. 1870'lerden sonra hikâye ve roman türlerinde yenilik yolunda yürüyen başka kalemler de görülür: Namık Kemal, Emin Nihat, Recaizade Mahmut Ekrem, Samipaşazade Sezai, Nâbizade Nâzım, Halit Ziya, Hüseyin Cahit ve o devirde hikâye türünü deneyen öteki yazarlar... Yakup Kadri bütün bu yazarları ve az da olsa o zamana kadar yapılmış olan çevirileri okur. Onun **Kiralık Konak**'ında gördüğümüz, geleneksel yaşamdan, örf ve âdetlerden kopmuş, yozlaşmış monden kişilere Ahmet Midhat Efendi'nin **Bahtiyarlık**'ında, **Felâtun Bey ve Râkım Efendi**'sinde, Recaizade'nin **Araba Sevdası**'nda, Hüseyin Rahmi'nin romanlarında rastlarız; **Bir Serencam**'ın konusu, parça parça da olsa, daha önce Ahmet Midhat Efendi'nin **Esaret**'i ile Sezai'nin **Sergüzeşt**'inde ele alınmıştır.

İlk hikâyelerinde Yakup Kadri'nin dili ve yaşama bakışı Mehmet Rauf'un diline ve karamsar dünya görüşüne çok yakındır. Yakup Kadri Batı edebiyatı zevkini, başlangıçta, dolaylı olarak biraz önce adlarını saydığımız yazarlardan, Servet-i Fünuncular'dan, o zamana kadar yapılan çevirilerden alır; Servet-i Fünuncular gibi o da yaşamın gerçekleriyle hayal ve icat arasında sallanmaktadır. Bununla beraber bu edebî zevk bağlılığı uzun sürmez, birkaç yıl içinde bu edebî terbiyenin baskısından kurtulur, artık kaynaklara yönelecektir.

Bu arada, Nâbizade'nin **Karabibik**'ini ve Ebubekir Hâzım'ın **Küçük Paşa**'sını okumuş olmalı ki İstanbul sınırları içinde sıkışıp kalan hikâyemizi yurt yüzeyine açma atılımı gösterir. 1916'da yazdığı **Sılada, Ses Duyan Kız, Bir Yüzkarası, Altıpatlar, Zeynep Kadın** adlı hikâyeleri bu atılımın belgeleridir. Hikâyemizin haritasını Marmara bölgesine, Ege'ye, Eskişehir yörelerine genişletir. Elli dört hikâyesinden otuzu Anadolu'ya aittir. Yakup Kadri'nin hikâyemizi yurda açma konusunda Refik Halit'le ortaklığı varsa da çığırı sürdüren odur. Yazar, hikâyemizi yurda, dolayısıyla geniş halk kitlelerine yönelişi konusunda

sorulan bir soruya şu yanıtı verir: "Bunu isteyerek yapmış değilim, bu, Maupassant'ın tesiridir ve onun gibi yapmak isteyişten ibarettir, çünkü aynı tipler memleketimizde de vardır."[1]

Yakup Kadri, kaynaklara yönelirken, erken öğrendiği Fransızcası ile, öyle sanıyoruz ki önce Maupassant'ın kolay anlaşılır hikâyelerini okumuş ve derin biçimde etkilenmiştir. Bu etki onun, varlık-yokluk anlayışına, yaşamı yorumuna, hikâyeleri için materyal toplama metoduna, hikâyelerinin yapısına kadar uzanır. O da Maupassant gibi malzemesini yaşamın içinde aramaya başlar; Maupassant nasıl Fransız toplumunun içine dalarak onun kusurlarını, bireylerinde rastladığı ruh sakatlıklarını, aptallıkları, hayvanlıkları büyük bir sadakat ve tarafsızlıkla hikâyelerine geçirirse, Yakup Kadri de aşağı yukarı aynı şeyi yapar. Her ikisi de yaşamın kusurlu ve acılı tarafına bakarlar. Her ikisinde de kişiler zaman zaman gülünç görünseler de temelde dalma elemli ve trajik büyük bir sahneye bağlıdırlar. Yakup Kadri olaylara ve insanlara bakış biçimini ve bakış güvenini Maupassant'a borçludur, denilebilir. O, **Nebbaş, Yalnız Kalmak Korkusu, Döşeli Oda, Mehdi Efendi'nin Keşfi, İki Meçhûl Şahıs** adlı hikâyelerinde gördüğümüz psikopatolojik tipleri ele alıp, işleme, ete ve içimizdeki ilkel insana yakın olan duyguları arayıp edebiyatımıza sokma cesaretini Maupassant'dan almıştır. Yakup Kadri'de, aşk yüzünden, ya da düşman zulmünden bilinci sakatlanmış, cezbeye tutulmuş, saplantılı, isterik, melankolik, yerini yadırgamış, kısacası, ruhsal bakımdan hasta kişiler vardır; bunların bir kısmı sinir ve zihin çöküntüsü yüzünden büyük bir uyuşukluğa düşmüş, geçmişi anımsamadıkları gibi varlıklarının da bilincinde olmadan günler geçiren harap insanlardır. Savaşta sakatlananları da bunlara katarsak Yakup Kadri'nin nasıl acılı bir insanlığı sergilemeye çalıştığı ortaya çıkar. Yakup Kadri'yi Maupassant'ın sanatına yaklaştıran ve bağlayan tarafların başında kuşkusuz her ikisinin de kendilerini anlamaya başladıkları yıllarda yaşamlarının mutsuz olduğunu fark ederek derin bir karamsarlığa düşmüş olmaları gelir. Maupassant, yaşamının en tatlı olması gereken yıllarda anne ve babasının geçinemediklerini görerek mutsuzdur. Yakup Kadri de ilk gençliğinde kendini mutsuz bir ortamda bulur; özgürlük arayışı içinde Mısır'a kaçar, acı çeken büyük bir şehire, İstanbul'a döner, öğrenimini tamamlayamadan bırakır, hasta olduğunu öğrenir, bütün bunlar onu mutsuzluğa, karamsarlığa düşürür.

---

1 F. Husrev Tökin - Yakup Kadri İle Bir Konuşma, **Dikmen**, sayı 22, 1942.

Yakup Kadri 1910'dan itibaren hikâyeler yazar. Onun bireysel mutsuzluk ve karamsarlığı büyük toplumsal olaylar karşısında değişikliğe uğrar; örneğin Balkan Savaşları sırasında İstanbul'a akan muhacir ve yaralı kafileleri onun bakışını toplum acılarına yöneltir. 1914'te yazdığı Rahmet adlı yazısında bu değişimi görürüz. 1916'da tedavi için İsviçre'ye gider. Döndükten sonra 1920'de yazdıklarıyla 1916'da yazdıkları arasında büyük ayrılıklar görülmez; yalnız Anadolu'nun Kurtuluş Savaşı sırasında düşmandan gördüğü vahşeti anlatan hikâyeleri birer doküman niteliğindedir. Bu hikâyelerde onun insanlığa karşı güveninin sarsıldığı sezilir. Düşmanın acımasızlığını, cinayetlerini, yanıp yıkılmış köyleri, yerinden yurdundan olmuş insanları görmek onu tekrar koyu bir karamsarlığa atarsa da, bu hikâyelerin tümü okununca Yakup Kadri'nin tek kurtuluş umudunu yine insanda aradığı sezilir.[2]

2 Yakup Kadri'nin hikâyeleri ve hikâyeciliği konusunda daha geniş bilgi için Dr. Niyazi Akı'nın **Yakup Kadri Karaosmanoğlu (İnsan-Eser-Fikir-Üslûp)** adlı kitabına bakılması.

Hikâyeler

BULGAR KÖYÜNDE BİR GECE

Köyde kimseler yoktu. Hiçbir evden duman çıkmıyor, hiçbir yerden ses duyulmuyordu. İlk sokağın köşesindeki süprüntü yığınlarında atlarımızın gürültüsünden ürken birkaç domuz kalkıyor, yavaş yavaş uzaklaşıyor, sonra, gidip biraz ötede, kapı ve duvarı diğerlerine nispeten oldukça muntazam bir evin eşiğine burunlarını sürtüyor, içeri girmek için çare arıyordu.

Hava soğuk, vakit geçti, neredeyse ortalık kararacaktı. Doğrusu böyle bir zamanda, at üstünde sekiz saatlik bir yolculuktan sonra, evlerinin bacası temiz, kimsesiz boş bir köye düşmek, bizim için pek fena bir şeydi. Bu Bulgarlar da ne garip mahlûkat!.. Bazı terbiyeli av köpekleri gibi hayvan seslerini yüzlerce fersah mesafeden mi duyarlar? Çakallar gibi dağdan dağa birbirlerine mi bağırırlar? Yoksa her köy arasında yer altından yollar mı vardır ki tavşan cinsinden birtakım kimseler koşup onlara geldiğimizi söylerler? Bu bir muamma ki hali bana hiç müyesser olmadı.

Yanımda bir yaşlı jandarma var ki on senedir bu köylerde dolaşmış ve bu köylülerle münasebette bulunmuş, o bile bu

hale akıl erdirememiş, atının üstünde mütehayyir, mütehevvir söylenip duruyor:

– Hınzırlar, bizi ta on saatlık yoldan sezerler... sanki kellelerini almaya geliyormuşuz gibi erkek, karı, kızan, bir fare deliği bin liraya... benim asıl kızdığım sanki birkaç defa köylerini yağma etmişiz gibi kümesteki tavuktan, ambardaki zahireye kadar ne varsa hepsini yüklenip kaçırmalarıdır. Şimdi girin evlere, görürsünüz ki, her köşe bomboş, tamtakırdır, -ve eliyle etrafımızda dolaşan domuzları göstererek- yalnız sözüm yabana bunları bırakırlar, bilirler ki onlara dokunmayız.

Yorgunluktan ağzı köpürmüş, bacakları titreyen atımdan inip jandarmaya dedim ki:

– Şimdi sövüp sayma zamanı değil Şaban Ağa! Ayaz artıyor, akşam yaklaşıyor, şunları bulup toplamanın çaresine bakalım...

Ben bunları söylerken diğer jandarma var kuvvetiyle kapıları yumrukluyor "Açsanız a be! Tanrı misafiri, ayıp değil mi?" diye bağırıyor, ve bu gürültü nerede oldukları bilinmeyen birçok köpek seslerine karışıyordu. Şaban Ağa yapacağını çoktan tasarlamış bir adam vaziyetiyle hayvanın ağzına yem torbasını geçirip:

– Arkamdan gelin kiliseye gidelim, papaz muhakkak oradadır, dedi ve yürümeye başladı, öteki de boş yere kapıları yumruklamadan vazgeçerek, benimle beraber Şaban Ağa'nın arkasına düştü. Köyün yollarında aylardan beri kalmış müteaffün su birikintileri var; bazı yerlerde bunlar o kadar büyük ve geniş ki hemen bütün sokağı kaplıyor ve bizi bataçıka yürümeye mecbur ediyor. Kilise ta köyün öbür ucunda... taştan bir duvarla muhat, muhkem bir büyük bina, avluya girmek için birer birer duvardan atlamaya mecbur olduk. Kilisede hiç eser-i hayat yok. Avlunun ortasında durup üçümüz birden cihetlere doğru bağırıyoruz:

– Papaz efendi! Papaz efendi!

Şaban Ağa her köşeye başvuruyor, ayaklarının ucunda yükselip pencerelerden kilisenin içini teftiş ediyor, tüfeğinin ucuyla avludaki çitleri yokluyor, başını kaldırıp ağaçlara bakıyordu. Avlunun ta ortasında bir büyük ağaç var ki bütün dalları kesilmiş, yalnız tepesinde çaprazvârî iki kuru kolu kalmış, bu iki kol arasına bir demir geçirilmiş, demire de bir çan asılmış, çandan bir kalın ip sarkıyor. Bilmem neden, bu, derhal Şaban Ağa'nın nazar-ı dikkatini celbetti. Bir müddet dalgın dalgın ağaca, çana, ipe baktı. Sonra bize dönüp:

– Papazı delikten çıkarmak için hatırıma bir şey geliyor, ama günahı var mı bilmem?... dedi.

İkimiz birden:

– Maksadın çanı çalmak ise hiç düşünme, gayet iyi buldun, hemen çek ipi, dedik.

İpi eline, evvelâ korkarak büyük tereddütlerle aldı, sonra birden sanki cûşa gelip bütün kuvvetiyle çekmeye, çekmeye başladı. Aman ya Rabbi! Bu ne çok çan sesiydi! Akşamın, bu boş köyün sükûtu içinde bu ne büyük bir gürültü idi. Etraftan kargalar acı acı bağırarak kafile kafile havaya kalkıyor, kuşlar yuvalarını terk ederek kargalara karışıyor ve köyün bütün görünmeyen köpekleri bir ağızdan uluyordu. Öyle bir curcuna ki tahammül için kulak ve baş ister. Zannederim, buna köşesinde saklı duran papaz bile tahammül edemedi, çünkü onun, nagahan, hattâ nereden çıktığını görmemize vakit kalmadan, alacakaranlığın içinde etekleri savrularak, pürtelâş bize doğru koştuğunu gördük. Soluk soluğa pek uzaklardan gelmişe benziyordu. Uzun karışık sakallı çenesinde hadit kımıldanışlarla, şimdi ipi bırakılmış, kendi kendine ağır ağır sallanan çanın altındaki refikimize dönüp galiz ve vahşi şiveli bir lisanla söylenmeye başladı. Şaban Ağa onu hiç dinlemiyor, halimizi, kim olduğumuzu anlatıyor ve:

– Köylüler nerede? Sen onu söyle, nene lâzım fazla gürültü! diyordu.

Papaz, Şaban Ağa'nın sözlerini anlamamış gibi bön bön bir ona bir de bize baktı ve çanı gösterip yine Bulgarca bir şeyler söyleyerek dönmeye hazırlandı. Fakat biz buna mânî olduk:

– Yok, dedik, artık bu kadarı fazladır, ayıptır. Sekiz saatlık yoldan gelmişiz, devlet memuruyuz, tahsildar zebanî değildir ya! Borcunuzdan vazgeçtik, fakat hiç olmazsa bu kış kıyamette bize yatacak bir yer, yiyecek bir şey lâzım. İnsan yedi kat düşmanına bile bu halinde yardım eder. Bu yapma alıklıktan ve bu yapma Türkçe bilmemezlikten vazgeç de şunları bulmamızın çaresine bakalım. Papaz hâlâ anlamayan bir vaz ile çenesini kımıldatıyor, omuzlarını kaldırıyor ve elleriyle müphem birtakım işaretler yapıyor.

– Söyle neredeler?

Başını kaldırıp çanı tetkik ediyor.

– Balkanlar'da mı?

Çanın ipiyle meşgûl oluyor.

– Düğüne mi gittiler? Yoksa hepsi evlerinde mi saklanıyor?..

İpin ucunu ağaçtaki uzun çiviye bağlamakla uğraşıyor. Şaban Ağa birden bana sokulup yavaşça:

– Ben şimdi söyletirim, dedi ve ona yaklaşıp sıkı bir şive-i tehevvürle:

– Bana baksana, papaz efendi! Sonra karışmam ha! dedi, vallah billâh köyü ateşe veririz. Anlıyor musun? Baştan aşağı yakar yıkarız; taş taş üstünde bırakmayız.

Papaz yine lâkaydisini muhafaza etti ve bize kapıyı gösterip arkasını döndü, yürümeye başladı. Şaban Ağa'ya dedim ki:

– Gördün mü? Bu da işe yaramadı, şimdi ne yapacağız?...

Omuzlarını salladı:

– Adam sen de... dedi. Köpekler neredeyseler gelirler, geceyi ormanda geçirecek değiller a.

Etraf iyiden iyiye kararmıştı. Avlunun dışında bıraktığımız atlara vasıl olmak için hayli müşkülât çektik. Tutunarak ve her adımda ayağımızla yeri yoklayarak yürüyorduk. Atlarımız o kadar yorgundu ki onları âdetâ sürüklemeye mecbur oluyorduk. Şaban Ağa'nın söğmelerinin bini bir paraydı. Her şeye katlanmış, her şeyi göze almış bir adam gibi ayağı sürçerek, çamurlara batarak ve kendini öteye beriye çarparak atını şiddetle çekiyor, ta önde yürüyordu. Ben muttasıl: "Bir çare bulalım bu böyle olmaz" diyordum. Diğer refikimiz ise mütemadiyen, hemen atlarımıza binip bir başka köye gitmeyi teklif ediyordu. Fakat Şaban Ağa bu fikri şiddetle reddediyor, arkadaşına: "Çıldırdın mı? Bu vakitte bu yorgun beygirlerle dört beş saat daha yol almak kabil mi?" diyor ve daha hızlı yürümeye başlıyordu.

Karanlık gittikçe koyulaşıyor, köpek sesleri artıyordu. Önde bir müddet Şaban Ağa'yı görmez olduk. Yalnız beygirinin ayak sesleri onun bizden uzak olmadığını bildiriyor, fakat yavaş yavaş bu ses de işitilmemeye başladı. Refikim birkaç defa:

– Şaban Ağa, yahu! Acele etme! Birbirimizi kaybedeceğiz, diye bağırdı ve cevap alamadı. Neden sonra onun pek uzaklardan sesini işitebildik: "Gelin buraya! Çabuk olun!" diye haykırıyordu. Atlarımızı çekerek ve dizlerimize kadar çamurlara batarak koştuk, koştuk.

Onu nerede ve ne halde bulsak beğenirsiniz? Köyün dışında bir tarla ortasında, azîm bir küme kuru otu ateşlemekle meşgûl... Biz yanına yaklaşır yaklaşmaz henüz alevsiz, beyaz bir duman neşreden kümenin üstünden birkaç kucak çalı çırpıyı alıp önümüze attı ve ümerasına emir veren bir sergerde tavriyle:

– Haydi gidiniz! Köyün muhtelif cihetlerinde bunları ateş-

leyiniz, fakat dikkat edin, ateş köye ziyan vermesin! dedi.

İşte Şaban Ağa'nın bu tedbiri sayesindedir ki o gece soğukta donmadan, açlıktan ölmeden kurtulup sofrasında pembe biberli sıcak yemekler tüten, ocağında güneş gibi alevler parlayan, gayet mükrim bir köy muhtarının hanesine konduk.

Muhtarın yeni gelini bize hizmet ediyor, karısı ocağın başında ateşi hazırlıyor, oğulları diz çökmüş bir köşede oturuyorlar... Biz yemeğe intizaren rakı içiyoruz. Muhtar belki onuncu defadır esbab-ı gaybubetlerini anlatıyor, teessüfler ediyor ve hâlâ Türkçe'yi öğrenemeyen sersem papazın aleyhinde bulunuyor. Şaban Ağa ikinci kadehten sonra bütün macerayı çoktan unutmuş muhtarla şakalaşıyor, köşede büzülmüş oturan delikanlılara rakı teklif ediyor ve elinin tersiyle, uzun, mehip, kır bıyıklarını düzelterek gelinlerin münavebeten uzattıkları kadehleri boşaltıyordu. İçimizde en abus duran diğer arkadaşımız... o içmiyor, gözlerini ocak başında meşgûl olan kadına dikmiş, azîm bir iştihâ ile yemeği bekliyordu.

Dışarıda o gece hayli fırtına ve soğuk vardı. Arada bir atlarımıza bakmak için dışarıya çıkan delikanlılar odanın kapısını açıp kaparken içeriye zehir gibi keskin bir hava doluyordu. Bereket versin ki oturduğumuz odanın -hayli geniş olmasına rağmen- ne penceresi, ne delik deşiği vardı ve Şaban Ağa'dan yatak takımı olduğunu anladığım odanın köşesinde duran aba yığınları bana gayet bir huzur ve uyku vaat ediyordu. Zaten rakı ve meze olarak yediğimiz kırmızı biber turşusu bize o kadar fazla bir hararet vermişti ki âdetâ ter içinde kalmıştık. Yemekten sonra ise hararetimiz tahammül edilmez bir dereceye vardı; yine kırmızı biberli bir çorba ile sirkeli bir nevi et yemiştik. Muhtarın, köyün fakr ü sefaletine ve para toplamanın imkânsızlığına dair ağlayan bir sesle anlattığı masalları güç dinleyebildik ve hemen, ka-

dınların, odanın boyunca yaydıkları iki kat kalın aba örtülerin arasına girip yattık.

Bu Bulgarlar'ın garip bir âdetleri var. Karılarını bir ayarda pek ehemmiyet verdikleri misafirleriyle, yatakta yanyana bırakıyorlar ve kendileri yabancı gibi bir köşeye büzülüp lâkayıt uyuyorlar. Şaban Ağa buna dair bana birçok hikâyeler anlatırdı da inanmazdım. Filvakî biz yattıktan biraz sonra baktım, gelinin biri geldi, benim yanıma yattı, diğeri Şaban Ağa'nın!... Gayet fena kokuyorlardı. Şaban Ağa'nınkini bilmem, fakat benimki vücutça ihtimâl çekilir bir güzel olmasına rağmen -çok uzun boylu, geniş kalçalı, iri kara gözlü bir kadındı, ve on altı on yedi yaşında ya var ya yoktu- pisliği tahammül edilir şey değildi. Çaresiz arkamı çevirdim ve neden sonra zihnimde bu âdetin fecaatını, bu âdetteki hayvanlığın, vahşetin derecesini düşüne düşüne güç halle uyuyabildim.

Geceyarısından sonraydı, zannederim. Midemde gayet şedit bir hararetle uyandım ve yavaşça yerimden kalkıp odanın içinde su testisini aramaya başladım. Fakat oda o kadar karanlık ve o kadar karışıktı ki elimin altına birtakım yabancı eşya tesadüf ediyor ve sönmüş ocaktan giren rüzgâr beni tir tir titretiyordu. Sudan vazgeçip yatmayı tercih ettim. Fakat tam abanın altına gireceğim sırada yanımdaki kadının başını ağır ağır kaldırıp yavaş bir sesle bana "ne istediğimi" sorduğunu hissettim; su olduğunu anlayınca acele ile kalktı ve bana ocağın kenarından aldığı testiyi uzattı, buz gibi bir suyla dolu testiyi yarısına kadar boşalttım, zannederim. Benden artan suyu o da bir müddet içti, içti ve testiyi yerine bırakıp hayli büyük bir gürültü ile oda kapısını açtı, dışarıya çıktı. Nereye gitti acaba! diye düşündüm. Ondan artık iğrenmiyordum ve yanımda boş kalan sıcak yerinde artık hiçbir koku hissetmiyordum. Bir müddet sonra yavaşça avdet etti. Titreyerek ve ağzıyla üşümüşlere mah-

sus sesler çıkararak geldi. Tekrar yanıma büzüldü. İkimiz de bir örtünün altındaydık, onun titremesi bana da sirayet ediyordu. İkimizde de birbirimize sokulmak ihtiyacı vardı. Kadının vücudunun mühim bir kısmı zaten bana temas ediyordu. Odanın içinde hemen herkes horluyordu. Ben karanlıkta örtünün altında onun gözlerini görüyordum. O kadar bana yakın ve o kadar parlıyordu ki... Kadınlık tuhaftır! Biz de malûm a, o zaman bu halde değildik; epeyce hatırısayılır yakışıklı delikanlılardandık.

Sabahleyin gözlerimi gayet tuhaf bir hadise ile açtım. Uykumun arasında yüzümde, alnımın üstünde ağıza benzeyen ratıp ve yumuşak bir şeyin temasını duyuyor ve serince bir nefesin dolaştığını hissediyordum. Uykum biraz ağırcadır... bu ne olabilir diye düşünüyor, fakat gözlerimi açmak üzereyken tekrar dalıyordum, derken, nagehan, kulağımın dibinde Şaban Ağa'nın gür sesi bir top gibi patladı. İçimden: "Eyvah; muhakkak yanımdaki kadın bana karşı bir münasebetsizlikte bulundu ve bunu Şaban Ağa gördü... onun için bu hiddet..." dedim. Gözlerimi açar açmaz, filvakî, onu ayağa kalkmış, tarife sığmaz bir tehevvürle bağırıp çağırır ve bir şeye hücuma hazırlanır bir halde gördüm. Yanımda ve etrafımda kimseler yoktu, arkadaşımız henüz abasının altında kımıldanıyordu. Ev sahipleri de gitmişlerdi. Yalnız odanın içinde iki beyaz domuz yavrusuyla Şaban Ağa koşup, çırpınıyorlar. Sordum:

– Ne var! Nedir bu! Ne oldu Şaban Ağa?..

– Adam sen de! Sorma birader! dedi. Görmüyor musun? Sözüm yabana pisler, nasılsa içeri girmişler, öteye beriye burunlarını sürterken sıra bizim yüze doğru da gelmiş. Allah belâsını versin... Zaten başım dertli, gece hiç uyuyamamıştım, tepem öyle bir attı ki...

Hayvanlar çıktı, gürültüyü işiten muhtar geldi, Şaban Ağa hâlâ hiddetini yenemiyordu.

İki saat sonra atlarımıza binip yola çıktığımız zaman bile onun asabiyeti hâlâ berdevamdı. Hayvanını lüzumsuz yere kamçılıyor ve ikide bir:

– Hay Allah belâsını versin! Tövbe ya Rabbi sen bilirsin!.. diye söyleniyordu.

Yanına yaklaşıp yavaşça dedim ki:

– Sana tuhaf bir hâl oldu! Buna sebep domuzlar filân değil... doğru söyle neyin var?

Sol kolunu asabiyetle birkaç defa sallayıp:

– Sorma birader, dedi, dün gece şeytana uydum. O kadar içmenin sonu zaten başka türlü olmazdı ki...

– Ee peki bundan ne çıkar?

Hayretle yüzüme bakıp:

– Ne mi çıkar? Amma yaptın ha! dedi. İster misin, o pis Bulgar karısından bir çocuğum olsun!...

Rübab, sayı 41, tarih 25 Teşrinevvel (Ekim) 1328/1912

O KADIN

Tersi meşin kaplı küçük, yuvarlak cep aynasında uzun uzun, inceden inceye yüzünü tetkik etti; zaten bu, Pertev Necati Bey'in işsizlik ve yalnızlık saatlerini dolduran yegâne bir meşgâleydi -Pertev Necati Bey'in işsiz ve yalnız saatları o kadar çoktur ki bu küçük ayna için onun yegâne ve daimî bir meşgalesidir, diyebiliriz- O, yirmi senedir bu küçük aynada yüzünün ve bilhassa bıyıklariyle gözlerinin uzun, beliğ bir destanını okumuştu. Bir köy papazı için bir dua kitabı ne ise Pertev Necati Bey için de bu ayna öyleydi; ondan o kadar ayrılamazdı. En kıymetli boyunbağlarından, en zarif düğmelerinden ve en üstüne titrediği kostümlerden ziyade, o, bu küçük aynaya merbuttu; çünkü bu küçük ayna, müdevver fakat ka'rı bulunmaz cam parçası, kaç defalar onun gözlerindeki nihayetsiz hulyaya makes olmuştu. Hayatının ufak tefek hadisatına göre bazan şadan, bazan mahzun çehresinin edvar-ı tekâmülünü bir üçüncü şahıs gibi adım adım hep onun içinde takip etmişti. Filvakî bu çehre -hattâ ifadesine kadar- senelerden ziyade moda ile değişen çehrelerdendi: Meselâ yirmi sene evvel kadınlar nezdinde solgun

benizli, baygın nazarlı, bıyıklarının ucu iki kere bükülmüş, saçları uzunca simâlar mevki-i revaçta idi; sonra sevda yolunda teverrüm edenlere dair romanlar yazılan bir devirdi. Pertev Necati Bey o zaman baygın bakar, ince bıyıklarının ucunu iki kere büker, kendine bir hasta tavrı verirdi. Sonra İmparator Wilhelm'in İstanbul'a seyahatini müteakip Alman imtiyazlariyle beraber İstanbul'a bir Alman modası girivermiş, bıyıklar olduğu gibi tersine dönmüş, nazarlara gurur gelmiş ve başlar yakalar üstünde dimdik olmuştu; o zaman Pertev Necati Bey bıyıklarını tersine çevirmiş, gözlerini uzun idmanlarla mağrurane bakmaya alıştırmış ve başını bilmem kaç derece bir yükseklikte dimdik tutmaya başlamıştı. Şimdi ise son moda mucibince artık bıyıklarını kesiyor, etrafına nefiz ve âteşîn gözlerle bakıyor ve cildine pembeyi geçen bir taravet vermeye çalışıyordu.

Onun mezhebi sanki sadece süs ve zarafetti, fakat samimi şahsiyetinde basit ve rahat ve huzuru sever bir adam ruhu taşıyan Pertev Necati Bey için bu mezhep, saliklerine bin türlü işkencelerde can verdiren bir Buda dininden daha az müthiş değildi: Kostümlerin şekil ve mahiyetine göre evza ve etvar takınmak, kunduraların biçimine göre yürümek, her oturup kalkışta pantolonun ütüsünü muhafaza yolunda bin türlü tedbirler ittihaz etmek, her giyinişin nazar-ı dikkate çarpması veya saklanması icab eden teferruatını göstermek veya göstermemek, tozdan kaçınmak, terden sakınmak kaygıları onun tarz-ı hayatını tamamiyle bir Hintli "fakir" ibadetine çevirmişti. Fakat, her "fakir"e ümit ve metanet veren Nirvana gibi Pertev Necati Bey'in de bütün bu mehazime mukabil günün birinde vasıl olmak istediği bir Nirvana'sı vardı: İzdivaç, zengin bir kadınla izdivaç... hangi kadınla, nasıl ve ne tarzda bilmiyordu. O, böyle bir izdivaç için doğmuş, bunun için yaşıyor, ve bu yolda temdid-i hayat ediyordu. On beş seneden beri arkasından koştuğu bu

zengin, mutantan güzel kadını tanımıyordu. Genç miydi? Şuh bir mutallâka mıydı? Yaşlıca mıydı? Mısırlı bir varise miydi? Nişantaşlı bir vezir kızı mı? Taşradan İstanbul âlemine düşmüş, çiftlik sahibesi kibar bir seyyibe mi? Bunu tayin edemiyordu, lâkin bu kadın önünden yürüyen bir gölge gibi, mevcudiyetinden sıyrılmaz bir tayf-ı enis idi. Günün birinde yanıbaşında peyda oluveren bu gölge, geceli, gündüzlü, sokak, ev, mesire hayatında bir an yanından ayrılmıyor, kalbine, süsüne, evzaına, her şeye hükümet ediyordu. Pertev Necati Bey'in mevcudiyeti bu mahlûk-u meçhûlün pençesindeydi. On beş seneden beri şeklini, şahsını tecelli ettiremeyen bu gölge belki on beş sene daha onun yanında yürüyecek, bedbahtı bir gün mezara götürecek ve orada bırakıp kaybolacaktı.

Pederini Karacaahmet mezarlığının ruhanî gölgesine tevdi ettiği sene bir aile reisi sıfatiyle hayata girmişti. Hilkaten uslu, halim ve ketum idi. Pederinden sonra serserilik hayatı ancak birkaç ay sürmüştü; fıtraten çapkın ve sefih olmadığı için o hayattan çabuk bezerek, sefahatın tecrübesini yapmış bir adam gibi ailesine dönmüştü. Vâlidesi ve iki taze hemşiresi kendinin tarz-ı hayatından memnun ve kendine düşkündüler. O, ailesinin barit, âmir ve tasarrufkâr bir velisi idi. Gününü daima evde geçirir, yalnız akşama doğru gayesiz tenezzühler için süslenip sokağa çıkardı. Dolaştığı yerler, yazın, ekseriya Moda, Fener ve Çiftehavuzlar'dı; kışın da bazan Beyoğlu'na giderdi. Bu tenezzühleri o, kemâl-i vakarla îfâ edilen bir vazife haline sokmuştu. Akşamları evine dönünce, faydalı bir gün geçirmişlere mahsus bir haz duyardı. Hayat-ı yevmiyesi işte bu tarzda taayyün etmişti. Evdeki meşgâlesi ise Türkçe'ye mütercim birtakım romanları okumaktan ibaretti. Bu roman merakiyle, hayatı, yavaş ya-

vaş, bir tefrika romanı mihanikiyetiyle döner, pürtesadüf, kolay, garip bir şey sanmaya başlamıştı ve bunun aksini düşünmekte gizli bir ezâ duyardı. Okuduğu şeyler frenkçeden mütercem olduğu için Osmanlı hayatını, hakikati, feci, müzîk (sıkıcı) buluyor ve geniş, merakâver tesadüfat-ı garibe ile malâmal olan hayatları ancak, Avrupa ve Amerika muhitlerinde tahayyülün sevkiyle Garba karşı bir meyl-i mahsusu vardı. Her ne kadar frenkçeye âşina değilse de, tab'an, ruhen alafrangaydı. Mütefekkiresi pek durgundu; mevcudiyetinde yalnız bir hareket vardı: Alafranga ve moda... İlk zamanlar ihtirasatında cüretsiz, âmâlinde muğlak iken ve fazla süsten, revnaktan mahçupken, alafranga ile bunlardan kurtuluyordu. Gündengüne daha süslü, daha küstah oluyordu. Berberde traşla evde roman arasında geçen bu hayatın mânâsız ıttıradı karşısında bir gün garip bir âzâb-ı derunî duydu: Hayata bir şey yapmak için geldiğini düşündü ve serserilikten, mesleksizliğinden teneffür etti; bunu vâlidesinin gözlerinde de bir müddetten beri epkem bir üzüntü halinde görüyordu. Birçok yere başvurdu. Bir hafta yorgunluktan sonra müracaatı semeredar oldu. Basık, gölgeli, pencereleri lekeli duvarlara müteveccih bir kalem odasına yerleştirildi. İlk hafta pek ciddi ve vazifesinden memnundu. Her sabah işinin başına koşuyor ve kâmilen yeni bir muhitte yaşıyordu. Orada redingotlu, istanbulinli, genç, ihtiyar birçok kimseler tanıdı. Bunlarla hatve behatve âşina oluyordu. Memur ismi altındaki bu sınıf, harp haris-i terakkî ve gâh cerbezeli, gâh abustu. Yavaş yavaş, Pertev Necati Bey kendisine onların halet-i ruhiyesinden birçok şeyler geçmeye başladığını hissetti. Kimi mekteb-i âli mezunu, kimi kıdemli, kimi sadece mutaazzım (kasıntı), fakat hemen hepsi birer menfez-i iktidarca mahmi (korunmuş) olan bu adamlar içinde o, gündengüne zaafını anlıyordu. O bunlar gibi tırmanma ve tahakküm etme azmini haiz değildi. Aczini

böyle hissediş onu muziç bir zıvk-ı hayal (hayal darlığı) içinde boğuyordu. Hilkatinde isyana bile kuvvet yoktu. Bu halden zaman zaman romanlarına icat etmekle büyük bir teselli buluyordu. Artık akşamları kalem odasından bir mahpesten kurtulur gibi çıkıyor, köprüden karşı tarafa bir firarî gibi geçiyordu. Yalnız tatil günü perukâr saatından sonra hayata yeniden çıkmış bir adam bahtiyarlığiyle Fener'e gidiyor, geç vakte kadar oralarda dolaşıyordu.

İşte yine böyle bir tatil günü Ziya Bey isminde bir arkadaşiyle sözleşmişler ve birlikte Fener'e gitmişlerdi. O gün orada hür ve geniş saatler geçirdiler. Hayata, süse, saadete dair birçok müferrih müsahabeler ettiler. Bu müsahabeler âdetâ birer roman gibiydi. Arkadaşı Ziya Bey Fener yollarında toz kaldıran kibar araba sahip ve sahibelerini hep mahremiyetlerinde tanıyor ve onların hayatına dair Pertev Necati Bey'e birçok hikâyeler naklediyordu: Uzun bir sefaletten sonra gayr-i müterakkip (beklenmeyen) miraslara konarak, Yerebatan'ın dar sokaklarından Anadolu sevahilinin beyaz köşklerine geçen aileler, imtiyaz işleriyle Galata tramvaylarından ince konak arabalarına atlayan memurlar ve zengin familyalara birer fırsatla damat olan müflisîn vardı. Pertev Necati Bey bütün bunları dinledikçe afyon yutmuş gibi mahzuz, mütehayyil ve memnun oluyordu. O zaman Haydarpaşa'dan Maltepe'ye kadar uzayan bütün köşkleri böyle tesadüflerin dest-i sehhariyle yaratılmış birer saadet yuvaları gibi görüyordu. Ziya Bey ise aleyhtar bir ağızla bu tarafın damat beylerini uzun uzadıya faslediyor, bazan bir araba geçerken râkibini (bineni) göz işaretiyle gösteriyor:

– Şunu tanıyor musun? diyordu, beyin oğlu Raif. Senelerce babasını yolduktan sonra nihayet evinden de kovuldu. Ne berbat zamanlar geçirdi bilsen!.. Her dükkâna, her mağazaya borçlu... dolandırıcılığın koyu batağına düştü, hâlâ kim bilir daha ne kadar borcu var? Şarlatan herif o hal-

de bile yine hepimizden şık yaşardı. Günün birinde ortadan kayboluverdi. Bu gaybubetinden hepimiz memnunduk. Epey zaman sonra onu bir gün şık bir arabada görmez miyim? Yanında güzel bir kadın da vardı. Fesinden potinine kadar bambaşka bir adam oluvermişti. Tahkik ettim, meğerse bizim züppe, zadelerin kızına çatmış, bin hile ile evlenmiş, içgüveyisi olmuş. Şimdi Çamlıca'da kayınpederinin köşkünde prens gibi yaşıyor.

Bir aralık önlerinden geniş bir araba geçti. Ziya Bey.

– Al bir tane daha, dedi.

Bu arabanın içinde, şişman, fazla düzgünlü, otuz beşlik bir hanımefendi vardı. Küçücük bir hizmetçi, hanımın karşısında ellerini kavuşturmuş bir fino köpeği gibi oturuyordu.

– İşte Gülsüm Hanımefendi! Kocası geçen Mart'ta öldü. Ağustos'ta tekrar evlendi, hem de yirmi yaşında ya var ya yok bir züppe ile.

Hep böyle arabalar geçtikçe Ziya Bey bu teehhül (evlenme) hicviyeleri tevali ediyordu. O, bütün bu bahtiyar behaimi (hayvanları) hicviyle çamurdan çamura sokmadan mütelezziz oldukça kuvve-i nutkiyesi artıyordu. Pertev Necati Bey hakikî bir roman yaşıyor gibiydi.

Muhibbinin güftugüsuna bütün ruhuyla iştirak ediyor; lâkin içinden mahzuz, hep o geçenlere benzemek iştiyakiyle yanıyordu. O akşam dönüşte bu fazzal (çok bilen) arkadaşından güç ayrıldı ve evine birçok hayalatla meşbu döndü. Raif Bey'in, şişman hanımefendiye çatan yirmi yaşındaki züppenin talihine hayrandı. Onun için bu Fener gezintisi hayatının âdetâ cenanî (duygusal) bir merhâlesi olmuştu. O gece bin türlü ihtizazat-ı hayaliye ile uyudu. Ferdası günü kalem saatı gelince tembelleşti, içine sıkıntı bastı, bir hayli gecikti. Ferdası günü ise hiç gitmedi. Validesi kalemi müşfikâne ihtar ettiği zaman, baridane "istifa ettim" dedi. Kadını azımkâr bir vaziyetle susturdu. İşte hayatının bu kalem say-

fası böyle ebediyen kapandı.

Pertev Necati Bey artık enfes bir bahçe içinde esatîrî kadınlar avlayan bir ilâh-ı yunaniyi yalnız, mütehayyil yaşıyordu. Bir gün odasında yapyalnız, koltuğuna gömüşmüş, rüyalı gözleri sabit bir noktaya dikilmiş, birkaç saat hararetli bir tahayyülden sonra kalbinin ukdesi birdenbire çözülüvermişti: Nazarında mutantan, atlı, arabalı, uşaklı, halayıklı bir dul tecelli ediyor ve kendini şimdiden bu mahlûkun sahib-i meşruu telâkkî etmeye başlıyordu; bu saat kendi kendine karşı artık muzafferdi ve bu neşe-i zaferle kalem muhitinin zıyk-ı hayalini tahattur etti; o zamanki azaplarından silkindi. O şahsiyetini, zelil, zavallı, çorak buluyor, o müstekreh âlemde, elinde gâh diploma, gâh hakk-ı kıdem, gâh iktidar gibi vesikalarla tırmana tırmana yaşayan bedbahtları artık kıskanmaz oluyordu. Sanki bir tılsıma sahip gibiydi. O günü, işte böyle, ruhunda açılan bu hadikanın seyyaliteyi içinde geçirdi. Âlem-i haricî onun için artık silinmişti, hep muhayyile-i zatiyesinde imrar-ı sâât ediyordu. Tırnaklarını cilâlarken saatlarca bu hadikanın gölgelerinde kendini kaybettiği olurdu. O kadın kimdi? Esmer miydi? Sarışın mıydı? Şuh mu, melûl mu, vakur mu? Bilmiyordu. Zaten onun şahsiyetine pek lâkayıttı. Yalnız onun muhitini ayan beyan görüyordu. Bu tatlı hayal saha-i hakikata böyle girecekti: Bir akşam, Fener veya Çiftehavuzlar dönüşünde, o kadın, kendisine uzun uzun bakacak, ferdası günü ikinci bir tesadüf olacak, daha sonra hürmetkâr ve gizli bir tavırla selâmlaşılacak... biraderi veya diğer bir akrabasiyle muarefe peyda edilecek, mütekabil ziyaretlerden sonra da dostluk... daha sonra nişan... yaz günleri çift gezintiler... izdivaç... köşkte kibar ve mahremane bir ziyafetle düğün... ilk nefha-i saadeti hemen zevcesinin serveti ve işleri başına ağır, sevimli bir tavırla geçmek... dolap dolap, takım takım esvap... yüzlerce ayakkabı, boyunbağı, yakalıklar, gömlekler... her sa-

bah değiştirilen ilk çamaşırlar... lavantalar... yatak odasının yanında çinili banyo... ağır hamam takımları ...sabah, Çin sandalyalarınm derinliğinde zevcesiyle karşı karşıya kahvaltı... ince pasta... Sèvres fincanları... yazın Marmara açıklarında kotrada geçecek günler... sessiz sedasız dolaşan hizmetçi kızı... kapıda bekleyen solgun benizli, hiçbir şey söylemeksizin her emri dinleyen terbiyeli uşaklar... Fener'de her akşam başka bir nevi arabayla piyasa... dizler üstünde şal, beyaz atlar... seyyâl bir âlem.

Bu âlemin uzun saatlerinden sıyrıldığı an, yavaş yavaş eğilen başını kaldırır, derin bir nefes alır, gözlerinin rengi değişirdi. Hemen giyinir, süslenir, fesini yarım saatte başına yakıştırır, boyunbağını bir saatte bağlar, altın bastonunu koluna takar, çıkardı. Âlem-i haricide seneler geçiyordu. O, âlemden mütebait, senelerin geçtiğini duymuyordu.

Kendinden başka mahrem-i hayatı (sırdaşı) yoktu. Yalnız arasıra Kızıltoprak'a, Ziya Bey'i görmeye gidiyordu. Orada dinlediği şeyler bermutat birçok ailelerin hayat-ı hususiyesine dair bir sürü dedikodulardı. Bu dedikoduları bitmez tükenmez bir lezzetle dinliyordu.

Bir gün Ziya Bey ona Göztepe sahilinde oturan İzmirli bir kibar ailenin ve kızlarının sergüzeştlerine dair fıkralar nakletti. Ziya bilhassa bu aile için fazla acı bir lisan kullanıyordu, hattâ bir gün yine Fener'de dolaşırken, arkadaşına önlerinden geçen bir arabada iki genç kadını gösterdi:

– Ha, işte İzmirliler, dedi; büyük hemşire bir dul, küçüğü kızdı. Büyüğü Ziya'ya münfeil bir âşinalıkla dimdik bakıyordu. Geçtiler. Pertev Necati Bey heyecandan titriyordu Ziya lâkayıt bir tavırla:

– Küçüğünü beğendin mi, aile ismi Zambak'tır, daha geçen sene çocuktu, çarşafa girer girmez koskoca bir hanım oluverdi, dedi ve müstehziyane ilâve etti: Hemşiresinin rahle-i tedrisinde okuyor, parlak istikbâli var.

Akşama kadar böylece İzmirliler'den, İzmir'deki çiftlikten, buradaki köşkten, gelirlerinden, giderlerinden bahsettiler.

Pertev Necati Bey humma-âlût bir merak içindeydi. Ziya'nın dolu ağız bu aileden bahsedişine ve bu kinle karışık güftugüsuna kendini kaptırmıyordu. Çünkü arabada büyüğünün o bakışı, o dişi kaplan infiâli Pertev Necati Bey'in beynini altüst ediyordu.

Artık ipin ucu elindeydi. Evde, sokakta, gezerken, yatarken hep İzmirliler'in havasını teneffüs ediyordu. Ziya'dan başka İstanbul'da ikamet eder bir İzmirli'den de onlara dair bir hayli malümat elde etmişti. Bu zat da onların şöhret-i şayialarından, servetlerinden, israflarından tutturmuş ve:

– Ne olacak efendim, erkeksiz bir İslâm ailesi... böyle olur! demişti.

O zatın bu fikri Pertev Necati Bey'i hayli memnun ediyordu. Bir gün, tazyik-i hayalden mütevahhiş, Ziya'ya koştu. Onunla İzmirliler'e dair açık konuşacak, arzusuna muhibbini mahrem edecekti. Ziya'yı odasında buldu. Saatlerce yutkundu, fakat derdini bir türlü söyleyemedi ve tam kalkıp gideceği sırada Ziya ona dedi ki:

– Bu akşam Göztepe'ye ziyafete davetliyim. Zambak nişanlanmış, abla hanım da evleniyormuş. İşte davetname, bizzat kendisi göndermiş, kendi yazmış...

Pertev Necati Bey ayakta bir müddet sallanır gibi oldu; Ziya'nın bu son cümlelerinde keskin bir itham vardı. Ona hiçbir şey söyleyemedi. Zebun bir mağlubiyetteydi. Neden sonra başka bir lâkırdı arasında:

– Eh.. demek bu akşam, muhakkak ziyafete ha!.. dedi. Ziya müstehzi:

– Hay, hay, hem de en şık kıyafetle... şimdiye kadar dargın da, tam barışmak fırsatı... kaçırmak olur mu hiç? dedi ve fıkır fıkır gülmeye başladı.

Pertev Necati Bey o akşam evine bir zıll-ı mahzun gibi döndü. Bu darbenin tesiri o kadar şedit olmuştu ki, bedbaht bundan ancak bir sene sonra şifayap olabildi. Sonra yine hadika-i hayaline kapandı. İzmirliler'den artık müteneffirdi; hattâ o sevahilde oturanların hepsine karşı anlaşılmaz bir gayz besliyordu. Veçhe-i azimeti (yönü) kâmilen değişmişti. Artık Nişantaşı cihetlerini düşünüyor ve oralardaki vukelâ konaklarının birinde başka bir nevi damat hayatiyle mütehassis oluyordu. Günlerini artık hep Beyoğlu taraflarında, akşamları ise şimdi bir iklim-i saadet haline giren Nişantaşı, Şişli kaldırımlarında geçirmeye başladı. Anadolu sevahiline bir müddet sonra âdetâ yabancı oluverdi. Kıyafetiyle, etvar ve evzaiyle o şimdi ancak vükelâdan birine hazır bir damat olacak şekle girmişti. Böylece seneler geçti. Nişantaşı'ndaki konaklardan hiçbirinin kapısı açılmadı. Pertev Necati Bey bir zaman talihinden şüphelenir oldu. Bütün İstanbul'da zarafetini parmakla gösterilir bir dereceye yükseltiği halde o ilâhî tesadüfün hâlâ bu kadar gecikmesinden bir şey anlamıyordu. Bu suretle Nişantaşı vükelâ konaklarının tarz-ı bedii (güzellik üslûbu) muhayyilesinde eskimeye başladı. Artık Beyoğlu'na pek seyrek geçiyordu. Bir gün o hayali de büsbütün unutuverdi. Yine Anadolu sevahilindeki gezintilerine koyuldu. Birkaç senedir ta'b-ı hayalî içindeydi. Buna rağmen yine daima şık, süslü ve zarifti.

Bir gün Fener'de yalnız başına kalmış düşünüyordu. Cebinden tersi meşin kaplı, küçük yuvarlak bir cep aynası çıkardı. Orada uzun müddet inceden inceye yüzünü tetkik etti. İhtiyarlamış gibiydi. Gözlerinin etrafı buruşmuştu, şakaklarındaki beyaz kıllar hayli tezayüt etmişti, burnunun iki tarafından ağzının iki ucuna doğru inen hatlar derinleşmişti. Artık kırk yaşına geldiğini düşündü. O günün ferdası idi ki tekrar Ziya'yı görmeye gitti. Arkadaşı yine eskisi gibi şen ve şadan idi. Beraber yemek yediler, günü beraber ge-

çirdiler. Ziya'yı görmediğinden beri kadın hikâyeleriyle malâmal buldu. Bu sehhar adamın yanından her defa bir defa inkılâba uğramış çıkardı. O gün uzun uzadıya bir teehhülden bahsettiler. Ziya, felsefesini izah etti: Azizim ben hayata hür yaşamak için geldim. Babamdan biraz servet kalmıştı; bu servetten küçük bir para ayırdım, işe yarayacak kadar morfin, bir de mini mini bir şırınga aldım. Param bittiği gün ölüm uykusuna huzur içinde gireceğim. İşte hayatta, çalışmak, para kazanmak ve evlenmek hakkındaki nazariyelerimin hepsi bundadır, diyordu.

Pertev Necati Bey, Ziya'nın bu felsefesi karşısında mephut kalıverdi. Ziya ona da birçok vesâyâda (öğütlerde) bulundu:

– Bak azizim, dedi, ben böyle düşünüyorum, böyle yapacağım. Sen uslu, tasarrufkâr adamsın... Babandan kalanla mezara kadar bahtiyar yaşayacaksın. Hiç evlenmedin çok iyi ettin, kadınları seviyorsan sakın asla evlenme.

Bu günden sonra daha sık sık görüşmeye başladılar. Birbirlerini arıyorlar ve daima buluşuyorlardı. Bermutat en büyük eğlencelerini Fener'de arabaları fasletmek (eleştirmek) teşkil ediyordu.

Bir akşam geç vakit son arabaların arkasından Gülsüm Hanımefendi'nin otomobili geçiyordu. Ziya Bey:

– Bak, dedi, bu kadın seneler geçtikçe gençleşiyor, şıklaşıyor! Eskisinden daha şık, daha zarif. Kocasının vefatından beş ay sonra yirmi yaşında biriyle evlendi, dünyanın diline düştü. Beş sene geçmedi beklenen oldu. Birçok paradan çıktıktan sonra mahkemelerde talâkını kopardı. O zamandan beri dul yaşıyor. Gayet tuhaf şey, ümidin hilâfına bu kadın hesabını bilir çıktı. Kocasından kırk bin lira kalmıştı. Yakın bir yerden işittim. Şimdi hâlâ otuz bin lirası varmış. İşlerini yoluna koymuş, aklını başına almış, varidatiyle yaşıyormuş. Âlemin kıl ü kalinden de epeyce yakasını kurtar-

dı. Anlaşılan herkes söylemeden bıktı ve dillerimiz mi yoruldu bilmem...

Ziya bu gürtugüyu itmam etmemişti ki Gülsüm Hanımefendi'nin otomobili tekrar geçti. Pertev Necati kızarmıştı. Hezilgü (alaycı) arkadaşına bir şey hissettirmekten korkuyordu. Gülsüm Hanımefendi iki muhibbe (dosta) arabası geçtiği müddetçe baktı. Ziya, sözün başka bir badisine girmiş, bu hadiseye dikkat etmemişti.

– Artık vakit, kalksak, dedi.

Pertev Necati saatına bakarak:

– Yarın saat daha oturalım, dedi, bu akşam böyle olsun.

Ziya, siyasiyata müteallik bir şeyden gülerek güldürerek bahsediyordu. Pertev Necati Bey hadika-i hayaline (hayal bahçesine) kapanmış, dalgınlığını güç saklıyor, arabanın tekrar geçmesini bekliyordu. Araba tekrar geçmedi. Kalktılar. Bahçenin kapısından çıkarken araba birdenbire arkalarından geçiverdi. Gülsüm Hanımefendi iki muhibbe tekrar dikkatle baktı.

Pertev Necati Bey bu akşam arkadaşından sabırsızlıkla ayrıldı. O, yine talihin kanatları üstündeymiş gibi pürheyecan uçtu. Feveran-ı hayalden (hayal patlamasından) gözleri gayriihtiyarî gülümsüyor, kalbi vuruyor, neşeden terliyordu. Yatağına girdiği zaman gözleri bir noktaya dikilmiş, mütehayyil saatlarca uyuyamadı.

Ferdası gün akşamı heyecanla bekliyordu. Bütün saatlarını lavabosunun başında, ıslık çalarak, mırıldana mırıldana şarkı söyleyerek ve hafiften raks ederek geçirdi. Muhayyilesi feveran-ı hayale tahammül edemiyor, kendi kendine söyleniyordu. Akşamüstü uzun siyah ceketini, çizgili pantolonunu, fantezi yeleğini, tabir-i hususi ile, puatrin'ini giydi. Bugün hayatında en şık gündü. Berberde mutattan ziyade kaldı, bıyıklarını, saçlarının her köşesini ihtimamlarla tanzim etti ve Fener'e gitti. Müstesna bir köşeye çekildi, Zi-

ya'nın gelmesinden korkuyor, muazzep oluyor, saklanıyordu. Bir saat sonra Gülsüm Hanımefendi'nin arabası göründü. Pertev Necati'nin kalbi vuruyordu. Arabasının içinde o, bugün daha süslü, daha taze, daha neşeli görünüyordu. Arabasının seyri müddetince mutantan hanımefendi kendisine baktı. O da en hürmetkâr, en nisvannüvaz (kadın okşar), en erkek tavrı ile ona bakıyordu. Araba geçtikten sonra kalbini tuttu. İçinden taşan bir şey vardı. Sevincini zapt edemiyordu. Arabanın ikinci seyrini beklerken, nagihan arkadan diğer bir arkadaşiyle ve kahkahalarla Ziya zuhur ediverdi:

– Serserilik dostum bey dedi, Arkadaşını takdim etti. Oturdular. Pertev Necati Bey şaşalamış bir haldeydi. Ziya'nın muhibbine söyleyecek bir kelime bulamıyor, bozuk, kof cümleler sarf ediyor. Ziya ise pürşetaret Moda'da tanıştığı iki Alman hemşireden zendostane bahsediyordu. Bir aralık Gülsüm Hanımefendinin arabası ikinci seyrini yaptı. Ziya:

– Ooo! Bugün ne şık, ne genç! Dün Pertev'e söylüyordum ya! Bu kadın gündengüne gençleşiyor. Bir ucube-i hilkat (acayip bir yaratık), diyordu.

Gülsüm Hanımefendi üç arkadaşa yine dikkatle baktı. Geçti, bir daha geçti.

Pertev Necati bu mulâkattan beri Ziya'yı on gün görmedi; zaten kimseyi görmüyor, projelerini yalnız başına, kemâl-i tehalükle hazırlıyordu. Zevce-i muhayyilesinin köşkünü, tarz-ı hayatını, hevesatını pek yakından bilmiyordu. Bu şişman, dul, hem varidat, hem de iradet sahibi kadınla izdivacını bütün o eski, o daha müzehhep (süslü), daha esirî hulyalarından parlak buluyordu. Bu saadet artık avucu içindeydi. Doğru bir vasıta ile muafereyi artık Fener oyununa tercih ediyordu. Günlerce düşündü. Bu tarzda akd-ı münasebete bir çare bulamadı. Fener'e bermutat her akşam gidi-

yordu. Araba on gün görünmedi. Şüphelendi. İnkisar-ı hayal endişelerine düştü. Böyle cehennemî bir endişe içinde idi ki bir akşam birdenbire aradığı arabayı buldu. O, ta kendisiydi. Daha mağrur, daha süslü, daha mutantandı. Bahtiyarlığı hissettiren bir hali vardı.

Pertev Necati Bey'i görür görmez dikkatle baktı, hattâ gülümsedi, şakrak bir baş işaretiyle selâm verdi. Pertev Necati Bey kati bir hatvesini atan talihin bu tecelli-i nagihanisi (beklenmeyen ışığı) karşısında saadetinden çılgın, başını hürmetkâr bir hareketle eğdi, selâmladı ve araba kaybolduktan sonra, asabi ellerini sıkarak büyük bir itminan-ı kalple kendi kendine: – Bu kadın benimdir! dedi.

O akşam evine saadetinin gururuyla döndü. Yemekte, vâlidesine Gülsüm Hanımefendi'den kapalı, fakat sitayişkâr bir lisanla bahsetti.

Fener selâmına karşı doğrudan doğruya bir müracaatın en makûl ve münasip bir şeklini araştırıyor ve bunu bir türlü bulamıyordu. Yine bir hafta Gülsüm Hanımefendi Fener'de görünmedi. Bilavasıta muarefe (aracısız tanışma) teşebbüsünü, her gün ikinci bir selâmlaşmadan sonraya bırakıyor ve tesadüf mümkün olamıyordu. Haftayı böyle bir kâbus içinde geçirdi. Gündüz Beyoğlu'nda, terzilerde, mağazalarda dolaşıyor, bir taraftan parasını hazırlıyor, kan ter içinde akşam Fener'e gidiyordu. Bu elîm haftanın sonunda hayli zamandır tasarladığı uzun bir mektup yazıp göndermeye karar verdi. Kendi harfleriyle, ısmarlama yaptırdığı kâğıtlara yazdı, zarfı kapadı. Bu teşebbüsün avakibinden (sonucundan) şüpheleniyor, elleri titriyordu. Mektubunu bitirdikten sonra koltuğuna atıldı, uzun uzadıya düşündü. Yanlış bir hareketle acaba talihi yolundan çevirmek ve bir hata ika etmek üzere miydi? Yemeğini bu şüphe içinde güç yedi. Manen fevkalâde rahatsızdı. Yemekten sonra ona Ziya Bey'in uşağı geldi ve bir mektup getirdi; refiki onu Kızıltop-

rak'taki evine davet ediyordu. Derhâl icabet etti.

Ziya yalnızdı, ta bahçeden istikbâline geldi:

– Nerelerdesin, ayol! Kırklara mı karıştın? Asırlar geçti, görüşemedik. Sana ne çok havadisim var bilsen! diyordu.

Pertev Necati Bey, arkadaşının daimî şuhluklarını bu sefer fazla bir lâkaydiyle dinliyor, lâtifelerine, vereceği havadise ehemmiyet bile vermiyordu.

Saatlarca konuştular. Ziya, bir aralık:

– Bu akşam bizde kal, yarın sabah seni bir çay ziyafetine götürürüm, bak ne memnun olursun, dedi.

Bu teklifi reddetti. Yalnızlığa muhtaçtı. Ziya ayağa kalktı ve:

– Azizim, sana, yüzümü kapayarak bir şey söyleyeceğim.. evleniyorum, dedi. Anlıyor musun, evleniyorum, felsefemin hilâfına... hem de gelecek ayın birinde... bütün niyetlerime, azmime mugayir bir şey yapıyorum. Şimdiye kadar evlenmedim, felsefeme sadık kaldım, fakat şimdi buna ihanetle hayata sadık kalacağım. Servetim hür bir adamın saadeti için kâfi değil. Kalan paramla bir kadının servetine ve hayatına iştirak edeceğim. Bir kadın beni seviyormuş, bana izdivaç teklif etti. Filvakî önce bu teklifi lâtifelerle karşıladım, fakat sonra uzun uzadıya düşündüm. Kabul ettim ve gülümseyerek şimdi bil bakayım kiminle evleniyorum?..

Pertev Necati Bey alık muhibbine bakıyordu. Ziya kulağına yaklaşarak:

– Gülsüm Hanımefendi ile! dedi. İşte seni yarın davet ettiğim çay ziyafetini o veriyor. Seni gıyaben pek iyi tanıyor, benimle birkaç defa görmüş, hattâ geçen gün benim muhibbim sıfatiyle selâmlamış bile... dün naklediyordu.

Pertev Necati Bey, sapsarı, hareketsiz dinliyordu. Bir şey söylemedi. Elini yıkamak bahanesiyle biraz dışarıya çıktı. Kalbini tutuyordu. Bir çeyrek saat böyle kaldı. Salona teessürünü ancak yenebilmiş bir adam haliyle girdi:

– Ziya affet, bu akşam kalamayacağım; zaten rahatsız gelmiştim, ıstırabım gittikçe artıyor, dedi.

Çıkarken arkadaşının izdivacını, sahte, câli cümlelerle tebrik etti. Ziya'nın ısrarlarını baridane bir tavırla reddederek, hattâ refakatına verilmek istenen uşağı da almak istemedi.

Sokağa çıktığı zaman göğsünden vurulmuş bir mecruhtu, sendeleyerek yürüyordu. Mektup, Gülsüm Hanımefendi'ye yazdığı mektup cebindeydi. Onu çıkardı, kendi kendine de mahcup, bir müddet avucunun içinde sıktı. Sonra cebinin içinde yavaş yavaş parçalamaya başladı.

Evine geldiği zaman hiçbir yorgunluk duymadı, fakat yatağına bir yığın halinde düştü. Sabah kalktığı zaman teessürü geçmiş gibiydi; lâkin, uzun bir hastalığın nekahatında her şeyi başka görüyor, etrafı başka hissediyordu. Biraz da kendi kendinden utanıyordu. Mevcudiyetini zelil, ahmak ve soytarı buluyor, asabı gevşiyordu.

Bu hadiseden bir sene sonra Pertev Necati Bey, bir akşamüstü yine Fener'deydi. Yalnız başına bir ağaç altına oturmuş, arasıra, tersi meşin kaplı, küçük yuvarlak cep aynasını çıkarıp uzun müddet, inceden inceye, yüzünü tetkik ediyor ve sıkıntıdan esneyerek rehgüzar-ı hayatına günün birinde zuhur edeceğine kani olduğu o mutantan kadının arabasını bekliyordu.

İkdam, sayı 5916-5917-5918, tarih 10-11-12 Ağustos 1913

İKİ MEÇHÛL ŞAHIS

O iki meçhûl şahsın kasabadaki müsafereti ilk günler hemen hiç kimsenin nazar-ı dikkatini celbetmemişti. Zira bu kasaba, mevkii, havası ve bilhassa madenî su membalarının şöhretiyle yaz mevsimlerinde birçok yabancıyı kendine celbeden bir yerdi. Mayıs nihayetinden ta eylûl iptidasına kadar, orada her ev bir otel haline girer ve sokaklar türlü türlü giyinen, türlü lisanlar konuşan ve muhtelif bir halkla dolardı. Geceleri tepelerde Almanca şarkılarla İtalyanca şarkıların birbirine karıştığı işitilir. Sahillerde başörtülü İslâm kadınları önünde çıplak bacaklı birtakım İngilizler'in dolaştığı görülürdü.

Yerli halk her türlü garabete karşı lâkayıt ve her emir ve arzuya münkat (itaatlı) yaşamaya çoktan alışmıştı: Zaten bütün köylüler gibi onlar da kâr ü kispe taallûk etmeyen (kâr ve yarar getirmeyen) her hadiseye yüz çevirmişlerdi; bütün bu yabancılar onlar nazarında vücutlarından altın veya gümüş sızan bir sürü mahlûkattan başka bir şey değildiler. Pek tabiîdir ki o iki meçhûl adam da bu suretle telâkkî edildiler.

Zaten kendilerini diğerlerinden ayıracak göze çarpar bir garabetleri de yoktu. Gelen yabancıların birçoğu gibi köyün haricinde sahile yakın evlerden birini kiralamışlar, kendi âlemlerinde, yalnız, sessiz, yaşamaya başlamışlardı, hemen hiç dışarı çıkmıyor gibiydiler, bazan çıksalar bile herkesten uzakta, başbaşa, yanyana, sahilin tenha taraflarında dolaşmaya gidiyorlardı.

Bir tek âdetleri vardı ki oldukça garipti: Geceleri mehtap olsun, karanlık olsun, daima aynı saatta kenardaki yüksek kayaların birine gidip oturuyorlar, orada, uzun müddet, hiç konuşmaksızın sanki kendilerinden geçmiş, sanki bîhuş bir halde denizi dinliyorlardı.

Kendilerine hizmet eden ihtiyar bir kadının ifadesine göre, onlar, evlerinde de hemen daima aynı halde imişler. Sabahleyin sütlerini içtikten sonra biri koltuğa gömülür, diğeri bir kanapeye uzanır, saatlerce sabit, hareketsiz düşünürler ve lâyenkati sigara içerlermiş. Arasıra ağızlarından müphem bir mırıltı halinde, anlaşılmaz birkaç kelime çıkarmış, sonra yine o ağır sükût başlarmış.

Bütün bunlarda nazar-ı dikkati calip bir harikulâdelik yoktu. Belki kendilerini yakından tetkik edecek nafiz bir nazar, onların çehresinde ve gözlerinde biraz esrar, biraz garabet bulabilirdi. Çünkü her ikisi de sapsarıydı, her ikisinin de uzamış siyah sakalları vardı. Yürürken başlarını daima öne doğru eğiyorlar ve asla gözlerini kaldırıp bir yere bakmıyorlardı. Onlar hattâ kendi aralarında bile gözlerinin bu muammaengiz mesdudiyetini (kapalılığını) muhafaza ediyorlardı. Yalnız bir akşamüstü, tesadüfen arkalarından yürüyen bir adama doğru ikisi birden telâşla dönmüşler, bakmışlar ve bir an içinde tekrar eski hallerine girivermişlerdi. Kasabadaki misafirlerden bazıları onlar için: "Zavallı iki nevrastenik!" diyordu.

İşte bütün mevsim imtidadınca onlar hakkında yapılan

dedikodular hemen bu sözden ibaret kaldi. Fakat mevsim nihayet bulup, kahkahaları, şarkıları, hür ve lâubali neşveleriyle onların bu kısmen garip, kısmen esrarâmiz hayatını örten misafirler kafile kafile kasabayı terk ettikçe, bu iki adam, suyu çekilmiş bir göl dibinde birden ortaya çıkan iki tuhaf nebat gibi her nazara maruz ve her tecessüse mevkuf olmaya başladı: Kimdiler? Ne idiler? Niçin herkes gittiği halde onlar kalmıştılar? Ne yapmak fikrindeydiler? Niçin hâlâ herkesten uzakta, yalnız yaşamakta berdevamdılar?

Hattâ asıl kasabaya bile ayak atmamışlardı! Ne çarşı, ne pazar, ne kahveler hâlâ onların yüzünü görmemişti. Evlerinin pencerelerini dövmeye başlayan sonbahar rüzgârlarına rağmen onların hâlâ sahilde şehirden uzak kalmaları başlıbaşına her akl-ı selime veleh (hayret) verecek bir garabet mahiyetinde değil miydi?

Kışla beraber gelen işsizlik yerlileri hemen alelumum bu iki meçhûl ile iştigâle sevk ediyordu. Bahusus her sabah çarşıya, öteberi almaya gelen ihtiyar hizmetçi kadının hikâyeleri gitgide daha merakaver, daha mukavemetsiz olmaya başlamıştı; bu kadın, efendilerinin geceleri artık hiç uyumadıklarını söylüyordu.

Nasıl uyuyabilirlerdi ki!... diyordu. Evin içinde ufak bir gürültü, bir çıt oldu mu nereden duyarlar bilmem, derhâl yerlerinden fırlarlar, ellerinde şamdan evin dört köşesini dolaşıp aranmaya başlarlar. Geçen akşam damdan balkona bir kedi atlamıştı, aman Allahım, bizimkilerde ne telâş, ne heyecan!...

Bu kadın bir gün belediye eczacısına uğradı ve gülerek ona şöyle bir hadise anlattı:

"Sizin çırak, dün gece bizimkileri amma korkuttu ha!... diye başladı, çocuk kapıyı çalar çalmaz, az kaldı akılları başlarından çıkacaktı; bir müddet beni kapıyı açmadan men ettiler, ayaklarının uçlarına basarak yavaşça gittiler,

anahtar deliğinden baktılar, bir şey göremediler, geri döndüler. Karşı karşıya durup uzun uzun, birbirlerinin yüzüne baktılar, sapsarı olmuştular, gözleri dışarıya fırlamış ve sakalları sanki dimdik kesilmişti. Bereket versin ben dayanamadım da: "Kimdir o?" diye seslendim, çırak da ismini söyledi, kapı öylelikle açıldı. Sakın onu bir daha böyle geç göndereyim deme!

Eczacı ihtiyar kadının bu sözlerini hayretle dinledi. Kendilerine, daima morfin, eter, valariant gibi tuhaf ilâçlar gönderdiği bu iki namer'i (görünmez) müşteriye karşı onda herkesten fazla bir merak vardı; bahusus o, bütün günlerini *Paris Esrarı, Sherlock Holmes, Arcin Lupin, Monti Cristo* gibi romanlar içinde geçiren bir adam olduğu için ihtiyar kadının hikâyesi ona âdetâ Xavier de Montépin'den bir sayfa gibi geldi ve badema, artık her ne vakit ihtiyar hizmetçi dükkânın kapısı önünden geçecek olsa, işini bırakır, süratle dışarı fırlar, onu isticvaba ve dinlemeye başlar oldu. Kadın ona her defa yeni bir şey anlatıyor ve bu anlatılan şeyler ağızdan çıkarken bir kat, kulağa girerken iki kat garabet ve mübalâğa kesbederek gittikçe, âdetâ birer peri ve cin masalı halini alıyordu. Neticede eczacı o kadar meraka düştü ki akşamları telâşla dükkânı kapayıp sahil civarına koşuyor ve o iki meçhûl şahsı mahir bir polis hafiyesi gibi takip ve tarassuta koyuluyordu.

O iki meçhûl şahıs ise kışın takarrüp ve takarrürüne rağmen hâlâ eski âdetleri üzere sahil boyundaki o leyli ve sükûtî tenezzühlerine berdevamdılar. Akşam yemeklerini müteakip, uzun yakalı geniş paltolarına bürünüp yine öyle esrarâmiz bir sükût içinde, gâh yanyana mahfice (gizlice) konuşarak, gâh biri önde diğeri arkada kalarak, bazan hattâ biri bir tarafa, diğeri öbür tarafa giderek ve hemen daima o sahildeki büyük kayanın üstünde bir müddet âram ederek, karanlık olsun, mehtap olsun, böyle saatlerce dolaşıyorlar, dolaşıyorlardı.

Eczacı bu tenezzühleri canlı bir roman yaşar gibi adım adım takip ediyor, onların en mânâsız, en müphem etvar ve hareketlerinde nihayetsiz sırlar buluyor ve tesadüfen seslerini işitecek olsa ta ruhuna kadar ürpermeler içinde kalıyordu. Birkaç defa onlar da kendini görüp titrediler; fakat kasabanın eczacısı olduğunu öğrendikten sonra artık sükûnet buldular. Zaten o, kendi âleminde dolaşan, dalgın bir kimse rolünü o kadar büyük bir icra ediyordu ki...

Teşrînisânî nihayetine doğru bir geceydi; gizli bir bora mukaddematiyle muhteliç, alaca bir sonbahar gecesi... donuk bir ziyay-ı mehtap ile sararmış bir sath-ı sema üstünde cesim, mehip ve simsiyah bulut parçaları dolaşıyor, garip bir süratle âdetâ koşuşuyor, ay örtülüp açıldıkça etraf her dakikada başka bir renge giriyor, sanki gece seheri kovalıyordu, seher geceyi...

Sahilde rüzgârla deniz haşin, vahşî bir musîkî besteliyordu. Eczacı onları bermutat yine aynı taşın üstünde yanyana oturur görünce büyük bir hayretle tevakkuf etti. Kendi kendine yarı mecnun yarı korkak: "Vay böyle bir gecede ha! Tuhaf şey, tuhaf şey!" dedi ve yavaşça olduğu yere çömeldi. Vücudunun bütün kuvvetlerini gözleriyle kulaklarına toplamıştı; fakat hiçbir şey görmeye ve hiçbir şey işitmeye muvaffak olamıyordu. Bir müddet böyle kaldı. Sonra yavaş yavaş onlara daha yaklaştı ve mahfi bir yere çekilip paltosuna büründü, kumların üstüne oturdu. Yine bir şey işitemiyordu. Neden sonra, nagehan, bir bulut parçası altında kurtuluveren ayın ziyasında onların ayağa kalktıklarını, birinin yavaş yavaş daha ileriye doğru uzaklaştığını, diğerinin bir müddet tevakkuftan sonra aksi tarafa müteveccih yürümeye başladığını gördü. Her ikisinin de taşın civarından epeyce uzaklaşmasını müteakip eczacı yerinden kalktı, yolun ortasında du-

rup bir sağına bir soluna baktı ve şimdi boş kalan kayaya doğru ilerledi. Ne garip! Ne esrarengiz adamlar! diye düşünüyordu, şüphesiz bunların ikisinde de biraz cinnet vardı. Böyle yanyana otururken birdenbire ayrılıvermeler, sonra tekrar buluşup kolkola dolaşmalar, ancak sevişen çılgın bir çifte mazur görülebilecek ahvaldendi ve bittabi bu iki sakallı, sarı benizli adam arasında böyle bir rabıtanın vücudu adimül imkândı. Kasabanın eczacısı böyle düşünürken, birden karanlığın içinde birinin kumları çıtırdatarak yürüdüğünü hissetti ve yine mehtabın ânî bir aydınlığında biraz evvel arkadaşından ayrılıp ileri doğru yürüyen o iki adamdan birinin şeklini gördü. Derhâl yüzünü denize çevirdi ve başını paltosunun yakasına saklayarak bulunduğu yerde büzüldü, sindi, onun kendisini görmeksizin geçip gitmesini bekledi. Fakat o, sakin, lâkayıt, yavaş hatvelerle kendine doğru yaklaşıyordu, eczacı -arkası gelene dönmüş olduğu için- filvakî bunu görmüyor, lâkin hissediyordu, aralarında birkaç adımlık bir mesafe kalmıştı, meçhül adam daha yaklaşıyordu, şimdi ta yanıbaşındaydı. Eczacı soğuk bir ürpermenin ensesinden bütün vücuduna yayıldığını hissetti, paltosunun içinde daha ziyade büzülüp, güya pek dalgın, güya kendinden geçmiş gibi bir vaziyet aldı ve titreyerek neticeyi bekledi. Neden gelmişti? Neden bu kadar sokulmuştu? Ne yapmak fikrindeydi? Bu esrarengiz adamın maksadı acaba onu omuzlarından yakalayıp birden denize fırlatmak mıydı? Hayır, o hâlâ son derece sakindi, elleri ceplerinde gözleri yere merküz, ayağının ucuyla kumları itiyor, yanıbaşında ta arkasında, dirseği raşenak sırtına temas ederek duruyordu.

Birden söylemeye başladı, sesi ağır ve yavaştı:

– Evet, evet! Hakkın var Azmi! dedi. Oraya bizimle beraber gittiğini hiç kimse bilmiyordu, bu muhakkak... bundan eminim. Yalnız yolda bir köylüye tesadüf etmiştik, hatırlıyor musun? Fakat zannederim, o da bizi görmeden geçip

gitti, görmüş olaydı bile, ne ziyanı var? Mademki üçümüzü de tanımıyordu.

Sustu ve yavaşça eczacının yanına oturdu. O, heyecandan tıkanıyordu. Semada kesif bir bulut parçası ayı kâmilen örtmüştü, deniz, önlerinde, simsiyah, ışıksız ve gürültülüydü. Meçhûl adam daima önüne bakarak sözüne devam etti.

– Bizimki zaten fazla telâş, fazla korkuydu, iş büsbütün başka bir cereyana girdi. Müttefikan şuna hükmediyor ki, o, eşkıya tarafından öldürülmüştür. Yalnız Zuhra, Azmi, yalnız Zuhra! Bana yalnız o endişe veriyor.

Yine sustu. Bir müddet hareketsiz ve dalgın kaldı. Kasabanın eczacısı birden sıçrayıp kaçmak istiyordu; fakat vücudunun bütün azası sanki uyuşmuş, donmuş gibiydi. Yanındaki adam kendi kendine konuşur gibi derinden gelen bir sesle, birkaç defa:

– Meşum gün, meşum gün! diye söylendi, nasıl da birden teslim-i ruh etti! Sen diyorsun ki, ben bıçağı göğsüne saplarken o hâlâ yaşıyor ve tepiniyordu. Halbuki, bence iş hiç öyle olmadı! O ilk kurşunda gitti, Azmi o, senin attığın ilk kurşunla gitti...

Bu son sözleri söylerken yavaş yavaş başını eczacıya çevirdi ve soluk, silik bir ziyada yanındakinin başka bir adam, bambaşka yabancı bir adam olduğunu gördü. Dimdik, mütevahhiş iki göz, çıplak bir çehre üstünde kendine bakıyordu.

Eczacı çılgın bir heyecanla yerinden fırladı ve şedit bir rüzgârın uçurttuğu siyah bir bez parçası halinde -o kadar azim ve süratle- kasabaya doğru koşmaya başladı.

Ertesi günü alessabah, sahildeki evi taharriye gelen halk ve jandarmalar orada kimseyi bulamadılar.

İkdam, sayı 5924, tarih 19 Ağustos 1913

Müstantik:

– Cinayeti itiraf kâfi değil, dedi, biraz da tafsilât ve izahat lâzım.

Küçük boylu ihtiyar adam, seyrek beyaz sakalını tuttu ve hiç cevap vermedi; müstantik tekrar etti:

– Polisin raporlarından sizin ahlâk-ı güzide ve ahval-i memduha sahibi olduğunuz anlaşılıyor, hattâ sizi uzaktan ve yakından tanıyanların ifadesine nazaran şimdiye kadar lüzumundan fazla saf ve bâkir yaşadığınız sübut buluyor. Biraderinizin kerimesini yanınıza aldığınız zaman komşularınızdan hiçbirinin hatırına size fena bir şey atıf fikri gelmemiş. Siz senelerden beri kitaplar içinde tetebbu ile yaşar, mutekif, sessiz, âlim bir adam imişsiniz; size yalnız bazı kimseler "deli filozof!" derlermiş, aleyhinizde söylenen sözler bundan ibaretmiş...

Mehdi Efendi makam-ı tastikte başını salladı ve yine ağzını açıp bir kelime söylemedi. Müstantik:

– Öyleyse, dedi, nasıl oluyor da, siz, böyle bir zat, günün birinde biraderinizin kerimesine bu kadar şenî bir tasallût-

ta bulunuyor ve onu bu kadar vahşî bir tarzda katlediyorsunuz? Haydi, sükût sizin hiç işinize gelmez, söyleyin bakalım.

Küçük adam mustahkir bir tavırla, en nihayet şöyle bir cevap verdi:

– Adam sen de... söylesem de beni anlayamazsınız ki, dedi ve daha mağrur bir nazarla ilâve etti, söyleyeceklerim çok uzun, çok derin şeyler, korkarım ki onları dinleyip anlamaya mütahammil değilsiniz.

Müstantik biraz hiddetle:

– Benim vazifem sizi ta nihayete kadar dinlemektir, söyleyin, dedi.

Maznun bir hayli mülâhazadan sonra nihayet karar verdi:

– Efendim, dedi, bu cinayet, Nigâr'ın -malûmaliniz, küçüğün ismi Nigâr'dı- evet Nigâr'ın, her fırsatta tekrar edip durduğu bir sözden tevellüt etti, onu yanıma aldığım günden beri daima ağzından düşürmediği bir tabir ki sabahtan akşama kadar belki yirmi beş, belki elli defa, her ne desem, her ne yapsam, bana hitap etmek mutadı idi. Afacan kız bana mütemadiyen: "Amca, derdi, amca pusulayı şaşırıyorsun!" Bu size ehemmiyetsiz bir söz gibi görünüyor değil mi? Ben de ilk zamanlar, buna hiç ehemmiyet vermiyor ve daima bir omuz silkmesi ile mukabele ediyordum. Sonraları, yavaş yavaş bu "pusulayı şaşırıyorsun!"u menfi bir baş sallamasiyle protesto etmeye başladım, o sözünü tekrar ettikçe ben muntazaman başımla: Hayır, hayır, hayır diyorum ve bu hâl bazan bir, bazan iki üç dakika devam ediyordu. O kadar ki günün birinde yine böyle, başımı sallarken beynimin içinde bir şeyin titreyip sallandığını hissettim. Birden durdum, ben durur durmaz, bu şey de durdu ve derhâl muvazene-i asliyesini buldu. İşte efendim, ben bu andan itibaren artık keşfimin ucunu yakalamış bir adamdım.

– Ne keşfi?

– Ceryan-ı fikir keşfi...

– İzah edin!

Filozof Mehdi Efendi, gözlüğünü düzeltti, sonra elinin tersiyle sakalını okşayarak, ağır ağır, kendi kendine söyler gibi keşfini anlatmaya başladı:

– Mademki dimağ-ı beşerin mühim bir kısmı tıpkı pusula gibi bizatihi dönen ve nokta-i teveccühünü bulan bir hassa-i mahsusaya maliktir, dedim, o halde bu uzvun duran arz gibi bir şeyle veyahut pusulanın ibresini çeken bir nevi mıknatısla alâkası olmak lâzım gelir. Bu düşünce ne kadar mantıkî, kaziye-i zekâya ait, öteden beri carî ve müstamel olan efkâr ve nazariyatı ne kadar esasından sarsan bir mahiyeti haiz değil mi? Nasıl, bu kanunun ehemmiyet-i azimesini takdir edebiliyor musunuz? Üstünde yaşadığımız kürenin kendine mahsus bir tek ruhu, bir tek zekâsı vardır ve dünyada kürenin zekâsından, hayatından başka bir zekâ, bir hayat mevcut değildir. Bir zamanlar -hâlâ şimdi avamın düşündüğü gibi- her ferdin kendine mahsus bir zekâsı bulunduğuna ve herkesin ayrı, müstakil bir merkez-i fikir olduğuna sahip olmak hakikaten ne büyük bir hamakatmış! Düşününüz ki efendim, şu saatta, küre-i arz üzerinde meselâ iki milyar ve küsur zekânın mevcudiyeti ne kadar adimülimkândır (olanaksızdır)? İki milyar dedim, çünkü yalnız insanları saydım, ya bir de kurbağaların, tavşanların, bitlerin zekâsını hesap edecek olsak iş kim bilir nerelere varır. Hayır efendim, insanların dimağları olsa olsa birer âlet-i kabızadır ki ceryan-ı umumî, namer'i bir tarzda onun üzerinde icray-ı tesir eder. İnsanların, tahavvülât-ı edvar ve ezmana rağmen hâlâ ayni gayelere, ayni temayülâta mahkûm ve esir kalmaları bu hadise-i tabiiyenin vazıh bir misali değil midir? Dimağ-ı beşer tıpkı bir pusula ibresinin daima şimâle doğru çevrilişi gibi, hiç değişmeyen bir noktaya mütevecciih ve müncezip kalıyor. Hah, ha! Buna ne dersiniz? Anla-

mıyor gibi duruyorsunuz, hakkınız var. Mamafih günün birinde, bu meseleye dair yazdığım iki bin sayfalık kitabımı okuyunca her şeyi anlayacaksınız; fakat şimdilik, isterseniz, yabancı gelmeyeck birkaç misâl ile maksadımı biraz daha izah edeyim: Şu son zamanlarda, bazı ulemay-ı içtimaiyun tarafından "ruhulcemaat" tesmiye edilen müşareket-i efkârın ne demek olduğunu tabiî bilirsiniz. Bir yere birçok insan toplanır, muhtelif cinste, muhtelif yaşta, muhtelif çehrede birçok insan... bakarsınız bir an içinde bilinemez, nasıl bir kuvvet bu muhtelif insanların efkârını hep bir noktaya toplayıverir. Bu işte kâinatta, küre-i arzda mevcut o namer'i cevher-i zekâdır ki bütün dimağların ibresini kendine cezbeder. Hattâ siz, efendim, hattâ siz, ihtimâl kaç defa, tiyatrolarda bu hadise-i ruhiyeyi bizzat tecrübe etmişsinizdir. Hislerinizin, fikirlerinizin nasıl etrafınızdakilerin hisleri, fikirleri ile mezcolduğunu görmüşsünüzdür.

Müstantik alaycı bir tebessümle:

– Lâkin mehâkimde, mahkeme salonunda hiç buna benzer bir şey olmuyor, dedi.

Mehdi Efendi meserretle yerinden sıçrayarak cevap verdi:

– Ha, dedi, ben de şimdi onu izah edecektim. Çünkü efendim orada, herkes cereyan-ı fikri teshil edecek bir vaziyette oturuyor. Benim yazdığım kitapta bu cihet de durüdiraz (derinliğine) tetkik edilmiştir. Zaten keşfimin esas ehemmiyetini bu teşkil eder. Pek kesîr olan seyahatlarım ve tebdil-i mekânlarım sayesinde dimağımın nerelerde, arzın hangi nıkatında en çok mıknatisiyete maruz kaldığını ve sünuhat-ı zekâiyenin (zekâ parlayışlarının) hadd-i azamisine nerelerde vasıl olduğunu inceden inceye tetkik ettim ve cereyan-ı fikrin hudut-u asliyesini bu suretle tespit eyledim. Evvelâ memleketler arasındaki hudutu çizdim. O cereyan, meselâ Londra'dan buraya nasıl gelebilir, buradan Çin'e nasıl geçebilir, hep bunların planını yaptım. Eğer günün bi-

rinde, bütün memleketler bu plan mucibince yeniden inşâ edilecek olursa, göreceksiniz ki bütün memleketler seviye-i fikriye itibariyle hep müsavi olacak; bir Fransız'ın tarz-ı tefekkürü bir Buharalı'nın tarz-ı tefekküründen ayrılmayacak!... Bizim için ne mazhariyet! değil mi efendim? Düşününüz ki bu zavallı vatana benim sayemde ilk defa hizmet edilmiş oluyor, bu keşif sayesinde bütün Türkler'in ibre-i dimağiyesi merkez-i vahîd-i zekâya (tek zekâ odağına) doğru çevrilecek, keşfimin faydası zannetmeyiniz ki yalnız bize münhasır kalıyor, hayır! Bundan bütün âlem-i medeniyet istifade edecek, herkes bir türlü düşündüğü için, ortadan toplar, tüfekler ve barutlar kalkacak...

– Biraz kısa kesin, neticeye vasıl olalım.

Maznun:

– Affedersiniz, dedi, sizi, şimdi neticeye isal ederdim; fakat iki konuşurken, onları, anlaşmak için muhtaç oldukları mümaselet-i fikriyeden mahrum eden şeyin daima cereyanı fikre müsait bir vaziyette bulunmamak olduğunu unutmayalım, bu da maateessüf, insanlar tarafından daima ika edilen bir hatadır. Çünkü, malûmualileridir ki herkesin boyu bir yükseklikte değildir; saniyet, söyleyenin ayakta dolaşmak ve dinleyenin daima oturmak mutadıdır. Bunun içindir ki cereyan-ı fikrî bir baştan öbür başa geçerken başlar yekdiğerine muvazi olmadığından ekseriya kuvvetini, şiddet-i safiyetini kaybediyor. Nitekim bizim, şimdi, birbirimizi anlayamayışımıza sebep, muhakkak sizin benden daha yüksek bir sandalyede bulunmanızdır. Bakınız ikimiz de aynı yükseklikte olalım da iş nasıl değişir.

Mehdi Efendi bu son sözleri müteakip iskemlesinde yükselmek için bir ayağını altına aldı ve diğerini bir ehram şeklinde büküp dirseğini dizine dayadı ve çenesini avucunun içine aldı.

Müstantik ilk sualini tekrar etti:

– Niçin, dedi, biraderinizin kızını, fi'l-i şenii icra ettikten sonra öldürdünüz?

Maznun, muhatabının hâlâ kendi seviye-i fikriyesine vasıl olamadığını görmek ıstırabiyle yüzünü buruşturarak:

– Çünkü, dedi, bu kızda garip bir inat vardı. Bana daima aksi cevaplar verirdi ve benim vakar ve ciddiyetimle asla imtizaç edemeyecek kadar hafif meşrepti. Ona kaç kereler... benimle eğlenme dedim, ben hakikati keşfetmiş, hayatın sırrına vasıl olmuş, ahmak-ı fununu karıştırmış bir âlimim. O bu sözleri dinler, dinler ve gülerdi, ve gülerek derdi ki: "Amca sen pusulayı şaşırmışsın!" Binaenaleyh böyle muannit ve çılgın bir kızı iknâ için onu keşfiyetimin dekayikine (inceliklerine) isal için, benim bulduğum çareden daha tehlikesizi yoktu, olamazdı. Malûmalileridir ki gençler yaramazdırlar, afacandırlar, gevezeler, bir dalda durmazlar, bir sır tutmazlar. Nitekim vakanın olacağı gün onu pencereden sokakta geçen bir delikanlıya işaret ettiğini ve gülerek bir şeyler anlatmak istediğini görmüştüm.

Küçük boylu ihtiyar adam, bir müddet garip bir takallüsü asabi içinde kaldı. Gözkapaklarını sıktı, dudaklarını ısırdı, parmaklariyle sakalının ucunu çekti.

– Ah, dedi, onun için ne kadar iyi bir amca idim, bilmezsiniz! Her arzusunu yerine getirir, her hevesine karşı gözyumar ve rahat ve saadetini temin için elimden geleni yapardım. O, pederinden bu kadar muhabbet göremezdi.

Müstantik:

– Peki, dedi, nasıl oldu da sonradan onun hakkındaki hisleriniz birdenbire değişiverdi?

Filozof Mehdi Efendi cevap verdi:

– Beni anlayamadığı için kızıyordum. Benim nasıl bir adam olduğumu, dimağımın ne büyük hazineler taşıdığını bir türlü öğrenemiyordu. Benim, küre-i arza günün birinde ne mühim bir keşfin aydınlığını saçacağıma bir türlü kani

olamıyordu. Halbuki ben, onun yalnız bunu bilmesini, yalnız bunu düşünmesini, hulâsa yalnız benim fikrimle, bende yaşamasını istiyordum.

– Neyse vaka nasıl geçti bakayım?

– Gece yarısından bir saat evveldi. Odasına girdim. Elimdeki şamdanı masanın üstüne bıraktım. Nigâr uyku sersemliğiyle gözlerini açtığı zaman yalnız bu şamdanın ziyasını gördü. Benim gölgem oynayan ziyada kayboluyordu. Zaten onun tamamiyle uyanıp etrafı tetkik etmesine meydan vermedim. Derhâl yatağına yaklaştım ve yavaşça kulağına eğilip dedim ki nihayet, benim, ta yanıbaşında yaşadığımı hissedeceksin! Hilkatin şimdiye kadar hiç kimseye müyesser kılmadığı kadar birbirimize yakın olacağız. Şimdi artık dimağlar ve ruhlar arasındaki o ilâhî cereyanı anlayacaksın. Anlayacaksın ki tabiatta saklı duran o kuvvet o mıknatısiyet başların ve vücutların mütesaviyen ve mütevaziyen karşılaştığı andan itibaren ne büyük bir şiddetle cereyan başlar! Sendeki her zerre-i hayat bana, bendeki her zerre-i fikir sana karışacak, o kadar karışacak ki bir tek insan olacağız. Yavrucak kaçmak, bağırmak istedi. Fakat ben keşfimin yoluna her şeyi fedaya hazırlanmıştım ve her şeye rağmen bu azîm tecrübeyi yapmak istiyordum. Yatağın içinden, elime havluya benzer bir şey geçti, derhâl onu yakaladım ve ağzına tıkadım. Bu suretle bağırmasına mânî olmuştum. Fakat bir zevc ve zevce gibi alın alına, göğüs göğüse geldiğimiz ana kadar o hâlâ çabalanıyordu. Nihayet, kâmilen mağlûp ettim, bendeki cereyan daha kuvvetli idi, ondan ayrıldığım zaman o artık hiç kımıldamıyordu. Çünkü ben onun bütün ruhunu ve bütün zekâsını massetmiştim. O şimdi bende, o hâlâ bende efendim.

Ânî bir tevakkuftan sonra, âlimane bir baş sallayişiyle şu sözleri ilâve etti:

– Ne ziyanı var efendim, âlem-i ilm ü fende her keşif bir

kurban vermiştir. Benim bu ilâhî, bu muazzam keşfim yoluna on sekiz yaşında bir kızcağız feda olmuş! Bundan ne çıkar!

Ve sustu.

İkdam, sayı 5935, tarih 29 Ağustos 1913

DÖŞELİ ODA

İstanbul'a muvasalatı gününden itibaren müsabaka imtihanlarının, kabul ve dühul kaygılarının hitamına kadar, o da bir müddet arkadaşları gibi Sirkeci otellerinde ve sonra Şehzadebaşı'nın geniş odalı bekârhanelerinden birinde ikamete karar vermişti; fakat çok geçmeden bu karardan nükûl etti; her gence -bahusus her taşralı gence vâkî olduğu gibi- onu da Beyoğlu ciheti yavaş yavaş kendine cezbetmeye başlamıştı. Zaten, pederinin gönderdiği para, ona diğer talebeden daha geniş, daha ferih (rahat) bir tarzda yaşayabilmek imkânını, ma ziyadeten (fazlasiyle) temin ediyordu. Binaenaleyh, Beyoğlu'nu az çok tanır hemşerilerinden birinin delâletiyle kışa doğru, o tarafın döşeli odalarından birine nakletmişti. Bu, Tarlabaşı civarında, loş methalli, kârgir bir evin üçüncü katında oldukça müferrih (içaçıcı) bir küçük odaydı. Genç taşralı, ilk zamanlar bu oda ve bu ev içinde hayran, şaşkın kaldı: O âna kadar, ne kendi memleketinde, ne İstanbul cihetinde burası gibi süslü ve rahat bir yer daha görmemişti. Duvarları çiçekli, rengârenk bir kâğıtla kaplı odasında, dantelâlı, mavi kurdelâlı yatağından, ceviz

boyalı lavabosuna kadar her şey ona, zarif teferruat ile, hazaver bir muğlâkiyet içinde nümayan oluyordu. Günde birçok kereler, lüzumsuz yere, konsolun sürmelerini açıp kapıyor, dolabına elbisesini yerleştiriyor, tekrar çıkarıyor ve uzun uzun duvarlardaki ıstampa levhalara bakıyordu. Bu levhaların ekserisi, yaldızlı çerçeveler içinde, ellerini başı üstünde birleştirmiş çıplak kadınlar gibi gâh kaba, gâh gülünç bir tarzda şairane aşk ve efsane manzaraları irae ediyordu. Genç adam bunlara bakarken kendisi için henüz esraralût olan Beyoğlu muhitinin, kim bilir, böyle manzaralar ihtiva eden, ne kadar dilfirip köşeleri olabileceğini düşünüyor ve saatlerce pürhuzuz hulyalara dalıyordu.

Kendi oturduğu ev, filvakî bu köşelerden biri değildi. Alt katı sessiz, beyaz saçlı iki ihtiyar mucirle meskûn olan bu evin orta katında, genç bir kadınla zevci ikamet ediyorlardı. Rıza Efendi -bu mekteplinin ismiydi- genç kadının sabahtan akşama kadar odasının balkonu içinde dikmek ve örmekle meşgûl olduğunu görüyor, zevcin ise, ne vakit girip ne vakit çıktığını asla bilmiyordu. Onu yalnız bir pazar günü, akşama doğru zevcesiyle beraber sokağa çıkarken gördü: Bu, genç kadının tombul ve mütenasip endamı yanında, pek kısa ve tıknaz kalan beşuş çehreli bir Rum'du. Zevce pazar kıyafetiyle, o gün, Rıza Efendi'ye harikulâde güzel göründü, fakat o başını kaldırıp dikkatle bakamadı.

Pek mahcup ve korkaktı; hattâ kapısı önünde veya merdiven başında ihtiyar ev sahiplerine tesadüf edip selâmlaşmak ve konuşmak mecburiyetine maruz kalmamak için, daima süratle ve etrafına bakmaksızın girip çıkmak itiyadı hane halkı nazarında yavaş yavaş, onun, en gülünç hususiyetlerinden birini teşkil etmişti. Esasen cumaları müstesna olmak üzere, her gün sabahları erken çıkıyor, akşamları geç avdet ediyordu. Filvakî, içinden zevke, maceraya karşı nihayetsiz bir hasret çekiyor ve yaşadığı muhitin havasında,

bu hasreti teşdit eyleyen iğvakar (aldatıcı) bir koku teneffüs ediyordu; fakat, taşradayken, İstanbul'u kendinden evvel görmüş arkadaşların anlata anlata bitiremedikleri Beyoğlu'nu, Beyoğlu'nun o, henüz kendine gayr-i mekşuf huzuz ve lezaiz köşelerini hâlâ bir türlü bulamıyor, bulmaya azmetse bile yarı yolda bütün gayret ve cesareti kırılarak hemen gidip odasına kapanıyordu. Mamafih bu tarz-ı maişet neticesinde, yavaş yavaş odasında, korkak ve muhteriz gençliğini avutacak birkaç eğlence buldu: Bunlardan birisi, sabahleyin perdeler arkasından, geceleri balkondan karşı evlerin pencerelerindeki kadın başlarını seyretmek ve bunun neticesinde ise kendine, her gün o başlardan birine gizli bir muhabbetle meclûp ve merbut kaldığı vehmini vermek olurdu. Bu masum, ufak tefek heyecanlar ona kâfi geliyordu, çünkü kalbinde bundan fazlasına tahammül edecek kuvvet hemen yok gibiydi. Nitekim bir akşamüstü, alaca karanlıkta, bilmem nasıl, tam kendi kapısı önünde, o, orta katın genç müsteciresine tesadüf etmişti de helecandan başı dönüp hemen oracıkta düşecek gibi olmuş ve günlerce bu vakanın hâtırasiyle kalbi çarpıp durmuştu. Hele bir gün, yine aynı kadını kolları ve göğsü açık bir halde dama çamaşır sermeye giderken görmesi, onu büsbütün perişan etti. Bir hayli zaman, âdetâ gözleri çukurlaşıp, benzi sapsarı kesildi, hasta gibi bir şey oldu.

İşte Rıza Efendi Beyoğlu'ndaki döşeli odasında bu minval üzere yaşamakta iken bir gün negahan garip bir maceraya, garip bir kahraman oluverdi.

Kışın açık havalı, güneşli, âdetâ ılık günlerden biriydi. Rıza Efendi, o gün, her nasılsa, mektebe gitmek için mutattan biraz geç çıkmıştı. Doğruyol'dan süratle Tünel'e inerken, birden, etrafındaki halkı o kadar cuşa-cuş-u şetaret (neşeyle coşmuş) buldu ve kendinde o kadar büyük bir tembellik hissetti ki derhâl mektebe gitmek fikrinden vaz-

geçti ve bütün gününü bu güzel havada, bu müferrih kalabalık içinde, sermest ve serazat geçirmeyi düşündü ve ta Tünel'e kadar gelmişken geri döndü. Yavaş, mütekâsil (ağır) bir meşi (yürüyüş) ile yürüdü. Caddenin kalabalığına karıştı. Kadınlar, kokular, süslü ve parlak şeyler önünde, o, bugün her zamandan ziyade râşenak-i huzuz (zevklerle titrer) idi. Tesadüfen omuzu koluna temas edip yanından geçiveren bir genç kız onu, nuşin (tatlı) ürpermeler içinde bıraktı. Bir vitrin derunundaki süslü bir kadın mankeni önünde dakikalarca valih ü hayran (şaşkın ve hayran) kaldı ve mutantan bir arabadan inip Bonmarşe'ye giren bir hanımın uzun müddet arkasından baktı, onu takip edecek oldu, cesaret bulamadı. Tekrar yürümeye başladı. Galatasarayı karşısındaki bir şekerlemeciye uğradı, bir pasta yedi. Orada fesli bir genç adamla, keskin rayihalı, büyük şapkalı iki kadın konyak içiyorlar ve karışık bir şeyler yiyorlardı. Oradan çıktı. Biraz daha yürüdü. Bir kahve içmek için Luxembourg'a girdi. Orasını pek eğlenceli buldu, bir hayli kaldı, sonra çok fazla oturduğuna hükmederek tekrar Doğruyol'a çıktı, Taksim'e kadar yürüdü. Oraları nispeten tenha idi, geri döndü, kır semtine isal eden sokaklardan biri önünde durup saatına baktı, öğleyi iki saat geçiyordu. Akşama kadar ne yapacağını bilemiyordu, kendi kendine: "En iyisi gidip evde istirahat etmek ve akşam yemeğine doğru tekrar çıkmak!" Zaten etrafında o sabahki küşayişten (neşeden) eser kalmamış ve cadde hayli tenhalaşmıştı.

Rıza Efendi yarı memnun yarı mahzun bir halde eve döndü. Günün bu saatinde hiç odasına geldiği yoktu; tembel tembel merdivenleri çıkarken orada yapayalnız ta akşama kadar ne yapacağını düşünüyor ve içinden, yegâne teselli olarak: "Adam sen de, entarimi, hırkamı giyer, küçük gaz sobamı yakar ve elime bir kitap alır, şöyle rahatça yatağıma uzanırım," diyordu. İkinci katın sofasından geçerken genç

müstecirenin karşılıklı kapılarına mütehassirane birer nazar fırlattı ve kalbi derin bir kimsesizlik acısıyla yanarak ağır ağır son merdivenleri çıktı; fakat her nedense kapısının önüne gelince birden, nefesi daralmış gibi tevakkuf etti. Birkaç saniye yüzü sapsarı, bulunduğu noktada dondu kaldı, aman ya Rabbi! Neredeydi? Ne işitiyordu? Odasında, kendi odasında bir ses, hem de kadın sesi!... Yanlış bir yere geldiğine hükmetti. Etrafına baktı. Hayır! Bu en küçük teferruatına kadar âşinası olduğu bir yerdi. Şüphesiz, tereddütsüz ve muhakkak kendi odası önündeydi. Ayaklarının ucuna basarak, yavaşça kapıya yaklaştı. Ses kesilmiş gibiydi; fakat içeride sesten başka bir şeyler vardı ki bunun boş bir oda olmadığını ihsas ediyordu. Eğildi, kulağını anahtar deliğine verdi; bu defa işittiği şey daha garipti, buna ne kadın sesi, ne de bir erkek sadası denilebilirdi. Bu birtakım göğüs geçirmelerden, ah ü zarlardan, bir nevi hafif gürültülerden ibaretti. Rıza Efendi anahtar deliğine kulağından sonra gözünü vaz etti ve gördüğü şey onu öyle büyük bir büht (sürpriz) içine attı ve o kadar şaşkın bir hale girdi ki bir an için âdetâ bağıracak gibi oldu; kendini güç zapt etti.

Kalbi göğsünü kıracak gibi çarpıyordu. Uzun müddet perişan bir maneviyette kaldı. Sonra, bilinemez nasıl bir sevk-i tabiîyle yavaş yavaş merdivenlerden indi. Tekrar sokağa çıktı. Yatağında, kendi yatağında onu görmüştü... ikinci katın genç müsteciresini... evet ikinci katın genç müsteciresini...

Rıza Efendi sokakta âdetâ koşuyordu. Nereye gittiğini, ne yaptığını bilmeyerek, ter içinde, soluk soluğa, o sokaktan bu sokağa saparak, sersem, perişan gidiyordu. Ta yemek zamanına kadar bu halde dolaştı. Hayalen hep o anahtar deliğinden gördüğü levhayı yaşıyordu. Birkaç defa dönüp, onu tekrar görmek istedi. Onda karanlıktan birdenbire aydınlığa çıkanların hali vardı. Meselenin esasını bir türlü tayin edemiyordu. Genç müstecire kocasını aldatıyordu. Bu olabilir-

di. "Fakat, niçin benim odamda? Niçin benim odamda?" diye düşünüyordu. Yemek yerken zihni hep bununla meşgûldü. Sonra nasılsa muammayı halletti. Şüphesiz bu telâkkîgâh kadın için daha kolay, daha tehlikesizdi. Genç adama başka bir yerde mülâkî olmakta tabiî güçlük fazlaydı, onu kendi evinde, kendi odasında yani kocasının odasında kabul etmekte ise şüphesiz hem maddî hem manevî bir ziyan olabilirdi; binaenaleyh bu iki muaşık için üçüncü katta bütün gün boş, açık ve hazır duran odasından daha müsait, daha muvafık bir mülâkat yeri bulmak kabil değildi. Rıza Efendi bunu gayet tabiî ve musip (yerinde) buluyor ve bir an için olsun, kalbinde ufak bir hiddet hissetmiyordu. Yemekten sonra odasına kavuşmak için canattı ve onu her günkü intizamında buldu. Hattâ yatağa bile hiç kimse girmemiş gibiydi. Her şey yerli yerindeydi. Genç mektepli bu hale çok şaştı; yalnız gündüzki hadiseye dair uzun bir tahayyülden sonra yatağına girdiği zaman orada şimdiye kadar duymadığı yabancı bir koku hissetti. Bu ekseriya bazı genç, süslü kadınlar yanından geçerken birdenbire ta ruhuna kadar nüfuz ediveren o keskin bayıltıcı kokulardandı. Daha hafif, daha namahsustu (hissedilmez), fakat aynı tesiri haizdi. Genç adama bu rayiha bir kadının mahremiyetinde bulunuyor vehmini vermişti. O gece sabaha kadar uyuyamadı.

Rıza Efendi bugünden itibaren artık bir metrese malik olmuş gibi baştan çıktı. Artık ne mektebe uğruyor, ne arkadaşlarını görmeye gidiyordu. Filvakî yine, bermutat sabahları erken çıkıyordu. Fakat bu, bir şey belli etmemek, mülâkata mânî olmamak içindi. Çünkü o, odasında birleşenlerin saadetini âdetâ benimsemişti. Her gün muaşıkların miad-ı mülâkatı farz ettiği zamana kadar, ötede beride dolaşıyor, kahvehane köşelerinde pinekliyor ve tahmin ettiği vakit gelir gelmez yerinde duramıyor, eve koşuyor, merdivenleri ya-

vaş yavaş çıkarak, bin türlü tedbirler, ihtiyatlar içinde oda kapısına yaklaşıyor, raşenak, pür helecan, nefes almayarak kulağını, sonra gözünü anahtar deliğine yapıştırıyordu. Fakat gerek kulağı, gerek gözü her gün mütehassiri oldukları huzuza nailiyetten mahrum kalıyorlardı. Çünkü muaşıklar her gün buluşmuyorlardı. Rıza Efendi ilk mülâkatı tayin edinceye kadar, bir hayli günler, böyle boş yere ihtiyar-ı zahmet etti. Hattâ bir defa, yine öyle bin türlü ihtiyat ile merdivenlerden çıkarken ikinci katın sofasında genç kadınla karşı karşıya geldi de bir şey hissedecek diye ne yapacağını şaşırdı, yüzü kulaklarına kadar kıpkırmızı oldu. Nihayet zamanla anladı ki onlar çarşamba ve pazartesi olmak üzere haftada ancak iki kere buluşuyorlar. Badema haftanın bu iki günü Rıza Efendi için müstesna, mutena birer yevm-i mahsus oldu. Bütün zamanı, çarşambayla pazartesiyi büyük bir tehalük içinde beklemekle geçmeye başladı, bu iki günün geceleri, onun için sanki bir leyle-i visal idi. Kapıdan kalbi çarparak girer, hemen yatağın örtüsünü açıp oradan intişar eden havay-ı müsekkir içinde, hayalen gündüzki levhaları en başdöndürücü teferruatına kadar birer birer tekrar eder, saatlerce bihuş-u huzuz (zevkten bitkin) kalırdı.

Genç adam bu minvâl üzere haftalarca, aylarca, sanki şedit bir hayat-ı aşkın en âteşîn safahatını yaşadı; fakat bir gün...

Bu, nisan ayının yağmurlu bir çarşamba günüydü. Rıza Efendi, bermutat, vakt-i muayyende yine üçüncü katın oda kapısına şitap etmişti, fakat genç mektepli bu sefer kapıyı, hemen açık denilecek kadar aralık buldu ve görünmemek için koridorun duvarı kenarından yavaş yavaş kapıya yaklaşmaktayken kulağına içeriden o âna kadar işitmediği bir tuhaf ses geldi. Dinledi, bu sarih, müselsel ve acı bir iniltiydi. Rıza Efendi, birkaç saniyelik mütevahhiş bir tereddütten sonra başını içeriye uzattı, fakat uzatmasıyla çekmesi bir ol-

du. Gözleri yerinden fırlamış, kolları havaya kalkmış bir haled arkası üstü düşecekmiş gibi geri geri birkaç adım attı; gördüğü şey tasavvurun fevkinde bir fecia idi. Genç kadın, orta katın tombul müsteciresi yerde, keçenin üstünde ve kan içinde upuzun yatıyordu. Rıza Efendi, merdivenlerden aşağı koşup, istimdat etmek istedi, fakat meseleyi iyice anlamak için evvelâ tekrar içeriye girmeyi tercih etti. Kadına yaklaştı, yüzüne baktı: Kadının gözleri kapalıydı, ağzı keskin bir ıstırap ile muhteliçti (kasılmıştı). Göğsünde, gerdanında ve omuzbaşlarında mütemadiyen sızan derin yaralar vardı. Genç mektepliyi ağlatıcı bir merhamet istilâ etti ve yaptığını bilmeyerek kadını yavaşça kucakladı, kaldırıp yatağına götürdü. Orta katın müsteciresi, bu sırada gözlerini açtı, sönük, mânâsız bir nazarla Rıza Efendi'ye baktı, ağzını kımıldattı, bir şeyler söylemek istedi, sonra birden, sarı, camit bir hareketsizlik içinde sanki donmuş gibi kaldı ve gözleri alnına doğru kaydı.

Biraz sonra odaya gelen heyet-i zabıta, ortada yegâne maznun olarak, bittabi Rıza Efendi'yi bulmuştu.

İkdam, sayı 5940, tarih 3 Eylül 1913

DOKUNMA BELKİ BİR KAHRAMANDIR

Sandalcı kendisine uzattığım çeyrek lirayı dürüşt (sert) bir tavırla itti:

– Beni sarraf mı sandın? Yirmi kuruş sana nerde bulurum, dedi.

Bu haşin muamele karşısında boşanan asabım beni az kaldı fena bir harekete sevk edecekti, arkadaşım kolumdan çekti ve yavaşça:

– Dokunma, dedi, dokunma belki bir kahramandır...

Ve cebindeki bütün ufak paraları homurdanan adamın nasırlı avucuna döktükten sonra, bu sefer, kendi kendine söylenir gibi aynı sözü tekrar etti:

– Belki bir kahramandır.

Ben hiddetimden yerimde duramıyor ve "Hayvan herif, ben sana gösterirdim ama... yok, doğrusu buna tahammül olunmaz..." gibi sözler söylüyordum. Arkadaşım, halim ve mülayim koluma girdi, yürümeye başladık. Ben hâlâ:

– Bırak Allah aşkına, diyordum; bu kadar yumuşaklığı da hiç sevmem. Sandalcı azarlar, vapurda biletçi azarlar, hamal, arabacı... haddini, derecesini, mevkiini bilmez... bir efendiye...

Arkadaşım aynı nakaratla sözümü kesti:

– Belki bir kahramandır!

Bunun üzerine kızgınlığım yanımdakine teveccüh eder gibi oldu:

– Bu da ne demek kuzum, esrarlı sözlerin Allah için tam sırası, dedim.

– Esrar değil, bu bir büyük hakikatın düsturu ki daha geçen gün keşfettim, dedi: "Ufak bir hadise, Newton'ın elması gibi ufak ve mânâsız bir hadise, tıpkı bu sandalcı ile senin aranda geçen vakaya müşbih bir şey, geçen gün Kartal ile Yakacık arasında, vehleten (birden) bu büyük hakikatın keşfine medar oldu. O günden beri bu hakikatın aydınlığı ile doluyum. İnsanın bağrında menbalar var. Dediğim gibi, en küçük bir hadise bir gün böyle manevî bir menbaı boşaltır. Artık demeyeceğim ki bedbinler bedbin, hodbinler hodbin, hırçın ve kibirliler hırçın ve kibirlidir. Benliğinin karanlığından çıkan insan, ne bedbin, ne hodbin, ne hırçın, ne kibirli olabilir. Biz bugün otuz beş yaşında olanlar vatana ve halka karşı inkâr ve ilhadın (dinsizliğin) en asil bir medeniyet felsefesi, âdetâ bir teselli telâkkî olunduğu bir devirde doğduk, yaşadık ve okuduk. Onun için biz bütün bir nesil hâlâ bedbin ve hodbiniz. Galatasaray Sultanisi'nin sıralarından bugüne kadar, on beş senedir, kana kana içtiğim medeniyet iksiriyle, dudaklarım meraretten buruşuk, beynimde ağır, kurşunî, bir türlü erimeyen bir mahmurlukla bu şehrin en uzak bir sayfiyesi olan Yakacık'a çekilmiş, hattâ orada bile köyden ayrı rüstai (kırsal) bir evde münzevi, yalnız kendim için yaşıyorum. Bedbin bir felsefeyle yıllarca bedmest kalam bu yalnızlıktan bir büyüklük hazzı duyuyordu.

Garbın bir filozofundan diğer filozofuna geçtikçe, yollarında yürüdüğüm karanlık biraz daha kesifleşiyor, tabiattan, hayattan, insanlardan bir merhale daha uzaklaşıyor-

dum. Nereye gidiyordum, bilmem!

Bir gün uzun bir inzivadan sonra, yüzüstü kalmış bazı işlerimin tesviyesi için İstanbul'a inmiş ve akşam son trenle köye dönmüştüm. Kartal istasyonunda in cin yoktu. Mamafih, sabahleyin tenbih ettiğim bir araba beni bekleyecekti; baktım o da yok... yaya gitmek benim için ihtimâl haricindeydi. Bir aydır, bin ihtimam ile kazandığım üç kiloyu bir buçuk iki saatta kaybedivermek benim gibi sıhhatine düşkün bir kimseye felâketlerin en büyüğüdür. Köyün arabacısı... bu topal bir adamdı. Sabahleyin beni trene getirdi, kendisine döne döne söyledim. "Akşama muhakkak bekle! Sana fazla para veririm. Yoksa elimden kurtulamazsın!" Kemâl-i katiyetle başını salladı: "Merak etme, sen işine bak!" dediydi. Hay adam hay, keşke sabah ki ücretini vermeyeydim" diye söylenerek karanlıkta oraya buraya başvurdum. Nihayet, bana bir çare bulsun diye hatırıma polise müracaat tedbiri geldi, gittim, meseleyi anlattım, polis:

– Tarif ettiğiniz arabacı demincek buralardaydı. Arabasını kahvenin arka tarafına çekerken gördüm. Orada uyuyup kalmış olmasın, dedi. Gittik, filhakika adam oradaydı. Hayvanını çıkarmış, ağzına yem torbasını geçirip bir ağaca bağlamış, kendisi de arabanın içine girip uyumuş. Polis arabayı şöyle şiddetle bir sarstı. Uyuyan adam şaşkın bir telâş ile yerinden fırladı, karanlığın içinde bir bana bir polise baktı. Sonra insanı öfkeden tepindirecek bir sükûnetle tekrar yatmaya hazırlanarak:

– Nafile, bu saattan sonra iki lira versen de kımıldamam, dedi.

Bu söz üzerine bereket versin ki benim yerime polis hiddetlendi. Birçok azar, birçok tehdit ve cebir... nihayet arabacı inkıyat etti, kalktı, güç belâ hayvanını çözdü, hazırladı, arabaya çekti, kendisi de homurdanarak yerine oturduktan sonra bana dönüp, hiddetle:

– Haydi bakalım! dedi ve ilk kamçıyı şaklatmakla beraber şu sözleri mırıldandı: "Allah böyle işin belâsını versin!" İşte böyle bir belây-ı fatiha ile yola revan olduk. Epeyce gittikten sonra arabacı başını bana doğru uzatıp dedi ki:

– Senin bu saatte geleceğini bilseydim, bu pazarlığa hiç yanaşmazdım. Bana akşam gelirim dedin, yatsı okunalı iki saat oluyor, bu Beyoğlu arabası değil beyim, geceyarısı adam taşımaz.

Evvelâ cevap vermek istemedim; fakat son sözlerde tuhaf bir ima bularak kendimi zapt edemedim, yumruğumu arabacının ta burnuna dayayarak:

– Ağzını kapa, yoksa şimdi tepelerim, diye bağırdım.

Sustu ve mırıldanarak kamçısını şaklattı. Hayvan bizi güç çekiyor, yolun fazla dik yerlerinde arabacı inip onu başından çekmeye mecbur oluyor. Zaten bilirsin ki Kartal'dan itibaren ta Yakacık'a kadar yol bilâfasıla yokuştur. Yarım saat kadar bu minvâl ile gittikten sonra hayvan nihayet tamamiyle diner gibi oldu ve durdu. Gece ağır, kesif ve sessiz... yalnız yerinden atlayan arabacı çırpınıyor, tepiniyor, kamçılıyor, çekiyor, sövüyor, bütün öfkesini hayvandan almaya çalışıyor. Daha yarım saatlik yolumuz var. Dedim ki:

– Bırak biraz dinlensin, sonra hiç yürüyemez...

Arabacı benim bu sözümde insanî ve terehhüme (acımaya) benzer bir şey bulup ta yanıma sokuldu ve yumuşak hasbıhal sesiyle.

– Beyefendi, dedi, yine kızacaksın ama, sana doğruyu söyleyeyim, ömrümde şu yaptığımız gece seferi gibi hiçbir şey bana bu kadar zahmetli ve ağır gelmedi. Beş sene askerlik ettim, hem nasıl askerlik ettim beyefendi... Balkan harbinde Lüleburgaz bozgunu, Çatalca müdafaaları, sonra Kafkasya seferi, daha sonra Çanakkale... fakat Lüleburgaz bozgunu, Çatalca müdafaası, Kafkas seferi, Çanakkale deyip geçivermemeli... Lüleburgaz bozgunu kıyamet günü gibi

bir şeydi, sanıyorduk ki artık bu dünyanın sonudur, günlerce aç, susuz, gâh tepelere tırmanarak, gâh bayırlardan yuvarlanarak, yol kaybolmuş, akıl baştan gitmiş, gözler dönmüş, nereden gelip nereye gittiğini bilmezsin... böyle bir halde... İstanbul'un içine nasıl geldikti, hatırlarsınız... o zaman sizin gibi beyler bize hakaret ve nefretle bakıyordu... fakat çok geçmeden, karnımız yarı doyup yarı doymadan, aklımız tamamiyle başımıza gelmeden, İstanbul üstüne yağan güllelere doğru koştuk, aydınlık olsa da size bir kollarımı ve göğsümü göstersem, ne delik deşik şaşar kalırdınız. Bir buçuk sene ya geçti ya geçmedi, biliyorsunuz, son seferberlik çıktı, beni yine çağırdılar. Vakıa, bu sefer ne aç kaldık, ne perişan olduk, fakat ne kadar olsa harp harptır, efendi... bunu Kafkas hududunda, Moskof Kazakları'nın akınlarına karşı durmuş, Çanakkale'de, aylarca siper içinde kurşun, gülle, bomba sesi dinlemiş kimselere sorun... Ah Çanakkale!... gözüm Çanakkale'de... ne yazık ki düşman kaçarken ben bulunmadım... çünkü bir gün nasıl oldu bilmem...

Bu bacağı sakat arabacının sesinde, ıssız ve siyah geceye haşmet ve mehabet veren bir şey vardı. O söyledikçe ben küçülüyor, küçülüyor ve bir toz zerresi gibi titriyordum. Topal arabacı da bana, beşeriyetin en büyük destanından çıkıp gelmiş bir tayf gibi görünüyordu, öyle bir tayf ki nefesinde barut, kan ve toprak kokuyor, anlattıkça yükseliyor, genişliyor, bütün geceyi istilâ ediyor. Evvelâ o kırık dökük bozgunu, Çatalca müdafaaları, sonra Kafkasya sefehasbıhal sesiyle başlamışken gittikçe anlattığı vakaların derecesine göre coştu, teferruattan teferruata girdikçe farkına varmayarak samimi olduğu kadar haşmetli, haşmetli olduğu kadar mehip bir lisan söylemeye başladı. Şimdi her cümlesinin başında "ben, ben, ben," diyor ve bu kuvvetli (ben)'ler önünde benim benliğim, şu yazın Boğaziçi sahillerinde, Erenköy'lerinde, Adalar'da, Yakacık'ta, kışın Şişli'lerde, Be-

yoğlu'larda bin türlü ihtimamlarla beslediğim benlik, yavaş yavaş eriyip sönüyordu. Bir an geldi ki: "Sus, sus, beni bırak, git, yine dumanlara, yine kanlara, yine barutlara karış!" diye bağırmak istedim; fakat tayf müstevli ve anut idi, beni bırakmıyordu. Beni her tarafından yakalamıştı. Beni, o "ben"lerle başlayan her cümlesinde bir yerden diğer yere çarpıyordu.

"İşte bu geceden sonra, aziz dost, işte bu geceden sonra düşündüm ki memleketin her tarafı böyle kahramanlarla doludur. Yarın büsbütün, her taraf bunlarla dolacak. Biz birisine bir iş tahmil ederken korkacağız ki o kahramanlardan biri olmasın, bir başkasını azarlarken düşüneceğiz ki belki Çanakkale harbinde döğüştü. Bir sandalcının başına yumruğumuzu indirirken birden hatırımıza gelecek ki belki Anadolu müdafaasında bulundu, işte onun için demin sana "dokunma belki bir kahramandır" dedim.

İkdam, sayı 5965, tarih 19 Haziran 1916

KÜÇÜK ZABİT

Henüz yirmi iki yaşında, fakat gören on altısında bir çocuk sanır. Kat kat kundaklar içinde süt emmiş, camekânlarda yetişen narin nebatat gibi, kapalı odalarda, yumuşak halılar üstünde koşup hoplamış, altı yaşına kadar ana, dadı, taya kucağından hiç inmemiş, ilk tahsilini evinde hususi olarak yapmış, birkaç sene Galatasaray Sultanisi'ne nehari devam etmiş ve günün birinde, Mekteb-i Hukuk'a girmekle Fransa'da ikmâl-i tahsile gitmek arasında müteredditken ve hatır ve hayalinde, askerlik nedir, zabit olmak, harbe gitmek nasıl şeydir? Nasıl silâh atılır? Bir göğüse süngü nasıl batırılır? Bir gülleye, bir kurşun yağmuruna karşı nasıl durulur? Bütün bunlara dair hatır ve hayalinde hiçbir şey yokken, günün birinde, kendi de pekiyi farkına varmayarak asker olmuş, kılıç takmış, cılız, sarışın bir şehir çocuğu, kibar nazlı bir İstanbul çocuğu, az çok ateşli, fakat berrak ve masum gözlerle, bize, ihtiyar ve mütekait bir eski kumandan gibi harbe ve askerlik hayatına dair intibalarını, müşahade ve hâtıralarını naklediyor:

– Neden saklayayım? diyor, doğrusu askerlik hayatının

ilk aylarında epeyce sıkıntı, zahmet ve ıstırap çektim. Hele ilk haftalarda öyle sandım ki harbe girmeden evvel öleceğim. Sabahleyin şafakla beraber kalkmalar, bir zabit önünde bitmez tükenmez vaziyetler almalar, kızgın güneş altında toz toprak içinde saatlerce mesafeler kat etmeler, bayırlar tırmanmalar, yokuş aşağı yuvarlanırcasına koşuşmalar, taşlık, gübrelik veya çamur demeyip yüzükoyun yere uzanmalar, sonra silâh omuzda, silâh elde sabahtan akşama kadar bin türlü yorucu hareketler, daha, şimdi hatırıma gelmeyen bir sürü müziç vazifeler, mecburiyetler, bana cehennemî bir âlemin işkenceleri gibi geliyordu. Ben ki o zamana gelinceye kadar, Tünel'le Tokatlıyan arasında iki defa inip çıksam veya Köprü'nün bir ucundan Boğaziçi iskelesine kadar biraz hızlı yürümek mecburiyetinde kalsam çarpıntıdan ve terden harap olur, bütün bir yirmi dört saat kendimi kati bir istirahata muhtaç telâkkî ederdim. Akşam gruptan sonra belki eve avdet edemem de dışarıda rutubete maruz kalırım diye haziran ortalarına kadar kolumda pardösüsüz sokağa çıkmazdım. Erenköy istasyonu ile bizim köşkün arası on, on beş dakikalık mesafedir, arasıra araba bulamayıp da bu mesafeyi yürüyecek olsam kendimi dünyanın en bedbaht ve biçare bir adamı vehmederdim. Uykularım onar saat sürer. Uyanışlarım bir saatı geçer ve giyinip hazırlanmam -eğer traş da dahilse- bazan iki saatı işgâl ederdi. İş güç sahibi olmadığım için evden çıkışlarım ekseriya bir gezinti maksadiyledir; fakat, gezinti meselelerinde ayrıca çok müşkülpesent ve çok tembeldim. Kadıköy taraflarında bulunduğumuz mevsimler, Fener'i pek tozlu, Moda'yı pek havasız, Çamlıca'yı ise kuş geçmez kervan konmaz, dağbaşları kadar uzak ve zahmetli bulurdum. Boğaziçi'nde bulunduğumuz zamanlar ise saatlerce rüzgârın şiddet veya mülâyemetini tetkik ve tarassutla vakit geçirirdim. En rahat ve eğlenceli saatlerim yine Beyoğlu'nda geçerdi. Taksim Bahçe-

si'nde arkalığı uzun, geniş hasır sandalyeler var, bunlardan birinin içine yaslanıp Lebon'da içilmiş bir ikindi çayını müteakip kokulu ve tatlı bir likör kadehini damla damla boşaltmayı hayatın en leziz, en derin ve en yüksek hazlarından, saadetlerinden biri telâkkî eylerdim. Bunun fevkinde, hayalimde, her an bin renk, bin şekil verdiğim müstakbel bir hayat mefküresi vardı ki o da, Taksim Bahçesi'nden daha geniş ve daha muntazam bahçeleri, içine gömüldüğüm koltuklu hasır sandalyelerden daha rahat sandalyeleri ve damla damla içtiğim likörden daha muattar, daha taze likörleriyle büyük bir belde, bir Avrupa beldesi halinde tecelli ederdi. Sözlerine doyamadığım bir Fransız genci ekseriya bu narin hulyayı beraber okşadığımız, en sevimli bir hemdemdi. Gerek akrabadan, gerek mektep arkadaşlarımdan birçok tanıdıklarım bulunduğu halde hiçbiriyle ülfeti bu Fransız refikimin sohbetine tercih edemez, sözün lezzetini onda, hakikati onda, zarafeti onda, nükte ve zekâyı onda bulurdum.

"İşte günün birinde vehleten bu hayattan, bu itiyatlardan, bu hazlardan, bu hulyalardan ayrılıvermek, bir likör masası başından bir karavana içine düşüvermek ve zarif bir arkadaşın nüktelerinden, kahkahalarından, sert sesli bir zabitin "bir, iki"lerine, "hazır ol"larına, "marş, marş"larına geçivermek, bu bana felâketlerin en büyüğü gibi geldi idi. İlk günler başına topuz yemiş bir adam gibi feci bir sersemlik içinde kaldım; sonra meraretli, elemli bir teslimiyet devresi geldi; uzun bir müddet, askerliğimden evvelki benliğimin acı acı matemini tuttum; sanki o bir başkasıydı; çok sevdiğim, bana çok yakın biri idi ve öldü... ve hakikatte de öyle oldu, likör kasası başındaki o genç, o sözde rahat, huzur içinde sırıtan ve Fransız arkadaşiyle mütebessim nükteli sohbetlere dalan genç öldü, o artık ben değilim. Fakat, ne iyi etti de öldü, ne iyi oldu da "o" artık "ben" değildir.

"Umumiyetle askerlik aleyhinde bulunan kimseler iddia ederler ki bir fert, askerlik hayatına girdiği andan itibaren insanî şahsiyetini kaybediyor ve âdetâ bir makina halini alıyor. Bu sözde esas mahiyeti tagayyüre uğramış bir hakikatin silik izleri var. Evet, askerlik insanın şahsiyetini yutuyor, fakat insanî şahsiyetini değil, ferdî şahsiyetini, yani ferdiyetini... ordu bir umman, fert onun içinde bir zerre gibi kayboluyor ve bu kayboluşta, anlatılmaz bir ulviyet, bir kendinden geçiş, bir tecerrüt, bir feday-ı nefis, eğer tabir caızse bir fenafilceyş (orduda kayıp) oluş var. Mehip ordu, o bin başlı ve bin kollu, demir ve ateşten kuvvet sanki bütün gürültüsü ve bütün azametiyle sizin benliğinize giriyor, esrarlı bir el gibi sizi istediği yere itiyor, çekiyor, kaldırıyor, indiriyor; artık, iradeniz onun iradesi, arzunuz onun arzusu, gururunuz onun gururudur. Bunun içindir ki her asker, hele harpteki, asıl işinin başındaki asker bir sair filmenamı (uyurgezeri) andırır.

"Harbe nasıl girdim? Nasıl döğüştüm? Bunu bana sormayınız... bunu, bilirse, benim benliğime, benim irademe hâkim olan o esrarengiz kuvvet, o esrarengiz varlık bilir. Gelibolu yarımadasına vasıl oluş, ilk tayyarelerden tesettür sesi, semanın ötesinde berisinde kapanıp açılan ateşler, ilk tarakalar, ilk sarsıntılar, sıçan yollarından geçiş, siperde ilk geceyi geçiriş, bütün bunlar bana bir rüyanın müphem hâtıraları gibi geliyor.

"Siperde ilk gecemiz biraz sıkıntılı geçti zannederim; hepimizde az çok yerini yadırgamış bir adam hali vardı. Dışarıdan türlü türlü sesler işitiliyor; sanki hevlengiz (korkunç) bir varlık geceyle didişiyor, boğuşuyor ve kulaklarımızı gâh şedit bir yırtılış sesi tırmalıyor, gâh, müthiş bir patlayış uğulduyor, arasıra, güya bir devin sarsıntılı hıçkırıkları gibi bir şeyler duyuluyor, sonra, hayalin ihata edemeyeceği kadar büyük bir kalbin çarpıntılarına benzeyen "tak, tak, tak,

tak, tak"lar... ve nihayet karanlığın şerha şerha kanayışları... ve nihayet bütün bu seslerden, bu gürültüden, bu bir lâhzada açılıp kapanan ışıklardan daha mehip, daha tehditkâr bir sükût... ellerde intizarın raşesi, başta uykusuzluğun humması...

"Gecenin haileli perdesi ekseriya muzika sesleriyle açılırdı; bu askerî fanfarda ne zaman ve nerede olursa olsun kalbi titreten, asaba bir çelik gerginliği veren acayip bir tesir vardır. Fakat bunu asıl orada dinlemeli, ilk âhenkte ne yorgunluk, ne uykusuzluk, ne siperde alınan vaziyetlerin vücuda getirdiği kırıklıklar, acılar kalıyor, insan sanki cismanî kesafetten tecerrüt edip bir ruh, parıldayan ve uçan bir ruh haline giriyor. O zaman siperden sipere şakalar, kahkahalar, bin türlü şaikane (alabildiğine) çocukluklar, arkadaşça hararetli konuşmalar başlıyor ve bu neşeyi takib eden cenk, ister istemez, bir şehrâyini andırıyor.

"Muvasalatımızın haftasındaydı, sanıyorum, yüzbaşımızdan bir gece baskını için emir aldık. İşte efendim, ben olduysam, bu gece baskınında oldum. Zannedersem tabiatta, tabiatın zihayat kısmında vuku bulan hadiselerin en mühim ve en esaslısı, hilkat ve kıyamet kadar mühim ve esaslısı "doğmak" ile "ölmek"tir. Bir ferdin hayatında doğduğu günle öldüğü günden daha mühim nasıl bir vaka olabilir. Halbuki o gece baskınında düçar olduğum hâlet, sizi temin ederim, benim için doğup ölmekten daha mühim bir şeydi. İnsan dünyaya ilk gözlerini açtığı an ile son nefesini verdiği âna dair bir teessür duyabilir mi? Ben işte buna benzer bir şey hissettim. O zamandan beri... neyse, size vakayı anlatayım:

"Gece karanlıktı; filvakî, o gece için karanlıktı demek de doğru değil, zira, biraz evvel söylediğim gibi, orada karanlık da aydınlık gibi daima açılıp kapanan bir haldedir; şimdi bakarsınız, etrafınızda birden gündüz olur, şimdi bakarsınız, üstünüze kesif bir gece çöküverir. Nitekim biz de,

böyle ânî bir kesafetten bilistifade siperlerden çıktık, ta uzakta bir harp gemisinin projektörü bir kehkeşan halinde semalara doğru uzanıyor, biz gâh emekleyerek, gâh çömelerek, gâh iki büklüm, beş altı seri adım atarak, sonra birdenbire uzanıp etrafı dinleyerek sessizce, sessizce ilerliyoruz. "Tak, tak, tak" nefesimizi tutup duruyoruz; bize değil, yine ilerliyoruz. Üzerine düşeceğimiz düşman siperine beş on adım kaldı; ta yukarıdan bir tayyare geçiyor, bende garip bir sarhoşluk var, gülmek, haykırmak, ağlamak istiyorum; yaklaştık, yaklaştık... nah şuradalar, nah şurada... birden bir avaze yükseldi, ne oldu: "Allah, Allah, Allah, Allah!" bizimkiler bağrışıyor, yalnız bağrışmalar, öldürmeye... ve girmeye başladılar. Şimdi birçok ses, birçok boğuk sayhalar, demir ve çelik şıkırtılariyle beraber, birbirine karışıyor; gâh bir İngiliz'in burundan çıkan bir kelimesi, gâh bir Fransız-ismi, gâh hangi lisana ait olduğu kestirilemeyen vahşî bir nidâ ve bunların hepsine hâkim, o "Allah, Allah, Allah!" avazesi... İşte efendim, işte, tam bu sıradaydı, ânî, fakat berrak bir aydınlık içinde, onunla yüzyüze, gözgöze, göğüs göğüse geldik, onunla... "o" kim sorsanız a!...

"Bir Fransız çavuşu kisvesi içinde benim arkadaşım, benim o zarafetine, sohbetine bir türlü doyamadığım Fransız arkadaşım... ta kendisi, ta kendisi... o da beni tanıdı, zannederim, çünkü ikimiz birden aynı hayret nidâsını salıverdik "A!" Onun elinde göğsüme doğru uzanan bir süngü, benim elimde onun başına çevrilmiş bir tabanca vardı, bir an içinde bu süngü benim göğsüme dayandı ve benim tabancam üstüste, üç el, onun başına boşandı ve genç Fransız çavuşu acı bir sayha ile sırt üstü yere yuvarlandı. İşte efendim, bu yuvarlanış bende bir şeyin, mühim bir şeyin, âdetâ bir âlemin doğuşu oldu. Bu acayip ve müthiş vakadan beri mevcudiyetimde yeni doğmuş nuranî bir varlık taşıyorum; ruhum bu varlıkla kamaşmış bir haldedir. Öyle düşünüyo-

rum ki ben asker olmasaydım, harbe gitmeseydim ve hayatımın bu acayip ve müthiş ânını yaşamasaydım, asıl benliğimi ömrümün sonuna kadar bağrımın üstünde bir yığın halinde taşıyıp gidecektim. Kim bilir, etrafımızda böyle ne kadar bedbaht kimseler var."

İkdam, sayı 6966, tarih 3 Temmuz 1916

SILADA

Afyonkarahisarı'yla Uşak arasında işleyen trenden, geçen martın sonlarına doğru, bir akşam karanlığında, üç asker Işıklar* istasyonuna çıktıydı. Bu üç askerden biri, geçen kış Moskof hücumunda bulunmuş bir suvari onbaşısı, diğeri Çanakkale'de omuzbaşından yaralanmış bir topçu çavuşu, üçüncüsü de Mısır seferinde döğüşmüş bir piyade neferi idi. Bundan iki yıl evvel aynı küçük köyden çıkıp da her biri Osmanlı ülkesinin birer ucunda harp etmiş bu üç hemşeri, tesadüfün garip bir cilvesiyle, günün birinde, İstanbul'un aynı hastanesinde, hattâ aynı hastanenin aynı koğuşunda buluşmuşlar ve otuzar kırkar gün süren bir tedaviden sonra üçü de ikişer ay tebdil hava izniyle memleketlerine doğru yola çıkmışlardı. Bu üç arkadaştan birinin ismi Emin, birinin Osman, diğerinin Ahmet'ti. Ahmet'le Osman çavuş bir köyün delikanlısı, hem de birbirlerine uzaktan akrabadırlar. Fakat Emin onbaşı iki saat daha uzakta başka bir köye gidecek; aksi gibi üç arkadaşın en halsiz ve zayıfı da Emin onbaşı idi, onun için trenden iner inmez dedi ki:

(*) Bu Işıklar köyü muhayyel bir yerdir.

– Hayırlısiyle ben bu akşam Işıklar'da kalayım da köye yarın sabah gideyim.

Osman çavuşla Ahmet ikisi birden cevap verdiler:

– Öyle olsun, bende kalırsın!

Işıklar köyü zaten istasyondan yarım saat ilerdedir, orada herkes uykuya yatmıştır. Habersizce geldikleri için onları hiç kimse beklemiyor.

Binaenaleyh, üç delikanlı, istasyon kantar memuriyle, posta arabacısı İsmail ağadan köye dair birkaç havadis aldıktan sonra beyaz torbaları ellerinde, bir müddet, trenin hareketine muntazır kaldılar. Köy ve kasabalarda, bu trenin vusul ve hareketlerini seyretmek itiyadı, örf ve anane meyanına dahil olmuş bir şey gibidir. İki senedir, buhar, elektrik ve makine mucizelerinin hayretefzalarını görmüş olan bu üç asker her nasılsa köylerine mahsus bu itiyattan tecerrût edemediler ve tren tamamiyle gözden nihan oluncaya kadar bekledikten sonra yavaş yavaş köyün yolunu tuttular.

Hava soğuk, fakat hafif bir mehtap var: Işıklar köyü, hep siyah çatılı sıvasız evlerden mürekkep olduğu için henüz gözükmüyor. Üç arkadaş yolun ortasındaki çeşmeden birer tas su içiyorlar ve biraz daha dinlenip tekrar yavaş yavaş yürüyorlar. Niçin kalplerinde bir sevinç çarpıntısı yok? Neden telâş etmiyorlar?

Osman çavuş diyor ki:

– İçimde tuhaf bir sıkıntı var. Bana sanki çoktan beri buradaymışım gibi geliyor.

Öbürleri de:

– Ben de, ben de, diyorlar.

Osman çavuş devam ediyor:

– İki yıl oldu. Hiçbir şey değişmemiş. Daha dün çıkmış gibiyim. Fakat çoluk çocuk epeyce büyümüş, değişmiş olacak, kim bilir bizi görünce nasıl şaşıracaklar.

– Yazık ki bizim "vâlide" bugünü göremeden gitti, çocuğum doğduğu gün o ölmüş... diyor.

Emin onbaşı da ilâve ediyor:

– Bizim yeni dünyaya gelen şimdi bir buçuk yaşında olacak, fakat kız mı oğlan mı bir türlü yazmadılar, diyor.

Derken, birden, Işıklar köyü görünüyor. Issız ve siyah köy hepsine bekledikleri heyecanı veriyor; Osman çavuş:

– Hey gidi koca Işıklar hey, diye bağırıyor. Bunu müteakip hafiften hafiften bir köy şarkısı mırıldanarak ilerliyorlar. Köyden, onları ilk karşılayan köpekler oldu. Ahmet bunların içinden bir tanesini sesinden tanıdı.

– Osman çavuş işitiyor musun? Muhacir İsa'nın Sarı'sı havlıyor, ne dersin bu köpek hâlâ gebermemiş, dedi ve daha ziyade yaklaşınca âşina bir sesle: "Sarı, Sarı!" diye seslendi, Sarı sokuldu, sesini kıstı ve Ahmet'in bacaklarına sürtünmeye başladı, derken diğer köpekler... artık köyün içindeydiler, etrafı çitle muhat bir arsada manda ve eşek cinsinden birkaç hayvan seçiliyor, bir siyah "sıpa" sıçrayarak ta çitin kenarına kadar geldi.

Osman çavuş bu uzun kulaklı siyah mahlûku görür görmez hayretle:

– Bizim Çipil doğurmuş be!... diye haykırdı.

Bu giriş üstünden bir çeyrek saat ya geçti ya geçmedi, ıssız köyün içinde bir çığlıktır kopuverdi. Şurada bir çit arkasından, orada bir kerpiç duvar üstünden, ötede, karşılıklı tahta kapılar arasından muhtelif âhenkte bir sürü kadın sesleri evden eve uzanıp gidiyor:

– Huu, Emeti, kız Emeti, kocan geldi.

– Aman, Ayşe Molla, öyle bağırma şimdi bayılıveririm ha!

– Osman, Osman sen misin? O yanındakiler kim?

– Fatma Hanım, Fatma Hanım, Ahmet de gelmiş...

Derken bir ihtiyar erkek sesi:

– Durun yahu! Kadınlar, durun, ne oldunuz? Ne var?

– Aman Şaban Efe, sus, aklım başımda yok, bizim çocuk gelmiş...

– Küçükler nerede? Küçükleri uyandırın.

– Ah yavrucak, babasını tanımaz ki...

Bunu müteakip sokak ortasında, hep dışarıya dökülen erkekli kadınlı bütün bir mahalle halkı arasında, ana ve babaların elleri, karıların alınları öpülüyor, çocuklar bağırlara basılıyor, sonra yarı zulmette kim oldukları pek teşhis edilemeyen akraba, taallûkat ve komşularla bitmez tükenmez hararetli müsafehalar (el sıkışmalar) başlıyor, diğer askerde kalanlara dair haberler soruluyor... sonra herkes yerli yerine gidiyor. Ahmet kendi evine, Osman da kendisininkine giriyor. Ocak yanıyor, kırık bir kap içindeki zeytinyağına batırılmış bir paçavra parçası tütmeye başlıyor, baba, ana, çoluk çocuk... bunun etrafında toplanılıyor, her ağızdan bir ses bir söz çıkıyor. Derken kapı vuruluyor, başlarına siyah yeldirmelerini geçirmiş, ayaklarında nalın, gâh bir ihtiyar kadın, gâh bir genç kız "gözaydın"a geliyor, gâh bir erkek sesi avludan "Hoşgeldin" diye bağırıyor.

Böylece Osman çavuş da Ahmet de ilk geceyi tuhaf bir sarhoşluk içinde geçirdiler. Osman çavuşta misafir kalan Emin onbaşı ise sabaha kadar hiç uyuyamadı ve erkenden köyünün yolunu tuttu, onu da kendi köyünde aynı cuşişli sevinçler karşıladı.

Anadolu köylerinde sevinç devam etmez, Anadolu köylüsü tab'an mahzun ve sessizdir; nitekim, bu cuşişli vuslat ve meserret gecesinin üstünden daha dört gün geçmeden, Osman çavuşun karısı Emeti ile Ahmet'in karısı Fatma, bir akşamüstü, çeşme başında dertli dertli şöyle konuşuyorlardı:

– Ayol, bizimkine bir şeyler olmuş. Ne çocuklarına, ne bana, ne de işlere baktığı var. Gözü gönlü büsbütün başka yerlerde... iki senedir ne yaptık ne ettik? Kara Hasan'larla tarla davamız ne oldu? O çift sarı inekle, koca saban nereye

gitti? Bunları bile sorup dinlediği yok... varsa muharebe hikâyesi, yoksa muharebe hikâyesi! Topu nasıl dolduruyorlarmış, topu nasıl çevirirmiş, zabit, o nasıl ateş emri verirmiş, düşman kaçarken arkasından nasıl bağrışıyorlarmış. Bir dinle, iki dinle, bunun gecesi yok, gündüzü yok... geçen akşam dinlerken dinlerken uyuyakalmışım da omuzumdan tutup öyle bir sarstı ki...

– Sus, sus... sen anlatırken benim içimde bir şeyler kanıyor gibi oldu. Tıpkı bizimki gibi desene! Ayol tıpkı bizimki gibi... birinci geceden başladı, bugüne kadar hâlâ anlatıyor. Başka şeyden bahsetsen ya esneyip uyukluyor, yahut hiçbir söz işitmiyor gibi bakınıveriyor. Dün, babası: "Oğlum, dedi, şu yaptıydım, ettiydimleri bırak da, azıcık ne yapacağız ne edeceğiz, onu konuşalım. Geçen yıl tarlaya bakla ekmiştik. Bu yıl azıcık arpa eksek..." İhtiyarın sözü ağzında kaldı, pabuçlarını giyince soluğu kahvede aldı.

– Kahvede de hep muharebe lâfı... neler de öğrenmişler, iki sözün arasında hep frenkçe söyleyip duruyorlar, tayyare, tahtelbahir, bomba, siper... daha bunlara benzemez neler... geçen gün tam üç saat, bana tayyare nedir, tahtelbahir nedir, bunları anlattı durdu.

– Emeti, Emeti ben sana bir şey söyleyeyim mi? Vallahi bizimki daha şimdiden günleri sayıyor, altmış gün izin vermişler, bunun yirmisi gitti diye âdetâ seviniyor... ilk gittikleri günü hatırlarsın ya, çocuk gibi ağladılardı. Ağladılardı fakat şimdi gitmek istiyorlar. Hem Osman'a, hem Ahmet'e köyü şimdi bir menfa ve bir gurbet yeri gibi geliyor. Hele o, gözlerini ateş, göğüslerini gurur ile dolduran, o hikâyesine bir türlü doyamadıkları harp menkıbelerinin, dinleyenler üstünde, lâzım gelen heyecanlı tesirleri icrâ edemeyişi onlara âdetâ garip bir küskünlük ve bir yabancılık hissi vermişti.

Emin onbaşıya gelince, o, kendi köyünde, yapayalnız âdeta bunalıp kaldı. Oradan gelenler diyorlar ki, Emin on-

başı muvasalatının üçüncü günü karısıyle tuhaf bir kavga etmiş, bu kavganın sebebi de, karısının dünyaya bir erkek çocuk yerine bir kız çocuk getirmesi imiş, Emin onbaşı ikide birde çocuğa bakıp bakıp da diyormuş ki: "Bu neye yarar? Günün birinde, tam benim ihtiyarlık zamanımda bir muharebe çıkacak..." Karısı bir dinlemiş iki dinlemiş sonra birden boşanıvermiş: "Ayol, demiş, sen aklını mı bozdun, herkes muharebeye gidecek, pekâlâ, ya gidenleri kim doğuracak?" O günden beri karı koca hiç konuşmuyorlarmış.

Bu hadise Ahmet'le Osman'ı çok güldürdü; fakat onlar da, kendi evlerinde böyle çocukça tedirginliklerden başalamıyorlar ve köyle evi her gün biraz daha yadırgıyorlardı.

İşte, o kadar hasret ve iştiyakla beklenen sıla hayatı bu üç arkadaş için böyle makûs bir tarzda başlayıp bitti; çünkü ülkenin hudutlarında henüz cenk devam ediyor ve top patlıyordu.

İkdam, sayı 6970, tarih 7 Temmuz 1916

BİR YÜZKARASI

Bundan on altı on yedi sene evvel, Osmanlı-Yunan harbi esnasında idi, sanırım. Manisa havalisinden üç delikanlı, üç genç asker kıtalarından firar ile, devletin verdiği silâhlar omuzlarında, dağa çıkmışlardı. Bu üç delikanlıdan biri yirmi yıldır Yaya köyünde ikamet eden eski bir şakinin, Bakırlı Şaban Efe'nin tek evlâdı idi. Saruhan havalisinin ihtiyarları Bakırlı Şaban Efe ismini pek iyi tanırlar. Çakırcalı'dan ve hattâ Kara Ali'den evvel Aydın dağlarında dolaşan o idi. Tamam on sene hükümetin piyade ve suvari kuvvetlerine karşı durdu; bazan iki arkadaşiyle yüz kişilik bir jandarma müfrezesini tarumar ettiği oldu, bazan da tek başına aylarca o dağdan bu dağa geçtiği duyuldu. Gövdesi kalın ve uzundu, bir eski serdar mücevvezesini andıran püsküllü ve mehip külâhı, cepkenleri, bol şalvarı, silâhlık ve kuşakları ile ayrı bir heybet iktisab eder ve arasıra kış ve kar ortasında köylerin çitleri arkasına dikilince uzaktan bir küçük çınar ağacını andırırdı. Köylüler onu hürmetli ve korkulu bir muhabbetle severlerdi. Çünkü zengin ve kuvetlilere karşı biaman, fakir ve zayıflara karşı himayekâr idi. Dağa çıktığı-

nın beşinci senesi, mütemevvil (varlıklı) ve mütegallip bir ağayı tedip ve tehdit ile uğraştı ve nihayet günün birinde onu vahşî bir kaplan ünfiyle (sertliğiyle) parçalayıp, başını çiftliğinin kapısına astı, gövdesini tarlasının ortasına attı, kol ve bacaklarını malikânesinin sınırlarına bıraktı. Mamafih Bakırlı Şaban Efe umumiyetle bütün zenginlerin ve bütün çiftlik beylerinin hasmı değildi. Pek iyi hatırlarım, benim çocukluğumda, düğün ve bayram günleri, memleketimizin bütün davullarını inleten ve delikanlıları saatlerce oynatan hep onun namına çıkmış türkülerdi, bunlardan bir tanesi oralarda çağrılıyor:

Bakırlı'nın ünü tuttu dağları,
Ateş saçar eritirdi karları,
Kanla doldu Manisa'nın yarları,
Yavaş yürü aman, efem duymasın.

Bakırlı Şaban Efe istiman (tövbe) ettiği zaman elli yaşında vardı; ancak bu yaşta dünya evine girdi, bir oğlu oldu ve yirmi sene, tam yirmi sene, henüz kasaba ve köylerde davullar onun adiyle inlerken, o unutmuş ve unutulmuş bir halde uslu uslu köyünde yaşadı ve bir kahvenin çınarı altında gâh nargile çekti, gâh uyukladı.

Oğlu askerden kaçıp da dağa çıktığı gün tamam yetmiş yaşında, ak sakallı, sönük gözlü ve yarı kamburlaşmış bir ihtiyar idi; fakat, her şeye rağmen, henüz o mehip kıyafetiyle, mutantan silâhlığını terk etmemişti. Nitekim oğlunun yaptığı iş kendisine haber verildiği anda, ilk hareketi elini silâhlığına götürmek ve birine hücuma hazırlanır gibi bir şiddetle yerinden davranmak oldu, uzun bir müddet bu vaziyette, hareketsiz, sessiz, dondu kaldı. Sonra birden:

– Yalan söylüyorsunuz, yalan söylüyorsunuz, Mustafa bunu yapmamıştır, diye bağırdı.

Bütün mevcudiyeti isyanla doldu ve gözlerinde, yirmi yıldır kimsenin görmediği eski ve garip bir ateş parladı.

Dediler ki:

– Yalan olamaz, biz tam yerinden duyduk. Üç gün oluyor, jandarmalar takibe bile çıktılar.

Elleri silâhlığında, titreyen Bakırlı Şaban Efe kısık bir sesle:

– Nasıl olmuş anlatın bakayım.

Dedi ve dizlerinin bağı çözülmüş gibi yerine yığıldı.

– Bir gece, kışlanın kapısında seninki nöbetçi imiş, dediler. Diğer ikisi, Kasabalı Hafız'ın oğlu ile, Narlıcalı'nınki, gündüzden edindikleri kurşunları ceplerine ve koyunlarına doldurmuşlar, gıraları kaputlarının altına almışlar ve seninkine demişler ki: "Haydi bakalım düş önümüze." O da zaten birkaç günberi haberli imiş, ovaya doğru çıkıp gitmişler.

Bakırlı yine davranır gibi bir hareket yaptı ve elini şiddetle silâhlığına vurdu.

– Dur, dediler, dahası var! İşin içinde bir de cinayet görünüyor; seninkilerin firarı sabahı "Doğanlar" yolu üstünde üç rençperin cesedini buldular. Bunlardan ikisi ölmüş, diğeri can vermek üzereymiş. Sonuncunun ifadesine göre mesele şöyle olmuş: Üçü de hayvanlar üstünde sabaha karşı ovadan kasabaya geliyorlarmış, ortalık henüz alaca karanlıkmış, birden karşılarına asker kıyafetinde üç kişi çıkmış ve: "Davranmayın yakarız!" diye bağırmış, cevap beklemeden üstüste altı el silâh patlamış. Attakiler yere devrilmişler. Seninkiler de boş kalan hayvanlara atlayıp dörtnala, kaybolmuş gitmişler...

Bakırlı Şaban Efe hikâyenin burasında birden:

– Yeter, yeter.

Diye bağırdı ve yerinden kalkıp sendeleye sendeleye evine gitti. Karısı ocak başında yemekle meşgûldü, başını çevirdi, onu görünce elinden kaşığı düşürdü ve:

– Aman Efem, sana ne olmuş...

Diye haykırdı, çünkü Şaban Efe'nin yüzü nar gibi kıpkır-

mızıydı ve bütün vücudu bir sıtma nöbetini andırırcasına titriyordu. İki ellerini karısının omuzlarına dayadı:

– Duydun mu, duydun mu? dedi, Mustafa... ve arkasını ikmâl edemedi, boğazı hıçkırıklarla dolar gibi oldu.

Kadın:

– Söyle şehit mi olmuş?

Diye ağlamaya başladı. O zaman Şaban Efe, teessürü şehid bir hiddete münkalip, karısını, iki elleriyle tuttuğu omuzlarından şiddetle sarsarak:

– Keşke öyle olsaydı, deli kadın, keşke öyle olsaydı. Kaçmış, askerden kaçmış ve öldürmüş, diye bağırdı. Sonra dişleri ve yumrukları kısılmış bir halde, kollarını öne, namer'i bir düşmana uzatarak üstüste şu sözleri söyledi:

– Ah yezit, yüzkarası yezit! Yüzkarası! ve minderin üzerine yıkılıverdi.

Köylüler üç dört gün onun yüzünü göremediler; evinden dışarı çıkmıyordu ve sabahtan akşama kadar belki yüz kere, belki her dakika: "Ah yezit, yüzkarası yezit!" diye söylenip duruyordu.

Kendisini sormaya gelenlere kapısını açmadı. "Ben bundan sonra âlemin yüzüne nasıl bakarım? Âlemin içine nasıl çıkarım?" diyordu.

Günün birinde karısı tahammül edemedi ve:

– Aman Efem, kaçtıysa, dağa çıktıysa ne olur? Gençlik bu... bari sen söyleme, sen ki senelerce dağlarda yapmadığın kalmadı. Günün birinde o da senin gibi aklını başına toplar da her şey unutulur gider.

Diye birkaç söz söyleyecek oldu, Şaban Efe öyle bir köpürdü ki, az kalsın yirmi yıllık hukukuna rağmen karısını tepeleyecekti. İhtiyar şaki titriyor:

– İkide bir senin gibi, senin gibi, deyip durma kadı.ı! diyordu, O benim gibi nasıl olabilir? Gözünü aç karşındaki adama bir iyi bak, ben asker kaçağı değildim' hiçbir zaman

öyle yapmadım. Hattâ, dağda gezerken Moskof muharebesi çıktı idi de Acaroğlu Arif Beyin açtığı gönüllü bayrağının altına ilk giden ben oldum. Arslanlar gibi döğüştük, senin gibi... senin gibi... ağzını topla, kadın!... Ben dağa, devletin verdiği silâhla değil,ben kendi silâhım, kendi atımla çıktım.

Bakırlı Şaban Efe böylece gâh karısiyle kavga ederek, gâh kendi kendine söylenip döğünerek halktan uzak buhranlı ve acıklı bir hafta geçirdi. Sonra müthiş bir karar verenlere mahsus bir sükûnet ve metanetle kalktı, dışarı çıktı ve bütün köylülere ayrı ayrı dedi ki:

– Bu yüzkarasını ben kendi elimle temizleyeceğim. Yarın kasabaya gidip hükümete veya binbaşıya müracaat edeceğim. Çok şey istemem, bana bir hayvanla bir gıra versinler, yanıma da iki jandarma suvarisi alayım. Allahın izniyle beş on gün içinde ya ölü, ya diri sürükleye sürükleye getirmezsem, bana da Bakırlı Şaban Efe demesinler.

İhtiyar şakinin bu sözleri köylüleri için için güldürüyordu:

– Efe, diyorlardı, senin artık böyle işlere karışacak zamanın değil, vazgeç, otur oturduğun yere...

Bakırlı'yı bu nasihatler ve bu istihfafkâr sözler daha ziyade çıldırttı ve hemen ertesi günü soluğu kasabada binbaşının yanında aldı; aynı kararı daha büyük bir azim ve metanetle söyledi. Fakat binbaşı bey, ihtiyarı şöyle bir baştan ayağa kadar süzdü ve acı bir istihza şivesiyle:

– Bu işler sana kaldıysa vay halimize... dedi.

Binbaşının sözü Şaban Efe'nin kalbine bir hançer gibi saplandı.

Bir müddet köyüne dönmekle, başını alıp tekrar dağlara çıkmak arasında müteredditt kaldı. Kendini dinledi. Kollarını yokladı; yürüyecek ve kımıldanacak hali yoktu. Senele-

rin yükü ve son manevî yaranın sızıları, dağlar ünü, Şaban Efe'yi çocukları güldüren ve yaşlıları ağlatan acayip bir kalıp haline sokmuştu.

İkdam, sayı 6977, tarih 14 Temmuz 1916

Çok olmadı, bundan bir yıl evvel, yine böyle bir yaz mevsiminde, hattâ ramazanın on beşinci gecesi idi zannederim.

" livâsının Çaybaşı denilen bir mahallesinde, mahalle kahvesinin çınarı altında, beş on ahbap oturmuş, nargilelerimizi çekiyor ve sohbet ediyorduk. Sözlerimiz ekseriyetle harbe müteallikti. Derken yanımıza memleketin gençlerinden bir de zabit geldi ve kendisi harp sahalarından henüz döndüğü için bütün nazarlar hayret ve tecessüsle üzerine doğru çevrildi, bütün sandalyeler etrafına toplandı ve harbe dair meşhudatı soruldu.

Genç zabit:

– Size nasıl anlatayım bilmem ki... dedi, bu harp, sizin bildiğiniz, sizin tasavvur ettiğiniz gibi bir şey değil... bu acayip, bu bambaşka bir mesele. Bize mektepteyken ikide bir (Fenn-i harp, fenn-i harp) derlerdi ve ben harple fennin münasebetini bir türlü anlayamazdım, dövüşmek, vuruşmak, bunun fenle alâkası nedir? derdim. Halbuki iş, hiç de öyle değilmiş. Size gördüklerime dair tafsilât vermeye başlasam eminim ki bir şeyler anlamayacaksınız, çünkü ülûm ve fü-

nuna âşina değilsiniz, hikmet (fizik), kimya, hendese, mekanik nedir bilmiyorsunuz. Bunları bilmeyen kimselerin ise harbin nasıl ve ne suretle cereyan ettiğine dair ufak bir malûmat edinmesi imkân haricindedir, denilebilir ki bu muharebede insanlar dövüşmüyor, fenler dövüşüyor veyahut fenlerin doğurduğu cehennemî birtakım anâsır çarpışıyor.

Genç zabit bunları söyleyerek, bize, yeni harp aletlerini birer birer tarife başladı. Arasıra cebinden çıkardığı kurşunkalemiyle gâh masanın, gâh paketinin üstüne birtakım şekiller çiziyor, bu şekilde birtakım rakamlarla vuzuh vermeye çalışıyor, herkesin muhayyilesinde buhar, elektrik, barit, çelik, demir gibi anâsırın insana büht veren mucizelerini canlandırıyor ve etrafında dinleyenlerin gözleri şaşkın şaşkın açıldıkça daha ziyade çoşuyor, âdetâ yeni bir mezhebin mürşidi gibi lisanına talâkat ve hararet geliyordu.

Ben ise içimden genç zabite güceniyordum; kendi kendime, harbi bu tarzda anlatışta, harbin kadrini tenzil eden bir şey var, diyordum. Harp sahaları niçin sınaî mevadın çarpıştığı yerler olsun, oraları insanî faziletlerin müsabaka meydanları değil midir? (Trova) şehrini (Herakles)'in silâhları mı aldıydı? Arkasında bir Alman askeri durmayan kırkikilik topun ehemmiyeti nedir? Korkak bir adamın elindeki silâh -ne kadar mehip olsa- yine bir maskaranın başındaki külâh kadar gülünçtür. Ben böyle düşünürken biri, altmışını geçmiş bir ihtiyar, söze karıştı:

– Yahu, hakikaten şu insanın icad ettiği şeylere akıl ermiyor, dedi. Kim bilir elli sene sonra daha neler olacak, bizim zamanımızla şimdiki zamanı düşünüyorum da aklım karışıyor. Buraya ilk şimendiferin geldiği günü hatırlıyorum, ahâli, (Şeytan arabası, şeytan arabası!) diye birbirine girdiydi.

Diğer bir ihtiyar hakîmane bir tebessümle gülerek:

– Haydi şimendifer neyse, o hakikaten ilk görüşte şaşılacak bir şeydi, fakat Murat Bey'in (altıpatlar)'ına ne dersin?

Bu sözler üzerine öbürü:

– Nerden aklına geldi, hay Allah lâyıkını versin, Recep Efendi, diye gülmeye başladı. Sonra bütün oturanlara hitaben:

– Aman çocuklar, bu Murat Bey'in altıpatları pek hoş bir hikâyedir, isterseniz anlatayım, hem de tam sırası.

Dedi. İlk rica eden ben oldum. Genç zabit de, esasen bütün anlatacaklarını anlatmış bitirmişti. İhtiyar adam söze şöyle başladı:

– Bizim gençliğimizde şimendifer olmadığı gibi bu şimdiki çeşit çeşit silâhlar da yoktu. (Çakmaklı) ile (karabina) ve sonradan (çifte) biçiminde uzun ve ince tek tüfekler... işte yirmi bir yirmi iki yaşımıza kadar görüp kullandığımız silâhlar bunlardan ibaretti. Günün birinde, Allah rahmet eylesin, Murat Bey, Avrupa'dan mı nereden bilmem, altıpatlar diye bir şey getirtti. Hiç gözümün önünden gitmez, bu, kırmızı meşinden bir kılıf içinde, sapı sedef kaplama, küçük, çocuk oyuncağı gibi bir (altıpatlar)'dı; fakat bu küçük şeyin, ilk defa olarak, altı kere üstüste patladığını gördüğümüz gün az kalsın hayretten küçük dilimizi yutacaktık. Nedendir bilmiyorum geçen yıl tayyareyi havada uçarken gördüğüm zaman bu (altıpatlar)'a şaştığım kadar şaşmadım. İnsan ihtiyarladıkça, galiba, şuna şaşmak hassasını da kaybediyor. Vakıa o zaman çocuk denecek bir yaştaydık, Murat Bey yirmi birinde ya var ya yoktu, ben de ancak on sekiz veya on dokuzunda bir delikanlıydım; fakat (altıpatlar)'a şaşan yalnız ben olmadım, bütün memleket halkı irili ufaklı aylarca hep bu Murat Bey'in (altıpatlar)'ına şaştı kaldı.

Hâlâ dün olmuş gibi hatırlarım, Murat Bey bir akşam beni çiftliğine davet etti: Henüz altıpatlardan kimsenin haberi yok... yenildi, içildi, çalındı, oynandı, gülündü, derken Murat Bey birdenbire cebinden o küçük şeyi çıkardı, kimse farkına varmadan elini havaya kaldırdı, dört el üstüste sıkıver-

di, derhâl oynayanlar durdu, çalıp söyleyenler sustu, meclisi öyle bir hayretli sükût kapladı ki... sanki o sırada gökten ortamıza sekiz başlı bir mahlûk inseydi bu kadar bir şaşkınlık verebilirdi. Murat Bey güldü, iki el daha sıktı, sonra hiç kimseye bu acayip âleti görebilmek fırsatını vermeden yavaşça cebine koydu. Bunun üzerine herkeste bir yalvarma bir yakarına başladı: "Aman Murat Bey, bir defa görelim, kuzum Murat Bey." Murat Bey nazlanıyor, umumun bu çocukça tecessüsünden o da çocukça bir zevk duyarak: "Olmaz, olmaz, gösterilmez!" diyor ve kahkahalarla gülüyordu. Nihayet dayanamadı, boşalmış altıpatları çıkardı. Evvelâ kılıfına hayran kaldılar, sonra sedefli sapma bayıldılar, sıra tetiğe ve topuna gelince herkesin ağzı açıldı ve silâh canlı bir mahlûk gibi bir hayret, bir ihtimam ve bir nüvazişle elden ele dolaşmaya başladı. Kurşunu görmek istediler, Murat Bey silâhın topunu birer birer altı taneyle doldurdu ve herkese bir defa atmak şeref ve saadetini bahş etti. Her atışta maşukanın dudağından bir buse almış gibi hazlı ürpermeler içinde kalan mı ararsın... parmaklarını tatlı bir yemeğe uzanmış gibi yalayan mı ararsın... Bu "altıpatlar" o akşam Murat Bey'in ziyafetinde yenilen kuzudan, içilen içkiden, çalman çalgıdan ve hattâ... kadınların rakısından -Allah rahmet eylesin, Murat Bey her şeyi tamamiyle yapardı- hulâsa haz namına ne varsa hepsinden ziyade tadı damakta kalan bir şey oldu ve ertesi günden itibaren "altıpatlar"ın medih ve senası bütün memleketin âfâkını tuttu. Meselâ Murat Bey çarşıdan geçecek olsa bütün esnaf çırakları ellerinden işlerini bırakır dükkânların kapıları önüne yığılır, parmaklarının ucuyla birbirlerine geçeni göstererek: "İşte altıpatlarlı, altıpatlarlı!" diye fısıldaşırdı. Murat Bey bir kahveye girecek olsa kahvede oturanların gözleri "altıpatlar"ın mahfuz zannolunduğu cebin üstünde saplanır kalırdı. Bunu hisseden Murat Bey de Hazreti Süleyman'ın mührünü taşı-

yan ve her şeyi yapmaya, bütün ins ve cine hâkim olmaya kudret kazanmış bir adam gibi böbürlendikçe böbürlenir ve her vesileyle "altıpatlar"ını çıkarıp göstermekten kendini alamazdı; düğünlerde, davul çalar ve oynanırken keyfe geldim, diye havaya silâh atmak âdetini bu memlekette o çıkardı.

Bir gün yine böyle bir düğün yerinde Murat Bey altıpatlarını belki onuncu defa havaya kaldırıp atarken o zamanın efelerinden birisinin, Deli Mehmet'in başı kızar, Murat Bey'in yanma yaklaşır:

– Beyefendi, der, bu çocuk oyuncağı neye yarar!?

Murat bey:

– Adam öldürmeye, der.

Deli Mehmet:

– Hiç bu kadın çubuğu kadar küçük şeyin çıkardığı nohut tanesi gibi kurşunlar göğsü deler mi? diye sorar.

– Seninki gibi altı göğsü birden, der.

Efe'nin tepesi atar:

– Öyleyse, işte sana ağzımı açıyorum, altısını birden sık diye bağırır.

Allah rahmet eylesin Murat Bey'in kafası da az çok tütsülü imiş, hemen elini kaldırmış, çekmek üzereyken yetişmişler, güç belâ kazanın önünü almışlar. Yıllar geçti, herkesin, bittabi Deli Mehmet'in de çeşit çeşit altıpatları oldu! Murat Bey ölünceye kadar kendi (altıpatlar)'ına karşı yapılan bu hakareti unutamadı ve ölünceye kadar Deli Mehmet'e diş biledi.

Ben altıpatlar hikâyesinin bu noktasında yavaşça genç zabite doğru eğilip dedim ki:

– Ne bundan elli sene evvelki altıpatlarları, ne de bugünün mavzerleri... mitralyözleri, kırkikilik topları, bu kurşuna karşı ağzını açan Deli Mehmet kadar kuvvetli değildir ve ne kadar mehip, ne kadar hayretefza olursa olsun nev icat

hiçbir topun ağzı bu kurşuna karşı açılan insan ağzı kadar ulvi ve heybetli olamaz. Beşeriyetin en büyük destanlarını yapan şeylerde sınaî anâsır aramayınız! Ordusu yalnız yirminci asrın sanayiinin bin çeşit harp âletleriyle mücehhez milletler değil, asıl ordusunun her taburunda böyle beş altı Deli Mehmet'e malik milletlerdir ki iyi dövüşür, yüksek ve hayretbahştır. Böyle bir milletin orduları belki arasıra mağlûp olabilir, fakat, bir mağlûbiyeti bin galibiyete değer.

Genç zabit bir şaka dinler gibi gülerek başını salladı.

İkdam, sayı 6984, tarih 2 Temmuz 1916

– Ana yetiş, kapı çalınıyor.

– Üstüme iyilik sağlık, bu saatte kim olsa gerek?...

– Belki Hasan'dan bir haber geldi; içim öyle diyor, yetiş ana!

Gelinin bu sözü üzerine, Zeynep Kadın telâşla yerinden fırladı ve ayaklarına nalınlarını bile geçirmeden sokak kapısına koştu.

Filvakî, bu vakitsiz gece zairi, Zeynep Kadın'a daima oğlundan haberler getiren köyün ihtiyar jandarması Osman Efendi idi.

– Osman Efendi, mektup mu var?

– Evet, fakat doğrudan doğruya sana değil... hele başını ört de azıcık mescite kadar gel, sana söyleyeceğimiz var.

Zeynep Kadın, Osman Efendi'nin kendisini bu tarzda çağırışından az çok meşum bir haberin kokusunu almakla beraber metanetini kaybetmedi; her kadın gibi fazla telâşa, fazla ses ve söze meydan vermedi; çünkü gelini dokuz aylık hamiledir ve evin iç kapısı eşiğinde, karanlıkta onları dinliyor.

– Ana, neymiş, kimmiş, ne varmış?

Zeynep Kadın sükûnetle başına yeldirmesini aldı, ayaklarına nalınlarını geçirdi:

– Hiçbir şey yok, dedi, Osman Efendi gelmiş, mektup var, diyor. Şimdi mescite kadar gidip imam efendiye okutacağız. Ve bunları söyleyerek sessizce Osman Efendi'nin arkasına düştü. Yolda hiçbir şey sormadı. Oğluna dair alacağı haberin mahiyetine şimdiden vakıf gibi bir hali vardı. Herkes teraviden yeni çıkmış evlerine avdet ediyordu. Mescitin avlusunda donuk ve isli bir fener yanıyordu. Jandarma Osman Efendi ile Zeynep Kadın bu fenerin altına geldikleri zaman durdular. Osman Efendi, Zeynep Kadın'ın yüzüne bakmayarak dedi ki:

– Kâğıt, epeyce uzun yazılmış, ben lâyıkıyla okuyamayacağım. Sen azıcık şurada bekle hocayı çağırayım, o, hem okur hem de anlatır.

Zeynep Kadın zaten uzun bir yol yürümüş gibi bitaptı. "Tanrım, nolsa gerek, nolsa gerek!" diyordu ve şaşkın şaşkın karanlıklara bakıyordu. Çok sürmedi, jandarma Osman Efendi imam efendi ile beraber geldiler ve onlar da yavaşça fenerin altına, ihtiyar kadının yanıbaşına çömeldiler.

İmam efendi, evvelâ, kemâl-i dikkatle zarfın üstünü okudu: "Aydın vilâyeti dahilinde, Karaağaç kazasına tâbî... kariyesinde jandarma çavuşu Osman Efendi vasıtasiyle merhum Musa Kâhya'nın haremi Zeynep Hanım'a mahsustur."

Zeynep Kadın, imam efendinin bu bir cümlelik kıraatını her nedense gözleri yaşararak dinledi ve sıra asıl mektuba gelince kalbi çarpmaya başladı:

– Mektup kimden hoca efendi, aman imzaya bak, mektup kimden? diyordu.

İmam efendi hiç cevap vermedi ve mektubu evvelâ yavaş sesle, süze süze, kendi için okudu. İmza üzerinde uzun uzun durdu; sonra bir defa daha o sessiz kıraatı tekrar etti. Zeynep Kadın'ın sabrı tükeniyordu.

– Aman hoca efendi söyle ne olmuş? Hasan'dan mı?

Hoca efendi ağır ağır başını kaldırdı ve gözlerini uzun bir müddet ihtiyar kadının gözlerine dikti, sonra birden dedi ki:

– Hasan şehit olmuş, sana ömür...

Zeynep Kadın evvelâ bir şey anlayamadı; ışığına sığındıkları fener, camları ve aleviyle beraber başının üstüne düştü sanki ve iki ellerini şakaklarına bastırıp çömeldiği yere yığılıverdi; ihtiyar kadın epeyce bir zaman bir eski esvap yığını halinde sessiz ve hareketsiz kaldı, sonra yavaş yavaş uzun ve ıttıratsız fasılalarla derinden derine hıçkırmaya, inlemeye başladı. Jandarma Osman Efendi ile mescitin imamı onu bir müddet boşalsın diye bıraktılar, sonra ikisi birden ayağa kalktı ve yerde yatanı omuzlarından tutup kaldırmak istediler. Zeynep Kadın'ın vücudu gittikçe coşan derunî hıçkırıkların sarsıntıları içindeydi. Arada bir göğsü boşaldıkça:

– Ah yavrum ah! diye sızlanıyor ve elleriyle göğsünü yırtmak ister gibi hareketler yapıyordu; sonra birdenbire sustu, başını iki tarafa sallayarak:

– İki üç gün sonra dünyaya bir de çocuğu gelecek. Yavrumun yavrusu... yavrum gitti, yavrusu geliyor. Bu ne iş Allahım, ne iş Rabbim... diye inledi.

Bu sözler üzerine Osman Efendi metin ve gür bir sesle dedi ki:

– Öyleyse kendini topla, sesini kes! Mazallah gelinin meseleyi işitecek olursa iki cana birden kıyılmış olur. Düşün bir kere ölen senin evlâdındır; fakat onun kocası ve karnında taşıdığı çocuğun babasıdır; kadın kısmı, hele genciken, hele bir de yüklü ise kedere hiç tahammül edemez. Eve dönerken ne yapıp yap gözlerinin yaşını sil, Hasan'dan iyilik haberi aldık diye bir yalan uydur; birkaç gün dişini sık; kadın kurtulsun, ondan sonra ne yaparsan yap!

Zeynep Kadın gözlerinden yaşlar boşanarak:

– Osman Efendi, sözün doğru... doğru ama yapması güç!

Bilemezsin yüreğim nasıl yanıyor ...dedi.

Bunun üzerine bir kenarda mütefekkir kalan imam efendi söze karıştı:

– Şehide ağlamak günahtır, dedi, hem Cenabıhak sana ayrıca büyük bir lûtuf etmiş, bir tanesini aldı, onun yerine bir diğerini gönderiyor.

Zeynep Kadın'ın hıçkırıkları içine aktı ve sendeleye sendeleye evinin yolunu tuttu. Osman Efendi ile imam onu beş on adım geride takip ettiler. İhtiyar kadın evinin yolunu unutmuş gibi ikide bir duruyor, şaşkın şaşkın etrafına bakınıyor, sonra ayakları sürçerek tekrar yürümeye başlıyordu. Kapının önüne geldiği zaman birden yesi o kadar arttı ki, kendini yüzükoyun yere atıp avaziyle haykıra haykıra ağlamak istedi, fakat gelini tam kapının arkasında onu bekliyordu:

– Ana, ne var? Niye bu kadar geciktin, meraktan çatlıyorum, söyle ana, ne var?

– Hiç... iyilik, iyilik kızım, sana selâmı var, iyilik kızım...

Can verilen saniyedeki kadar müthiş bir an içinde söylenen bu sözleri müteakip Zeynep Kadın kapının önüne yığılıverdi; fakat, bununla beraber Anadolu'nun metin ve gayretli kadını iradesini kaybetmedi ve yanıbaşında duran gelinе karşı, gittikçe bütün varlığını kaplayan cehennemî yasın ateşlerini örtmek için şöyle tuhaf bir hile buldu:

– Şuracıkta, dedi, şuracıkta... ne oldu bilmiyorum, sanki bastığım yerden bir şey kayıverdi, ayağım öyle bir burkuldu ki acısı burnumdan çıkıyor. Bunları söyleyerek âdetâ sürüne sürüne kendini içeri attı ve:

– Aman, ayağım, aman Allahım ...acısına can dayanmıyor, diye ağlamaya başladı.

Zeynep Kadın, böylece bütün bir gece, bütün bir gün "Ah evlâdım!" yerine "Ah ayağım!" diye yas tuttu. Gelin ise bir saniye hilenin farkına varmadı ve kendi ağrılarını unu-

tup kaynanasının acılarını teskine çareler aramakla meşgûl oldu.

Bu kara gecenin üstünden dört gün ya geçti, ya geçmedi, şehit Hasan'ın karısı bir sabaha karşı, dünyaya esmer başlı gürbüz bir erkek çocuk getirdi.

Zeynep Kadın çocuğu kucağına alıp bağrına basınca bir an için gönlünün yasını unutur gibi oldu ve gözleri yaşla dolu, sesi hıçkırıklı, ağzını yeni doğanın kapalı bir gonca halinde duran kulağına yaklaştırıp dedi ki:

– Küçük melek, sen cennetten geliyorsun! Muhakkak orada babanla görüştün, çünkü her tarafında onun kokusu var, söyle, bizim için bir şey demedi mi? Söyle rahatı nasıldır? Ve çocukla büyükana ikisi birden ağlamaya başladılar.*

İkdam, sayı 6999, tarih 7 Ağustos 1916

BİR AŞK CİLVESİ

Her şeyi inkâr eden bir asırdayız; içimizde aşka bile inanan kalmadı. Zamane çocukları bunu şiddetli bir cinsî temayül veya sinirlerin az çok marazî bir hâleti olarak telâkkî ediyorlar. Esasen son devir edebiyatları aşkı tahlile başladıkları günden itibaren herkesin nazarında onun manevî ve sırrî kıymeti azaldı, biçare aşk "apandis" gibi "romatizma" gibi "cinnet" veya sara gibi artık tıp sahasına girdi. Bununla beraber hâlâ gençler var ki Leylâ ve Mecnun devrinde gibi sevişiyorlar, geceleri sabaha kadar gözlerinden sevda yaşları döken kadınlar var, geceleri sabaha kadar sevgilisinin penceresindeki ışık etrafında dolaşan delikanlılar, hattâ ihtiyarlar var. Size anlatacağım hikâye her şeye rağmen aşkın hâlâ ne kadar kudretli bir büyü ne kadar keşfi müşkül bir sır olduğunu ispat edecektir.

Filvakî, kim derdi ki, Hulûsi Bey, şu taş gibi hissiz, karınca kadar menfaatperest, inatçı benlikçi ve haşin Hulûsi Bey, gençliğinin sonuna doğru küçücük bir kızın tuttuğu aşk odunda bir çıra gibi tutuşacak, bir hayalet kadar manevîleşecek, her türlü masıvadan (günahtan) münezzeh, saf, halis

bir ruh haline girecek. Bununla beraber, bu oldu. Bu bir hakikattır.

Hele Avrupa'dan döndüğü zaman, Hulûsi Bey'de ruh namına hiçbir şey yoktu, para kazanmak, fikri dinlendirmek, vücudu beslemek ve etrafında dinine, milletine ait ne varsa hepsinden nefret etmek, hattâ fikrin bedii faaliyetini bile bu asrın gidişine mugayir hayalî bir hareket telâkkî eylemek... işte Hulûsi Bey, son zamanlarda düşünüşü ve yaşayışı itibariyle bu kadar dar hatlar içindeydi. Kadını behimi bir ihtiyacın def'ine yarar bir nevi âlet yerine alırdı ve her ne vakit ki kendisinin böyle bir ihtiyacı olurdu, güya bakkaldan veya tuhafiyeciden alınacak bir şeyden bahsetmek istiyor gibi: "Burada kadın çok pahalı, Avrupa'da ucuz..." derdi, ve Berlin'de boğazı tokluğuna nasıl bir metresle yaşadığını anlatırdı; bahusus kadını en ziyade maddî faydası nispetinde severdi; evimizin haricinde aradığımız şeyleri o, dahilinde temin edebiliyordu, kadından bunu arardı ve en ziyade bu nokta-i nazardan, Türk kızını, Türk kadınını "beş para etmez" bulurdu. Bir Türk kadını almak, bütün gün altmış okkalık bir et parçasını sırtınızda taşımakla müsavidir, derdi.

Bununla beraber Hulûsi Bey bir Türk kadını aldı; bir Türk kadını olsa neyse, on sekizinde bir kız çocuğuyla evlendi; vakıa bu çocuk belki altmış okka gelmiyor, fakat, yaramaz, müsrif, tahsilsiz ve faydasızdır. Hulûsi Bey'e yapmadığını bırakmıyor; delicesine edebiyat, şiir ve saz meraklısıdır. Kocasına bu sahalardaki cehaletinden dolayı âdetâ istihkâr ve nefretle muamele ediyor ve evi İstanbul'da alafranga yaşayışın müsaade ettiği nispette, sazendeler, hanendeler, solgun benizli, uzun saçlı, müptedi genç şairlerle doluyor.

Zavallı Hulûsi Bey, ilk zamanlar, etrafını bir kasırga gibi saran bu coşkunluk havası içinde neye uğradığını bilemedi; genç kadını kendi tarafına çekmek ve kendi havası içine al-

mak için elinden geleni yaptı. Fakat bütün azmi, bütün iradesi o incecik küçük mahlûkun hevesleri önünde darmadağınık oldu ve nihayet birçok mücadeleden sonra yavaşça kürekleri suya bıraktı.

Eski arkadaşlarından birisi anlatıyor; bir gün ona Babıâli yokuşunda koltuğunun altında bir yığın kitapla rastgelmiş "bunlar nedir?" demiş.

– Şarkı mecmuaları, yeni çıkan şiirler, romanlar, son haftanın edebî mecmuaları.

Cevabını almış; gözlerinde derin bir nevmîdî varmış ve bunları söylerken âdetâ yüzü kızarıyor, sesi titriyormuş. Arkadaşı demiş ki:

– Bu ne tebeddül Hulûsi Bey! Hani eskiden böyle şeylere beş para vermezdin?!

– Yine öyle, benim için değil... karım istiyor. Ah, bilsen, bütün bunlarla beyni nasıl altüst oluyor, ne kadar benden uzaklaşıyor. Efendim, kâfi derecede Avrupalılaşamamış, hayatı bilmiyor, asra göre bir terbiye görmemiş, hep hayalât içinde, batıl ve nafile şeylerle meşgûl... demiş ve sonra "ne yaparsın! çekeceğiz" der gibi başını sallayarak, omuzlarını silkerek uzaklaşıp gitmiş.

Fakat, Hulûsi Bey'in bir devri geldi ki, artık karısının hissî ve fikrî hayatına, karşıdan canı sıkılmış bir seyirci sıfatiyle şahit olmak imkânı da kalmadı; ister istemez, bilir bilmez bu hayata karışmak icab etti. Mehtaplı gecelerde balkona çıkıp saatlerce öten bülbülleri dinlemek, gurup saatlerinde bir iki mısra hatırlayıp söylemek, utta bir taksim yapılırken gözlerini birkaç katre ıslanmış göstermek, onun evlilik hayatının en esaslı vazifelerinden biri haline girdi. Böyle birçok zamanlarda, istemeyerek, kendisinden nefret ederek, hassas, hayalî ve coşkun bir adam rolü oynadı; fakat akıbet o kadar gülünç oldu ki karısı başta olmak üzere, şiirle, sazla, ah ü zarla (inleyip ah ederek) tagaddi eden o mutat şair-

ler ve coşkunlar güruhu kahkahalar içinde kıvranmaya başlardı. Hulûsi Bey akşamları yemekten sonra herkes odanın içinde sakin sakin oturup dururken, birdenbire yerinden fırlıyor, balkona doğru koşuyor ve bir tehlike önünde nevmit bir kaptan gibi kollarını heyecanla sallayarak:

– Ne karanlık! Hani nerdesin, ey kamer, ey nur membaı! filan tarzında söyleniyordu veyahut saatlerce oturduğu yerde gözleri kapalı bir şeyler mırıldanıyordu.

Bir zaman geldi ki, etrafındakiler, karısı başta olmak üzere bütün o coşkun âlem, garip bir aksülâmelle dünyanın en sakin, en makul, en muvazeneli, en hesabî kimseleri haline geldi. Artık evin içinde yüksek sesle şiirler okuyan, bir saz sesini işitir işitmez gözlerinden yaşlar boşanan yalnız Hulûsi Bey kaldı.

Karısı, bir türlü, bu coşkun adamı sükûn ve itidâl dairesine alamadı; zira, erkek kadının elinde değil, aşkın, aşk denilen çocuğun elinde oynayan bir kukladır.

İkdam, sayı 8368, tarih 31 Mayıs 1920

Esbak Şuray-ı Devlet âzâsından Necip Beyefendi'nin son seneleri tarif ve tasvire sığmaz derecede mesaip ve fecayi ile doludur, bu senelere uzun ve ihtilâçlı bir sekerat (cançekişme) devresi denilebilir; zira bu meflûç ihtiyarın muhtezir (cançekişen) bir adamdan hiç farkı yoktu; vakıa bütün melekât-ı akliyesi yerinde idi; midesi iyi işliyor ve nabzı muntazam vuruyordu, fakat ne elleri, ne kolları kımıldıyordu, dili ağzının içinde zorlukla dönüyordu. Bütün hayatı gözlerinde toplanmış gibiydi, yaşayan, düşünen, işiten, dinleyen bir vücut olduğu yalnız gözlerindeki şuleden, gözlerindeki ifadeden anlaşılıyordu ve ancak bu gözlerle, arzularını, kederlerini, hiddet ve infiallerini, şefkat ve muhabbetini tebliğe kadir olabiliyordu. Kızı, damadı, kızının çocukları, evin hizmetçileri altı senedir, bu adama ancak bu gözler vasıtasiyle hizmet edebiliyorlar ve hâlâ yaşadığını, sıhhatinin derecesini bu gözlerden anlıyorlardı. Fakat zavallı ihtiyarın ruhu ne haldedir? Evin içinde bunu o gözlerden anlayan kimse yoktu, halbuki, uzvî, maddi ve yemî ihtiyacatı pek mahdut ve muayyen olan bu hastanın manevî arzuları, ma-

nevî ıstırapları, şikâyetleri namahdut idi.

Bütün ömründe züht ü takvasiyle meşhur olan Necip Efendi, o devrin adamlarındandı ki gündelik hayatının en hurda teferruatına kadar dinî terbiyenin tesiri altındadır; aileyi ve cemiyeti kavanin-i kuraniyenin çizdiği kadro içinden görür, din emrettiği için evlenir, din emrettiği için çoluk çocuk sahibi olur, din emrettiği için hiddet ve tehevvürden mütevekki, hilm ü şefkate mütemayildir; mesleğinde namussuzluk etmez, mürteşi, mürai değildir, çünkü din riya ve irtişayı men eylemiştir. İşte Necip Bey böyle mübarek bir zattı; altı seneden beri oturduğu yerden gâh başiyle gâh gözleriyle namazını kılıyor, aklından tespihini çekiyor, içinden dua ediyor ve bir an Allah'a karşı olan borcunu unutmuyordu. Hattâ, vücudu durduğu günden beri denilebilir ki, derunî hayatına büsbütün başka bir inkişaf, büsbütün başka bir ceşiş ve ruhaniyet geldi, çehresi nurani bir hâl bağladı.

Fakat, ne yazık kızından itibaren sonuncu torununa kadar -ki on sekiz yaşında bir delikanlıdır- evin içinde hiçbir fert bu nuraniyetin ve bu ruhaniyetin fesahat ve belâgatına, yarı vücudu cennette duran bu ilâhî adamın etrafında cehenneme mensup melûn mahlûklar gibi müstehziyane sırıtarak ve çılgınca gülerek geçiyorlardı.

Damadı içki ve kumara münhemik (eğilimli) bir adamdı ve ekseriya arkadaşlarını çağırarak evinde içiyor, kendi evinde oynuyordu. Kızı her şeye lâkayıt bir kadındı. İnsanları idare eden prensiplerin ne yenisine ne eskisine inanıyordu ve gittikçe ağırlaşan etini çoğaltmadan başka bir şey düşünmüyordu. Torunlarına gelince -iki kız ve bir oğlandan ibarettir- bunlar son devrin yetiştirdiği gençlerin en fenalarındandı. Birer maymun gibi mukallit, sahte ve birer maymun kadar seyyiata (kötülüklere) fezayihe (alçaklığa) münhemiktiler, hiç kimseye, hiçbir şeye hürmet etmemeyi,

herkesle ve her şeyle alay edip geçmeyi asil bir terbiyenin esas düsturlarından biri telâkkî ediyorlardı; kızlar dudaklarını boyuyorlar, erkek çocuk tırnaklarını parlatıyor ve üçü birden biraraya gelip büyükbabalarının önünde Fransızlar'ın zinâ edebiyatından öğrenilmiş sözlerle acayip bir mükâlemeye dalıyorlardı...

Ne yazık ki zavallı meflûcun kulakları da gözleri kadar kuvvetli idi; evin içindeki herhangi bir ayak sesinin kime ait olduğunu bilir ve yandaki odada fısıldaşanların ne söylediklerini işitirdi. Bu çocukları ya sokağa çıkarken ya sokaktan avdetlerinde, tekerlekli arabasını ittikleri geniş sofanın bir köşesinden görür görmez yüzünü aksi tarafa doğru çevirir ve gözlerine derin bir füturun gölgesi çökerdi. Onlar konuşmaya başlar başlamaz ise ekseriya hazin hazin gizli gizli ağladığı olurdu. Kaç defa gözlerinin ve dilinin yettiği kadar kızına şikâyetlerde bulundu, kaç defa damadına yalvardı ki bu çocukların terbiyelerine bakılsın, kızlar sokağa bu kadar açık saçık çıkmasın, erkek çocuk bu kadar garip tavırlı, bu kadar züppe ve zebandiraz (ağzı bozuk) olmasın diye... Fakat kızı omuzlarını silkti ve damadı: "Zaman böyle, zaman böyle, ne yapalım?" dedi.

Meflûç adam gündengüne yabancısı olduğu bu şeytanî evin içinde her gün duanın sonunda: "Ya Rab, ecelim geldiyse geciktirme!" derdi. Bazen nereye gitmeli, nereye kaçmalı diye düşünürdü. Bir gün kızına: "Beni hastaneye gönder bari!" diye yalvardı; bu rica evin içinde kendisine karşı gittikçe artan husumeti ve istiskali (hor görmeyi) artırmadan başka bir şeye yaramadı. Etrafındakiler gittikçe daha ziyade zamana uymaya başladı. Damat bey bitmez tükenmez saz, içki ve kumar âlemleri yapıyor, gençler kendilerinden daha boyalı, daha züppe akranlarına mütemadi çay ziyafetleri çekiyor ve genç adamlarla genç kızlar kuvvetli likörlerle sarhoş olarak tahammülfersa bir piyano gürültü-

sünde çift çift dönmeye başlıyorlardı. Necip Beyefendi, başka bir odada bulunmakla beraber bütün bu gürültüleri işitiyor ve bütün sahneye içinden şahit oluyordu. Bir gün kızı onu bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağlarken buldu.

Diğer bir gün... geçen yıl, ramazanın on sekizinci günüydü, hava sıcak ve ihtiyar oruçlu olduğu için tekerlekli sandalyeyi evde her yerden asude, her yerden serin olan salonun bir köşesine itmişlerdi. Fakat saat beşte, bu salonda gençlerin çay ziyafeti oldu ve hastanın önüne bir paravan kondu; vakıa hasta hemen odasına dönmek istedi, fakat genç misafirlerin vürudu üzerine ortalık o kadar karıştı ki hiç kimseye meram anlatmak mümkün olmadı ve meflûç adam her şeye rağmen orada kaldı.

Gençler onun sakit ve hareketsiz mevcudiyetinden bihaber, akşamın geç bir saatına kadar yediler, içtiler, güldüler, eğlendiler, konuştular ve birçok dans tecrübeleri yaptılar; ezcümle tango oyunlarının müteaddit pozlarını talim ettiler. Piyano bilâfasıla çaldı. İftar vakti çoktan geçmişti, çoktan top atılmıştı; gençler her şeyden bihaberdiler, fakat her nasılsa içlerinden birinin hatırına geldi ki salonun köşesindeki paravanın arkasında bir ihtiyar oruçlu vardır, birkaçı koştu, baktı ve ürkek geri çekildi. Necip Bey'in başı yana sarkmış ve konuşan, anlayan, yalvaran, kızan, seven gözlerindeki nur sönmüştür.

İkdam, sayı 8375, tarih 7 Haziran 1920

ORUÇ KEYFİ

Küçüklüğümde ben ve kardeşlerim, yalnız bizim evin değil, fakat bütün mahallenin en yaramaz çocuklarındandık. Babamız işine gittikten sonra mektepsiz günlerimizde, evde olsun, mahallede olsun, gürültümüzden, patırtımızdan kimseler duramazdı, tecavüzlerimizden ve ekseriya tahammülfersa bir mahiyet alan şakalarımızdan kimseler kurtulamazdı, her şeyi deviren, kıran, geçiren başıboş vahşî keçi yavruları gibiydik. Bizi zapt ü rapt altına almak için vâlidemiz lüzumundan fazla müşfik ve etrafımızdakiler lüzumundan fazla yılgın idi. Vakıa akşamüstü babamızın eve dönüşünde epeyce aynı hadiseleri tekrar etmemize mânî olamazdı; hele ramazan günlerinde, mevcudiyetimiz, evin içindekilere müthiş bir işkence idi. Sabahleyin erkenden kalkar, evvelâ haremdeki hizmetçilerden başlayarak, selâmlıktaki uşaklara kadar yapmadığımızı bırakmazdık. Zira, bilirdik, bunlar sahur yemeğini müteakip henüz uykuya dalmış birtakım oruçlulardır ki, yanıbaşlarında yapılacak bir gürültü bütün gün için sinirlerini altüst etmeye kâfidir ve bahusus aralarında fazla tiryakilikle malûl olanlar için böyle muzip-

liklerin âdetâ beyine sokulan keskin demirler kadar zalimane bir tesiri vardır.

Zavallı bahçıvan Recep Ağa, şimdi sağ olmalıydı da, oruç keyfi, bizim elimizden neler çektiğini kendi diliyle size anlatmalıydı. Zira evin içinde ramazan günleri, kendisiyle uğraşmaktan en çok haz duyduğumuz adam hiç şüphesiz Recep Ağa'ydı. Bu Recep Ağa altmış beşlik, belki de yetmişlik, fakat dinç ve gür sesli, sakalı süt gibi beyaz, içi dışı tertemiz, mütteki (dindar) ve salih bir ihtiyardı ve kim bilir kaç senedir ailenin, belki babamın babasının emektarlarındandı. Bir kusuru vardı, o da sertliği, huysuzluğu idi, evin içinde hiç kimseyle ve hiçbir şeyle başı hoş değildi. Bütün ömrü sabahtan akşama kadar bahçe bellemekle namaz kılmak arasında geçer ve selâmlık avlusunun bir köşesindeki odasının eşiğinden içeriye kimseyi bırakmazdı. Orada günün müayyen saatlerinde kapı ve pencere sımsıkı kapalı kendine mahsus keyiflerini icra ederdi; bu keyifler ise eski usûl bir uzun çubuğu bir iki defa doldurup çekmekten, kendi eliyle hazırladığı bir fincan zencefil kokulu kahveyi içmekten ibaretti. İş işlerken de sık sık enfiye çekerdi; buna rağmen süt gibi beyaz bıyıkları tertemiz kalırdı ve gözlerindeki ifade hiç de huzuzperest kimselerin gözlerindeki ifadeye benzemezdi. İşte bu adam ramazanın birinci gününden bayramın ilk gününe kadar diyebilirimki, tamamen aklını kaybederdi ve ufacık bir sebeple etrafı için âdetâ tehlikeli bir hâl alırdı. Kimse yanına sokulmaya cesaret edemezdi; "Recep Ağa oruç keyfi olmuş!" sözü evin içinde akan suları durdururdu; fakat bu söz, bizi durdurmak şöyle dursun, hattâ büsbütün harekete getirirdi. Zavallı ihtiyarın etrafında muzipliklerin envaını icat ederdik. Sabahleyin erkenden odasının kapısını ikişer yumruğumuzla davul gibi mi çalmazdık, yanıbaşından geçerken birdenbire güya bir tarafımızı yılan sokmuş gibi var kuvvetimizle mi bağırmazdık,

ihtiyar adam bir köşede namazını kılarken, namazı bozulsun diye, arka arkaya önünde mi yuvarlanmazdık, iftardan evvel kendisine pek lâzım olan eşyalarını mı saklamazdık. O bazan bunların hepsine hiç sesini çıkarmaksızın tahammül eder, fakat ekseriya kükremiş bir arslan gibi bağırır, üzerimize hücuma hazırlanır, cezbesi tutmuş bir adam gibi ağzına geleni söyler ve bu tehevvüründe bize nihayetsiz derecede gülünç, garip ve korkunç görünürdü; Recep Ağa'nın bu hali bizi gâh gülmeden katıltır, gâh gayret ve helecana düşürür, gâh tethiş ederdi. Bütün ramazan uyku, ibadet ve taat içine dalmış sessiz, sadasız evde, taze sinirlerimiz en yüksek heyecanı bu kızdırma ve korkutma oyunlarında bulurdu; zira kedi yavruları gibi, insan yavrularının da en büyük zevki, sevinci, eğlencesi kovalamakta ve kovalanmaktadır. Biz bu ihtiyacı Recep Ağa ile uğraşırken lüzumundan fazla tatmin ediyorduk.

Bazan bu zalimane oyunlarımıza büyüklerin bile alâka gösterdikleri olurdu; avluda elinde bir sopayla arkamızdan koşan veya kapısının önünde aciz ve çılgın bağırıp tepinen bu süt gibi beyaz sakallı yetmişlik ihtiyarın tehevvürlerinde o kadar şayan-ı dikkat bir garabet vardı.

Recep Ağa bazan bizimle başa çıkamayacağını anladığı zaman ya soluğu camide alır, ya babamızı aramaya gider veyahut merhameti calip bir yüzle bize yalvarmaya başlardı ve yalnız bu son usül iledir ki bizi teskin edebilirdi, bu yalvarışı müteakip hemen dost olurduk.

Fakat bir gün -zannederim bizim de pek huysuz ve pek sinirli olduğumuz bir gündü- Recep Ağa'nın bu usülü de tesirini gösteremedi; o yalvardıkça biz yaramazlığımızı artırdık. İkindi üzeri hemen namaza durmak üzereydi, altından seccadesini çektik ve ortamızda sendeleyen ihtiyarın etrafında halka olarak:

– Abdestin bozuldu, abdestin bozuldu, diye makamla

haykırarak hora tepmeye başladık, Recep Ağa evvelâ kıpkırmızı kesildi, sonra boğazının damarları şişti, gözleri yerinden fırladı ve o zamana kadar hiç görmediğimiz vahşî bir hareketle üzerimize saldırmak istedi, bu hareket üzerine biz avluya kaçar kaçmaz o da pabuçlarını giydi, hırkasını sırtına geçirdi ve evden uzaklaşmak için sokak kapısına doğru ilerledi; fakat biz evvelce sokak kapısını kilitlemiş ve anahtarını saklamıştık. Arkasından kıs kıs gülüyorduk. Kapıyı yoklar yoklamaz işi anladı, tekrar bize döndü ve titrek bir sesle:

– Bırakın gideyim, dedi.

Biz gülüyor:

– Git, git, seni kim tutuyor? diyorduk.

İşte o zaman -bu manzaranın hüznü hiç hatırımdan çıkmadı- Recep Ağa güyâ dizlerinin bağı çözülmüş gibi yere çöktü ve başını kollarının üstüne dayayarak bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Biz birbirimizin yüzüne baktık, birdenbire boğazımız düğümlendi, biz de ağlamaya başladık.

İhtiyar adam bizim hıçkırıklarımızı işitir işitmez hayretle başını kaldırdı, gözleri yaşla doluydu ve yanaklarından sakalına doğru iri damlalar akıyordu. Fakat bu giryeler arkasında şaşkın şaşkın bir de tebessümü vardı, yerinden kalktı, bize yaklaştı ve o zamana kadar bu sert, huysuz ihtiyardan hiç duyulmamış rakik ve şefik bir sesle:

– Hay Allah lâyıkınızı versin, gördünüz mü, asıl şimdi abdestim bozuldu, dedi.

Ve kollarını sıvayarak avlunun ortasındaki çeşmeye doğru gitti.

İkdam, sayı 8357, tarih 20 Mayıs 1920

ZOR TALÂK

Eşraftan Aziz Ağa elli yaşından sonra bir İstanbullu kadın almak sevdasına düştü. Beş seneden beri çocuklarının ve torunlarının arasında şikâyetsiz sakin bir bekâr ailesi reisi hayatı süren bu zahit ve salih adamın hatırına birdenbire bu garip fikir nereden geldi? Daha doğrusu bu rakit uzviyette bu nabehengâm ihtilâl ne gibi tesirat ve sevaik (etkiler ve nedenler) neticesinde vuku buldu? Bu muammayı ne kendisi, ne de başkaları halledebiliyordu. En garibi şudur ki Aziz Ağa gayet bereketli bir mahsûl yılının kendine temin ettiği epeyce mühim bir meblağı evvelâ hac masrafına ayırmışken birdenbire gayet mutantan bir düğün için harcediyordu. Filvakî kaza âhâlisi arasında hiç kimse bu kadar mutantan bir düğün hatırlamıyor. Denebilir ki eski masallardaki gibi yedi gün yedi gece şenlik oldu. Bu işte en çok aleyhtar olanlar bile -kendi çocukları da dahil olmak üzere- avundular, eğlendiler, yediler, içtiler ve bu garip izdivacı hiç değilse bir müddet için pek tabiî bir hadise gibi telâkkî ettiler. Fakat düğün eğlencelerinin mahmurluğu zail olmaya başlar başlamaz Aziz Ağa'nın yeni kurduğu ocak, içindeki

potu ile beraber, kadın, erkek, akraba ve yabancı herkese o kadar acaip ve o kadar iğrenç göründü ki biçare adam akibet karısını alıp bir müddet için merkez-i vilâyette oturmaya mecbur oldu.

Anadolu'da genç evlenmek, kendisinden pek çok genç bir kadın almak o derece fevkalâde telâkkî edilen ahvalden değildir. Aziz Ağa'nın aldığı kız da kendisinden yirmi beş yaş daha genç olmakla beraber, sinni (yaşı) itibariyle kimseyi hayrete düşürmedi. Fakat, giyinişi, süslenişi, etvar ve harekâtıdır ki en çok nazar-ı dikkati celb etti; memleketin erkeklerini öfkelendirdi, kadınlarını korkuttu ve çocuklarının parmaklarını ağızlarında bıraktırdı. Hakikatte ise İstanbul'un bu ince belli, beyaz tenli, şuh ve fıkrak kızında ne öfkeyi, ne korkuyu, ne şaşkınlığı celb edecek bir şey vardı; orta halli bir memurun kerimesi olan Salime Hanım İstanbul'da hattâ göze bile çarpmayan sönük şahsiyetli kızlardan biriydi; fakat, her nedense, Anadolu'nun bu ücra köşesinde binde bir görülen harikulâde bir şey gibi göründü. Zira, o zamanda bu memleketin erkekleri henüz abani sarıklıydı ve kadınları henüz yemenisiz gezmeyi büyük bir günah telâkkî ediyor ve içi astarlı basma donlar giyiniyordu. Tabiîdir ki Salime Hanım bu halkın önüne gür lepiska saçları başının üstünde bir büyük topuz halinde toplanmış, gerdanı yarı açık, bluzu ve yandan düğmeli jüponiyle çıkıverince başka cinsten bir küçük mahlûk tesiri yaptı. Âdetâ bir âdî tavuk kümesine girmiş bir tavus gibi oldu.

Fakat ellisine kadar, eski hareminden, hemşirelerinden ve kızlarından başka kadın yüzü görmemiş Aziz Ağa kümesin içinde bu tavustan ürkmeyen yegâne horozdu. Sanki bu kız onun çoktan beri beklediği, çoktan beri tanıdığı bir hayat arkadaşı idi; ilk günden itibaren onu delicesine sevdi ve gözü bademe ondan başka bir şey görmedi.

Nitekim izdivacından beş altı ay sonra merkez-i vilâyet-

ten tekrar kazaya döndüğü zaman ne evine uğradı ne çocuklarını ne akraba, ne ehibbasını görmek ihtiyacını hissetti, arabasını kasabanın içinden doğru çiftliğine çektirdi. Bu hadise, kasaba halkında ve bahusus Aziz Ağa'nın çocuklarında tasvire sığmaz bir kin ve gayz uyandırdı; herkes o gece yataklarının içinde yumrukları sıkılı ve dişleri kilitli kaldı, ferdası günler ise başta kendi oğulları, kızları olmak üzere âhâli arasında Aziz Ağa'nın saadetine karşı âdetâ bir suikast teşkilâtı hazırlanmaya başladı.

Bittabi, evvelâ Salime Hanım'm namusu, iffeti aleyhinde evlerde ve kahvelerde usülü dairesinde propagandalar yapıldı; erbab-ı haysiyetin damarlarını tahrik edici esrarâmiz ve şehvetengiz hikâyeler uyduruldu; hattâ, gözümle gördüm, filân yerde filân saatta filânla beraber diyenler oldu. Halkın uydurduğu masallar ekseriya hakikatten ziyade hakikidirler. Nitekim bu menakip az zaman içinde o kadar doğru görünmeye başladı ki, bunlara yalnız işitenler değil söyleyenler de inanır oldular. Nihayet günün birinde kazanın yaşça ve mevkice ileri gelenlerinden bazıları bir heyet-i murahhasa halinde Aziz Ağa'yı bu hususta ikaza gittiler. O gün Aziz Ağa için ne meşum, ne haileengiz (acılı) bir gündü. Hepsinin çehresinden vahim bir mesele için geldikleri hissolunuyordu. Aziz Ağa haddizatinde pek ağırbaşlı ve soğukkanlı bir adam olmasına rağmen hayatında ilk defa olarak bu heyetin heybeti karşısında titredi. Gelenler acaip gözlerle etraflarına bakınıyorlar, sonra birbirlerinin kulaklarına eğilip bir şeyler fısıldıyorlardı. Bazan içlerinden birisi söze başlayacak gibi oluyor, sonra birden sanki sesi kısılmış gibi dudakları sapsarı kesiliyor, gözleri dimdik yere bakıp kalıyordu. Aziz Ağa ise heyecanından ne yapacağını bilemiyordu; lüzumsuz yere durup durup hatır soruyor, kahve, şerbet ikram ediyor ve ayağa kalkıp kendi eliyle enfiyesinden dağıtıyordu. Nihayet heyetten biri dedi ki:

– Aziz Ağa, buraya pek müşkül bir vazife için geldik. Seni ne kadar sevdiğimizi bilirsin. Senin namuşun bizim namusumuz demektir. Bugünkü günde kasabada evlât ve akrabanın başları yerden kalkmaz oldu; delikanlı oğulların, çoluk çocuk sahibi kızların var; bunlar kimsenin önüne çıkamıyorlar. Hicaplarından evlerinde birer keşiş gibi yaşıyorlar. Hepsinin hepimizin haysiyeti payimâl oldu. Aziz Ağa, Aziz Ağa, kendine gel, bu yaşta sana yakışmaz. Yatağına dikkat et!

Aziz Ağa bön bön bir onun bir öbürünün yüzüne bakıyor:

– Nasıl? Ne gibi? Ne demek? diyordu.

O zaman hepsi birden günlerden beri kasabada ağızdan ağıza dolaşan hikâyeleri anlatmaya başladılar. Zavallı Ağa bir ameliyat masasında ilk münevvimi (uyutucu) koklayan bir adam gibiydi. Ne söz söylemeye, ne kızmaya, ne inanıp, ne inanmamaya muktedirdi. Ancak işitilir bir sesle dedi ki:

– Ne yapayım, ben şimdi ne yapayım?

Heyet içinden ilk söze başlayan adam kahramane bir tavırla ayağa kalktı ve bir kolunu havaya kaldırarak:

– Aziz Ağa, dedi, almak da Allah'ın emri boşamak da...

Aziz Ağa bir saniye içinde sanki bir asırlık bir hayat yaşadı; çocukluğundan beri görüp işittiği şeyler ve hasseten bu son bir senelik tatlı ömrün bütün safayatı bir yıldırım süratiyle beyninin içinden geçtiler. Tekrar mırıldanır gibi sordu:

– Ben ne yapayım? Ben şimdi ne yapayım?

Ve ayaktaki adam yine aynı cevabı aynı hareketle tekrar etti.

Bunun üzerine bir uzun, bir derin süküt devresi geçti, Aziz Ağa ayağa kalktı, yavaşça kapıya doğru gitti. Sonra birdenbire döndü, yüzü terle sırsıklamdı, gözlerinde boğazlanmış bir koyun gözlerinin rengi ve ifadesi vardı; bir çırpıda şu sözleri söyledi:

– Boşadım, boşadım, ne yapalım kader böyleymiş.

İkdam, sayı 8417, tarih 31.7.1920

PERİLİ KÖŞK

On sekiz yaşında ya var ya yoktum; henüz Mercan İdadîsi'nden yeni çıkmıştım. O devirde insan, on sekiz yaşında, ne muharrir, ne siyasi, ne kahraman, ne de darülfünun müderrisi olabilirdi; herkes bu yaşta bir gence bir çocuk nazariyle bakardı. Ben, vakıa çocukluğumu ta otuzuna ta bugüne kadar muhafaza ettim; mahcupluğumdan, ürkekliğimden, toyluğumdan bir türlü sıyrılamadım; bir kadın, hattâ on altısında bir genç kız bile yüzüme dikkatlice bakacak olsa, hâlâ o zamanki gibi kulaklarıma kadar kızarıyorum.

Yalnız, şimdi, perilere, hayaletlere, büyüye, şeytan çarpmasına artık inanmıyorum; halbuki o zamanlar tek başıma bir odada yatmam, karanlık bir koridordan geçmem ve geceleri "destur" demeksizin pencereden bahçeye bir şey atmam ihtimâli yoktu; cinlerin mevcudiyetine, insanların mevcudiyetinden daha ziyade inanırdım ve onlarla daha ziyade meşgûl olurdum.

Vakıa tab'ım esasen hakikatten ziyade hayale meyyâldi; fakat en çok dadımın verdiği terbiyedir ki beni büsbütün hayalîleştirdi. Bu zencinin anlattığı masallarda keskin bir

haşhaş hassası vardı. İnsan onu dinlerken kendisini boşluklarda yürüyen elle tutulmaz hayaletlerden biri zannederdi. Sonradan okuduğum acayip romanların hiçbirinde bu masalların bana verdiği heyecanı bulamadım; yalnız Amerikalı "Edgar Poe"nun hikâyelerinde biraz dadımı hatırlar gibi oldum. Ah, ne olurdu, bütün zenciler söyledikleri şeyleri yazabilselerdi...

Keşke Amerikalılar gibi zencilerin de bir edebiyatı olsaydı. Her gün görülen hakikatlerle tıkanmış kitaplar ne kadar sinirime dokunur! Peri hikâyesinin haricinde hiç hikâye olur mu? Edebiyatın mevzuu daima maverai ve namer'i şeylere münhasır kalmalıdır.

Namer'i diyorum, zira perileri gören yoktur; ben bile onların varlığına bir zamanlar o kadar inandığım halde, hiçbir gün, hiçbir gece bunlardan bir tanesine rastgelmedim. Vakıa dadımın ekseriya onlarla uzun uzadıya konuştuğu bile olurdu. Kısıklı'daki Perili Köşk'ün bütün esrarını ondan öğrendim; zira senenin bazı aylarında gürültüleri lüzumundan fazla artan ve ev sahiplerini pek ziyade rahatsız eden cinleri dadım orada teskine giderdi.

Kısıklı'daki Perili Köşk'ün sahipleri bizim ailenin, pek sıkı, pek eski ahbaplarındandı, âdetâ akraba gibiydik. Fakat, bu periler yüzünden köşklerine pek nadir giderdik; hele gece yatısına kaldığımız hiç vaki olmadı; onlar kışın, bizim Horhor'daki konağımızda günlerce kaldıkları halde biz yazın güneş battıktan sonra Köşk'te bir saat bile duramazdık. Halbuki bu ne kadar güzel bir köşktü, bahçesi ne kadar genişti. Bu bahçenin ne kadar çok meyveli ağaçları, bu köşkün ne yüksek taraçaları, ne aydınlık sofaları vardı. Bu ağaçların altında ve bu sofalarda sıcak yaz günleri, evin çocuğu Mahmut'la ve bazen komşu hanımın kızı Belkıs'la ne eğlenceli saatlar geçirirdik.

Köşk'e dair herkesin bildiği ve dadımın yakından gördü-

ğü şeyleri bu iki çocuk da kendilerinden birçok tafsilât ilâve ederek bana anlatırdı. Bir gece içinde ağaçların bütün meyvelerini yiyen obur kadını, sabaha kadar haznesinin içinde şıpır şıpır yıkanan kızı, sol taraftaki balkonun çatısı üstünden, yatsı ezanı okunur okunmaz "Düşüyorum, düşüyorum" diye haykıran çocuğu, büyük sofanın ortasında yere bırakılan kandilin etrafında durmaksızın hora tepen parmak büyüklüğünde, sivri başlı adamları, tavan arasındaki saz seslerini ve hassaten körpe çocukları yakalayıp bağrının üstüne basa basa aleve inkilâp eden (dönüştüren) sert elli acuzeyi, hep bunlardan işittim, bunlardan öğrendim. Kısıklı'daki köşkün esrarengiz sükkânı (sakinleri) bundan ibaret değildi; benim, bu kadar yıldan sonra hatırımda kalan bunlardır, zira aşağı yukarı on sene var ki bu köşk artık mevcut değildir.

Oraya son gidişim bundan on iki yıl evveldi. Tam on sekizinde idim, dadım öleli beş sene olmuştu ve ben Kısıklı'ya epeyce zamandan beri hiç gidemiyordum. Zira vâlidem beni, gözleriyle gördüğü gayet vahim bir vaka üzerine, gerek Mahmut'la, gerek Belkıs'la görüşmekten men etmişti. Filvakî benden iki yaş büyük olan bu Mahmut, perili evde otura otura cinlerin bütün ahlâkını tevessül etmiş, gayet çok bilir, doğuş itibariyle sefih bir oğlandı. Komşu hanımın kızı Belkıs'a gelince o da cinsine ve ben yaşta oluşuna rağmen pek cüretkâr ve pek fettan bir kızdı: on yaşından beri kadınla erkek arasında geçen şeylerin hepsine vakıftı; fakat doğrusu harikulâde bir güzelliği vardı. Evet, evet harikulâde bir güzelliği vardı. Ondan sonra hiçbir kadın çehresinde ne Belkıs'ın gözleri kadar siyah gözlere, ne Belkıs'ın dudakları kadar kırmızı dudaklara rastgeldim, ne de...

Demiştim ki vâlidem beni Kısıklı'daki köşke gitmekten men etmişti. Fakat bu memnuiyet ben Mercan İdadîsi'nde bulunduğum müddetçe devam edebilirdi; vaktaki Mülkiye-

i Şahane'ye girdim ve yaşım on sekizi geçti; artık, ana sözüyle hareket etmek bana bir ayıp gibi görünmeye başladı, bir cuma günü idi, erkenden Mahmut'u ziyarete gittim. Üzüm ve incir mevsimiydi. Bütün günü bahçede geçirdik. Mahmut artık o ilk zamanlardaki haşarı çocuk değildi, hattâ biraz lüzumundan fazla ağırışmış, aptallaşmış gibiydi. Mütemadiyen ben söylüyordum, o dinliyordu ve ona bazı çocukluk zamanımıza ait şeyler sorduğum vakit pek kısa ve pek baştan savma cevaplar alıyordum. Ona üç dört defa Belkıs'ı sordum; dedi ki:

– Her gün burada, her gün... artık büyüdü, nazlı edâlı bir kız oldu, yanına varılmıyor, daha doğrusu yalnız ben yanına varamıyorum; başkalarıyla arası çok iyi... şöhreti bütün Çamlıca'yı sardı. Yalnız bana gelince dirsek çeviriyor, o kadar da suratsız mıyım bilmem ki...

Biz böyle konuşurken ağaçların arasından havai fişeği gibi bir kahkaha koptu, Mahmut ayağa kalktı, kahkahanın geldiği tarafa elini salladı:

– Gelsenize, yabancı değil... çocuk arkadaşı, çocuk arkadaşı... unuttunuz mu? Necip, Necip...

Ağaçların arasından gülen kız cevap verdi:

– A, koskoca adam olmuş, kabil değil gelemem ki...

Böyle söylemekle beraber, akşama kadar mütemadiyen etrafımızda dolaştı, mütemadiyen bir gözüküp bir saklanıyordu. Mahmut'a dedim ki:

– Sizin evde periler gündüz de mi dolaşmaya başladı?

Bu söz üzerine aramızda tekrar perilerin bahsi açıldı. Fakat ne ben, ne Mahmut bu meseleye eskisi kadar inanamıyor, ehemmiyet vermiyorduk, hattâ o kadar ki akşam olup da eve dönmek zamanı gelince canım ilk defa olarak geceyi burada geçirmek istedi ve Mahmut'un ufak bir ısrarı üzerine kalıverdim. Yemekten evvel biraz bira içtik. Mahmut akşamcı olmuştu, rakı içiyordu, fakat ben bir türlü anason

kokulu bu içkiye alışamadım. Yemekten sonra tekrar bahçeye çıktık. İçinde sabaha kadar bir kız yıkanan sarnıcın yanında dolaştık. Ağaçların altında oturduk. Fakat ne meyve düşmanı obur kadına rastgeldik, ne de sarnıç içindeki şıpırtıları işittik. Yalnız komşu hanımın duvarına yakın bir noktaya gelir gelmez bu duvarın yıkılmış bir tarafından, Belkıs'ın ürkmüş bir geyik gibi kaçtığını gördük; biraz sonra uzaktan uzağa şarkı söylemeye başladı. Mahmut bana doğru eğilip, ikide bir:

– Yerinde duramıyor, görüyor musun? Fıkır fıkır kaynıyor, fakat bana gelince!... diyordu.

Biraz sonra mehtap çıktı. Biz de Kısıklı'dan yavaş yavaş Çamlıca'ya doğru yürümeye başladık. Çamlıca'nın mehtabına bayılırım. Fakat bilmem neden. O gece içime birdenbire bir sıkıntı çöktü. Mahmut'a:

– Haydi dönelim!

Dedim, lâkin ne tuhaftır ki, Köşk'e döndüğümüz zaman içimdeki sıkıntı birdenbire müthiş bir korkuya inkılâp etti. Birdenbire çocukluğuma dönüverdim; sanki dadım beni kucağında sallayarak o zehirli masallarını söylüyor gibiydi. Bütün perilere, cinlere, büyüye, şeytan çarpmasına, hepsine, hepsine birden tekrar inanmaya başladım. Hele Mahmut beni yatak odama bırakıp da orta yerinde kandil yanan geniş ve çıplak sofayı geçerek gözümden kaybolur olmaz heyecanımdan tir tir titremeye başladım. Mahmut'a "Aman gitme, ben korkuyorum" demek kibrime dokunmuştu. Naçar soyundum, yatağa girdim, büzüldüm, büzüldüm. Dişlerimi sıkıyor, parmaklarımla kulaklarımı tıkıyor ve gözlerimi sımsıkıya yumuyordum, ta ki bir ses işitmeyeyim, bir şey görmeyeyim diye... âdetâ kendi kendimi bir dar mahzene kilitlemiştim. Buna rağmen, bana yüzüme bir şeyler dokunuyor, yanıbaşıma bir vücut sokuluyor, bir el ayağımdan çekmeye uğraşıyor gibi geliyordu. Kalbim her tarafımda

çarpıyordu. Kendi kendime diyordum ki: "Canım hiç hayalet olur mu? Peri ne demek? Buna nasıl inanılır? Bunu ne fen, ne din kabul ediyor. Şimdiye kadar kimse böyle bir şeye tesadüf etmemiş!" Fakat bütün mantığım, bütün ilmim bu müphem ve mukavemetsiz korkuya bir türlü karşı koyamıyordu. Yatağım yarım saat zarfında terden sırsıklam oldu. Üzerimden yorganı atamıyordum, sanki her tarafım tutulmuş gibiydi, sanki bir denizin dibine doğru başaşağı bir taş parçası halinde mütemadiyen düşüyordum. Bu müthiş kâbus içinde ne kadar kaldım, bir dakika mı, bir saat mı, bir asır mı bilmiyorum...

Yavaş yavaş vücudumda bir gevşeme hasıl oldu; kulaklarıma tıkalı parmaklarım, sıkısıkıya örtülü gözkapaklarım çözülmeye başladı ve kalbime hazin bir tevekkül geldi, fakat o, hâlâ şiddetli şiddetli çarpmakta devam ediyordu. Tam bu esnada sofada bir hafif patırtı oldu; yatsı ezanından sonra "Düşüyorum, düşüyorum" diye haykıran çocuğun bulunduğu balkonun cam kapısı açıldı ve müteakiben müteredditi, fasılalı adımlarla birisi yavaş yavaş benim bulunduğum odaya doğru yürümeye başladı, vaki olmayan gürültüleri bile işitecek kadar hassas ve vehham olan kulaklarım her tahtanın çıtırtısını ayrı ayrı seziyordu. Adımlar yaklaşıyor, duruyor, yaklaşıyor, duruyordu. Birden bir el kapının tokmağına... evet, evet kapının tokmağına dokundu ve kapı yavaşça açılıverdi; sofadaki aydınlık bu açılan kapının aralığından beyaz, uzun ve kalın bir sütun gibi göründü ve narin, kül renginde bir kadın gölgesi, bir hayalet sessizce odamın karanlığına kaydı. Ben bütün mânâsiyle donmuş bir adamdım; kulaklarım uğulduyor, gözlerim artık hiçbir şey seçemiyor ve tabanımın altından başımın tepesine kadar her tarafımda birçok kalpler vuruyordu. Dışarıdan, pancurların arasından vuran yarı aydınlık içinde seyyâl bir şekil alan hayalet yaklaştı, yaklaştı, bir müddet bana baktı,

ben gözlerimi kapamıştım, kendimden geçmiştim, fakat hissediyordum ki, bir el yüzüme doğru uzanıyor, bir ses acayip, titrek, maverai bir ses, bir fısıltıdan daha hafif, bir nefesten daha havai bir ses bana:

– Necip Bey, Necip Bey, Necip Bey...

Diyordu. Birden, münhezim, perişan kuvvetlerimi tekrar nasıl topladım bilmiyorum, birden, yatağımın içinde doğruldum ve bütün avazımla haykırarak bir hamlede odadan dışarı fırladım.

Ondan sonra ne oldu bana sormayınız... Feryadımdan uyananlar beni sofanın ortasına boylu boyuna düşmüş, bayılmış bulmuşlar. Fakat gözlerimi açtığım zaman etrafımdakileri olmaktan ziyade gayet müstehzi ve gülümser gördüm; yalnız Mahmut'un çehresi mütekallisti, kadınlar yanımızdan çekilir çekilmez üzerime atılır gibi yaklaştı ve vahşî bir tebessümle gülerek:

– Elimle yakaladım, vallahi elimle yakaladım, nah şurada, balkondan bahçeye atlarken... bundan sonra bana iffetinden zor bahseder, dedi.

Perili Köşk'te geçirdiğim bu ilk ve son gece, bu müthiş ve mudhik (gülünç) gece hayatımın, kapanmayan bir yarasıdır. Siyah gözlü ve kızıl dudaklı Belkıs, benim için geceyarısı bahçe duvarlarını aşan, balkonlardan atlayan, kapalı kapıları zorlayan bu kahraman ve fedakâr kız acaba beni affetti mi? Benim için acaba ne düşünüyor? On iki seneden beri bir defa olsun yüzünü göremedim; bir defa olsun nerede bulunduğunu, ne yaptığını soramadım, hicap ile karışmış bu sevda beni için için yedi, bitirdi ve bu peri masalı, hasret ve nedametle dolu hayatımın yegâne aşk macerası olarak kaldı.

İkdam, sayı 8504, tarih 10 Teşrinisani (Kasım) 1920

BEYHUDE BİR İNTİHAR

Âdil Paşazade Ekrem Bey'i benim kadar yakından tanımayanlar, bu genç adamı intihara sevk eden eshabın doğrusunu, kabil değil keşfedemezler. Nitekim üç aydan beridir ki bu hadise şehrin her tarafında mevzubahs oluyor, onu herkes kendisine göre tefsir ediyor. Bazı kadınlar aşktan öldü, diyorlar, bazı erkekler para sıkıntısından intihar ettiğini söylüyorlar, birtakım hayalperest gençler de kara sevdadan, melâlden, yahut sadece can sıkıntısından öldüğünü iddia ediyorlar. Ailenin eski doktoru yegâne sebep olarak nevrasteni denilen sinir hastalığını gösteriyor. Her şeyi dıştan muhakeme edenler bu faraziyata sapmakta haklıdırlar; zira Ekrem Bey'de, hem aşk, hem para sıkıntısı, hem can sıkıntısı, hem de sinir hastalığı vardı. Hattâ son zamanlarda sevgilisi ile aralarındaki rabıta biraz gevşemeye bile başlamıştı. Borçları epeyce artmış Erenköyü'ndeki büyük köşküne münasip bir müşteri bulamamıştı. İkide bir içini çekiyor ve geceleri mehtapta tek başına dolaşıyordu; her sözünün başında "bu hayat ne çekilmez şey! Bu insanlar ne âdî!" nakaratı son günlerde hiç ağzından düşmez olmuştu. Vakıa öteden beri

bedbin, hodbin, kibirli ve huysuzdu; etrafındaki kimselere muhakkirane bir bakışı vardı. Allah rahmet eylesin pek kendini beğenmiş bir gençti. Kalbini anlaşılmaz bir muamma zannederdi. Kendinden iyi giyinen, kendinden iyi söz söyleyen, kendinden iyi yazan, dans eden, ata binen, kendinden iyi Fransızca söyleyen bir ikinci adamın daha mevcut olabileceğine ihtimâl veremezdi. Küçükten beraber büyüdüğümüz için bilirim, onun bu haline biraz da anası ve babası sebep oldular; evin bir tane çocuğu idi, ne yaparsa hoş görülürdü, bazı yaramazlıklarından kendi önünde harikulâde hareketlermiş gibi gülerek, hayretlere düşülerek bahs olunurdu, kendisine daima akranları içinde, zekâ, güzellik, kuvvet ve servet itibariyle yekta olduğu ihsas edilirdi; pederi zekâsına o kadar hayrandı ki, çocuk daha ağzını açıp bir kelime söylemeden yüzü baygın bir tebessümle buruşarak karısına döner:

– Bak hanım, ne diyor, bak Ekrem ne diyor! Bu yaşta olur şey değil, yahu... diye hayran hayran söylenmeye başlardı.

Her hasta oluşunda anasının şöyle bağırmak mutadı idi:

– Ah gözleri çıkasıcalar, yine nazar değdi yavruma, yine nazar değdi...

Bu gözleri çıkasıcalar, hiç şüphesiz, komşularımız, ya biz, ya benim anam, benim babamdı.

Bütün bunları size niçin anlatıyorum? Zavallı çocuk genç yaşında öldü gitti; kendisiyle tam yirmi beş sene arkadaşlık ettik, lâzım gelir ki hakkında iyi söz söyleyeyim.

Demiştim ki benden başka hiç kimse onu intihara sevk eden esbabın doğrusuna vakıf olamaz. Evet, çünkü, Ekrem'in içyüzünü benim kadar hiç kimse hattâ sevdiği kadın bile vakıf değildir. Herkese karşı kapalı, sahte, züppe, mütesallif (mesafeli) ve barit görünen bu genç kalbini, yalnız bana açardı. Onun samimi ve ve coşkun zamanlarını yalnız ben bilirim. Talihin her türlü lûtfuna mazhar gibi görünen

bu adam benliğinin gizli bir tarafında daima işleyen bir derin yara taşırdı. Bu yarayı ekseriya bana göstermek mutadı idi. Ne servet, ne sefahat, ne seyahat, ne izdivaç, ne aşk, ne Boğaziçi tepeleri, ne Erenköy bağları, hiçbir şey bu gence böğrüne saplanmış duran bu yaranın sancısını unutturamadı. Mesut olmak için elinde o kadar kolay vasıtalar varken hiçbirinden istifade edemedi. Nafile yere hayatını kendine zehir etti.

Hiç şüphesiz, bana ekseriya gösterdiği bu gizli yaranın ne olduğunu bilmek istiyorsunuz, değil mi? Vakıa bunu bildikten sonra Âdil Paşazade Ekrem Bey'in intiharı hadisesinde artık hiç muzlim bir nokta kalmayacaktır. Fakat nasıl söyleyeyim? Mademki bu onun sırrı idi, şimdi ne cesaretle onu size faş edeyim?

Mamafih, herkes bu intihara dair o kadar garip, o kadar hakikata mugayir şeyler söylemeye başladı ki nerde ise Ekrem'in manevî siması etrafında yavaş yavaş bir efsane hasıl olacak. Yeryüzünde böyle ne kadar çok efsaneler var; bütün felâketlerimizin sebebi bunlardır. Lâzım gelir ki ortaya yeniden birtakım efsaneler çıkmasın ve başlarımız üstünde yalnız hakikat güneşi parlasın.

İşte ben size bu endişe iledir ki Ekrem'in sırrını faş edeceğim: Âdil Paşazade Ekrem Bey, ismi gazetelere geçsin diye intihar etti. Namusum üzerine yemin ederim ki yalnız bunun için intihar etti.

Zavallı çocuk ikide birde bana derdi ki:

– Şöhret sahibi olmanın sırrı nedir? Senelerden beri bunu keşfetmeye uğraşıyorum. Dünyada hiçbir şey şöhret kadar lezzetli olmasa gerektir. Çocukluğumda cihangir bir serdar olmak yegâne emelimdi, sonra şair ve muharrir olmak istedim; şimdi yegâne emelim ne türlü olursa olsun herkese kendimden bahsettirmek, gazetelerde ismimin geçtiğini görmek, bilmediğim, tanımadığım birçok kişinin hâtırasın-

da uzaktan uzağa yaşadığımı hissettirmektir. Beni tanıyanların adedini düşündükçe kendimden nefret ediyorum. Düşün ki ben nihayet, nihayet kırk elli kişiye nazaran mevcudum, benim varlığımdan yalnız kırk elli kişinin haberi var; bu ne elîm bir şey! Âdeta boğulduğumu hissediyorum.

Son zamanlarda yegâne merakı, yegâne eğlencesi, Paris'in "Matin" veya "Journal" gibi günlük vakalarını birçok müphem tafsilâtla, birçok hususî vesaikle, mektuplarla, fotoğraflarla neşreden gazeteleri okumaktı: Bundan birkaç sene evvelki otomobilli hırsızlar meselesi, Garnier'nin bir evde tek başına bir alay polise karşı o mehip müdafaası, sonra hepsinin tevkifleri, muhakemeleri, mahkûmiyetleri... onu günlerce heyecanla eğlendirdi. İkide birde bana "Matin" gazetesinin ilk sayfasındaki resimleri göstererek:

– Bak rica ederim, şu heriflere bak, dün bir hiç idiler; kimse mevcudiyetlerinden haberdar değildi; şimdi tamam iki üç milyon kişi, belki daha ziyade, dünyanın her tarafında "Jean Garnier"nin, "Jules Rimbaud"nun, "Eugène Dora"nın ilâ... isimlerini söylüyor, resimlerine bakıyor.

Ve bunları söylerken gözlerinin içi hırstan parlıyordu. İntiharından on beş gün evveldi, sıhhati yerinde ve ilk defa olarak rahat ve mesut görünüyordu; birdenbire bana dedi ki:

– Ben ölürsem, gazetelerde benim için bir şey yazarsın değil mi?

Ve bana cevap vermeye vakit bırakmaksızın:

– Ama uzun bir şey, birkaç sütunluk bir makale? Fakat benim için ne diyebilirsin? Adil Paşazade Ekrem Bey öldü, demekten başka ne diyebilirsin? Ve acı acı gülerek sustuydu.

O gece, kendini öldürdüğü gece, geç vakte kadar yine ayni mevzua dair konuştuk, biraz da intihardan bahsettik, dedi ki:

İntiharın hangi tarzını tercih edersin? Hangisi daha zarif, daha merakaver, daha hoştur? Mektup yazarak, esbabını

söyleyerek ölmek mi iyidir, yoksa kimseye hiçbir şey demeden esrarengiz bir süküt içinde ölmek mi? Söyle hangisi?

Gülerek:

– Hiçbiri, dedim.

Ekrem endişe ile yüzüme baktı:

– Nasıl, intiharda harikulâde, mehip ve azametli bir şey bulmuyor musun? dedi.

Beni hiç alâkadar etmeyen bu bahsi bir an evvel kapatmak için:

– Buluyorum, buluyorum, diye söylendim, esneyerek saata baktım. İşte ne oldu ise o gece sabaha karşı olmuş...

Lâkin bence, biçare Ekrem'in şakağına sıktığı kurşun tamamiyle boşa gitmiştir. Zira ailesi bu vaka gazetelerin diline düşmesin diye elinden gelen gayreti sarfetti ve gazetelerin hiçbirinde hattâ âdî zabıta vakayii sırasında bile Ekrem'in ismi bir türlü görünemedi.

İkdam, sayı 8570, tarih 20 Kânunısani (Ocak) 1921

"Ruşen Eşref Bey ne güzel söylemiş. Yakup ezelî bir seyyahtır ve bütün eserlerini bu seyahatlarında yaratır ve İstanbul'a her memleketten, her yerden yeni bir çeşni ile döner. Bu sefer de Anadolu'dan elinde Anadolu'nun korkunç dağlarının, ıssız ovalarının ve isyanların, gürültülerin, hürriyetin ve millî cuşişin şiiri olan "Ateşten Gömlek" romaniyle dönmüş. Aşağıdaki satırlar bu yüksek eserden bir parçadır."*

Heyet-i Tahririye

Şu sincabî Anadolu köylerinde, şu her yerden uzak, mensi, metruk, muzlim ve mukassi Anadolu köylerinde, beni bir an terk etmeyen hayalinin yanımda dolaşmasından niye korkuyorum? Niçin, onu bu çıplak dekorun bu kül rengi sefalet ve uzlet dekorunun içine yerleştiremiyorum? Onun

(*) Yakup Kadri "Ateşten Gömlek"i yazmamış, ama bu isimde bir roman yazma girişiminde bulunmuştur. Bunu Halide Edip'in 1922 yılında *İkdam*'da (sayı 9067) yazdığı bir makalesinden öğreniyoruz. Yazısında şöyle diyor "...o dam altındaki küçük odaya çekilip de "Ateşten Gömlek"i yazdığınız zamanlar bende bir çocukça tecessüs uyanıyordu..." Bilindiği gibi *Ateşten Gömlek*'i Halide Edip yazmış ve *İkdam*'ın 9059'uncu sayısından itibaren 1922 yılında tefrika edilmiştir. Romanın isim babası Yakup Kadri'dir.

şu gördüğüm çıplak ayaklı ve kırmızı donlu kadınlardan farkı ne? Bu kadınlar ki kadınlıklarında belki onunla eştirler... belki... ondan da daha iyidirler, belki cins ve mizaçlarında ondan daha kuvvetlidirler.

Köyün dilberlerinden "Cennet" ki çatlak ve siyah topuklarına rağmen kim bilir kaç erkeği kendine rametti. Bu henüz on dokuz yaşında bir kadındır. Üç defa evlenmiş. Daha sonra burada... ilk ayrılışının bir cinayet yüzünden olduğunu söylüyorlar, ikincisi daha esrarengiz olmuş, günün birinde kocası kimseye haber vermeden ve arkasında hiçbir iz bırakmadan köyünden çıkmış, gitmiş ve bir daha avdet etmemiş, bunun içindir ki o köyde bu kadına büyücülük atfediyorlar ve geri kalan delikanlıları şerrinden siyanet için onu artık hudutlarından içeriye sokmuyorlar.

"Cennet" burada iki karılı bir adama varmış. Bu adam ben geldiğim zaman askerdeydi ve "Cennet" iki kıskanç ortak arasında epeyce zahmetle yaşıyordu. Esasen yalnız bu iki ortak değil bütün köylüler bu zavallı kadının aleyhindedir. Onun yüzünden köyün sükûnu hemen daimî bir surette muhalleldir. Cennet şöyle dediydi, Cennet böyle yaptıydı, diye, gâh harman yerinde, gâh çeşme başında öyle arbedeler olur ki aks-i sadası bize kadar gelir, neferlerimden birkaçını göndermeye ve âdetâ bir inzibat vazifesi görmeye mecbur kalırım. Bir gün yine aks-i sadası uzaktan uzağa bulunduğumuz tepeye kadar gelen bir büyük gürültüyü müteakip ve yine ben çavuşumu, neferlerimi mahallî vakaya göndermeye hazırlandığım esnada birdenbire Cennet'in yaralı bir kuş gibi çırpınmalar ve kısık seslerle çadırımın kapısı önüne düştüğünü gördüm. Elleri ve yüzü kan içinde, üstübaşı parça parçaydı, ağlıyor, inliyor ve bütün vücudu tir tir titriyordu.

Beni görür görmez üzerime doğru atıldı:

– Paşam, iki gözüm paşam, canım sana emanet, beni kurtar, diyordu, hepsi birden, hepsi birden kanıma girmek isti-

yorlar. Iyalim askere gittiği günden beri ellerinden çekmediğim kalmadı. O burada olsaydı, vallah billâh kılıma dokunamazlardı... şimdi, şimdi, bak bir kere ne ettiler (ve çürük içindeki kollarını, kanayan bacaklarını gösteriyordu), üstüme övendireyle hücum ettiler.

Cennet bu tarzda birçok şeyler anlatmak üzereyken sağdan soldan kadın erkek, çoluk çocuk, birçok köylünün bize doğru koşuştuğunu gördük. Ayaklarım ucunda çırpınan genç kadına dedim ki:

– Haydi sen çadıra gir.

Cennet benim bu ihtarımı büyük bir helecanla kabul etti. Köylüler derhâl etrafımı aldılar, hepsi de heyecan içindeydi, çocukların gözlerinde yaş vardı, kadınların benzi sapsarı ve dudakları raşenakti (titrekti), erkeklerin gözleri dönmüştü. Hepsi birden bağırarak bana bir şeyler anlatmaya başladılar. Fakat bu umumî vâveylâdan bir mânâ istihraç etmek mümkün değildi. Kendimi gülmekten güç zapt ederek dedim ki:

– Yalnız biriniz söylesin.

O zaman cemaatin içinden orta yaşlı sert ve haşin yapılı bir kadın ayrıldı, bana doğru ilerledi:

– Elimizle yakaladık, dedi, Ömer Usta'nın oğluyla... bayırın alt yanında, Ömer Usta'nın oğlu... daha dünkü çocuk, ne tüyü ne tümeri var... çocuğu zorla sürüklemiş... vallah billâh efendi, zorla... hem de kendi kocasının oğlu (ve arkasına dönüp) aha, anası da burada...

Kümenin içinden bir kadın daha ayrılıp geliyor, birincinin söylediklerini daha koyu bir ifadeyle ikmâl ediyor. Sonra bir erkek söze karışıyor... Ben tıpkı samiralı zaniyenin şikâyetçileriyle muhat İsa vaziyetindeyim. Lâkin bunlara rahm ü şefkat peygamberinin "Aranızda hiç lekesi olmayanlardan biri o kadına bir taş atsın" sözünü tekrar etsem acaba anlarlar ve susarlar mı?

Hayır... ne gezer, şiddetli bir gayz rüzgârı hepsini birden

şiddetle sarsıyor. Bu feveranı teskin için içerdeki kurbanı teslim edecek miyim? Birdenbire bütün irademi topladım ve hiç içimden geçmeyen bir amiriyet tavriyle:

– Haydi siz gidin, biz onun cezasını veririz, dedim.

Ve döndüm, çadırıma girdim. Cennet, bir köşeye büzülmüş, ürkek gözlerle bana bakıyordu, tıpkı dayak yemiş bir kedi gibiydi. Yanına yaklaştım, hiç sesini çıkarmaksızın bana tekrar kanayan yaralarını gösterdi. Ben omuzlarımı silktim:

– Hak etmişsin, eğer bütün dedikleri doğru ise, bu kadarla kurtulduğuna şükret! dedim. Hiçbir cevap vermeksizin gözlerini yere indirdi. Tıpkı o da böyle yapardı. Her günahın, her hıyanetin sonunda yüzüne dikkatle baktığım veya inkâr edemeyeceği delâili önüne koyduğum zaman mahçup ve masum bir tavırla gözlerini yere indirir ve susardı. Belki biraz da bunun içindir ki asabımı ânî bir hiddet bürüdü. Gayet sert bir sesle Cennet'e dedim ki:

– Bu akşamdan tezi yok, mutlaka çıkıp gitmelisin.

– Nereye efendi? dedi.

– Nereye istersen, fakat bu köyde artık duramazsın, mutlaka, mutlaka gitmelisin...

Kudretten sürmeli koyu kestane renkli gözlerine derin bir endişe çöktü. Bir müddet kaşlarını çattı, düşündü, düşündü, sonra dedi ki:

– Giderim, giderim ama, yolumu keserler bana bir şey yaparlarsa...

– Yanma iki asker veririm, seni gideceğin yere kadar götürürler.

Daha ziyade telâşa düştü, şaşırdı. İki dizi dikili bir vaziyette, köylülerin çadırlarımız civarından tamamiyle uzaklaşmasını bekledi; sonra birdenbire toplandı, ayağa kalktı ve bana bir kelime bile söylemeye lüzum görmeksizin çadırdan çıktı, gitti. Nereye? Ne tarafa? Bilmiyorum. Çavuşumun ifadesine göre arka taraftan dağ yolunu tutmuş. Bu yol

gayet çetin ve uzundur, ilk köye vasıl olmak için tam dört saat fasılasız yürümek lâzım gelir. Vakit de geç idi.

Zavallı kadın ne yapacak!.. Akşam karanlığında, sonra gece o ıssızlık içinde yaralarından kanlar sızarak, yalınayak nasıl yürüyecek? Bunu düşünerek yaptığıma nedamet ediyorum, gönlüme koyu bir hüzün doluyor, zavallı kadın, zavallı kadınlar...

– Etin ve masıvanın zahmetini, işlenilen günahın cezasını hiç şüphesiz ki bizden ziyade onlar çekiyorlar. Aşkın ilk raşesinden son raşesine kadar geçilen o müthiş yolun taş ve dikenlerinde bizden ziyade onların ayakları, onların dizleridir ki şerha şerha kanıyor. Huzuzda (zevklerde) bizim şerikimizden ukubette (cezada) daima yalnız başlarına kalıyorlar. En hakikî gözyaşları bizim görmediklerimiz, en yürekten feryatları bizim işitmediklerimiz. Biraz evvel yola çıkan kadının ıstırabını yalnız gece bilecek, halbuki gündüzün tattığı zevke herkes âşina idi, herkes onu kıskandı. Bütün köy halkı bir cehennemin zebanileri gibi onun üzerine hücum etti, derisinin biraz evvelki tatlı ürperişlerini dişleri ve tırnaklariyle ondan nez'e (koparmaya) kalkıştı. Cemiyetler, kanunlar, görenekler, dinler ve mezhepler gibi tabiat da dişinin düşmanıdır. Onun tatlı etinden, arzu denilen hayvana parça parça veren, nahif vücuduna vâlidiyetin (analığın) mehip (koskoca) yükünü yükleten tabiattır. İşte kadın bunun içindir ki fena bir mahlûk oldu. Cins takdirinin bu sert çehresi karşısında yegâne melcei yalanda, riyada ve hıyanette buldu ve yegâne silâhı olan güzelliğini mekr ü hile (kurnazlık ve hile) ateşinden şeytanî bir unsur haline koydu, o vakitten beri bakışı bir hançer, tebessümü bir zehirdir. Kadın en büyük zevki şer ve ihanetle karışmış sevgilerde buluyor, pençesine düşenlere karşı zâlim, zabunküş ve müntakim oluyor.

Dergâh, sayı 18, tarih 5 Kânunısani (Ocak) 1922

İSTANBUL'DA ÜÇ GECE

Bir menzil noktasında zabitana mahsus bir misafirhanenin, küçük, dar, basık tavanlı ve zemini tuğla döşeli bir odasındayız. Ben dört günden beri burada, uzun bir yola çıkmak için vasıta-i nakliye aramakla meşgûlüm; o, yeni vazifesine gitmek için emrine intizar ediyor. Sonbaharın ilk rutubetli ve yağmurlu günlerindeyiz, odamızdan dışarıya hemen hiç çıkmıyoruz, nereye çıkabiliriz? Etraf çamur içindedir ve karşımızda köyün yegâne kahvehanesi, insanın midesini bulandıran birçok fena kokularla meşbudur. O, bir kuru tahtanın üzerine serdiği battaniyelerine yaslanarak, ben seyyar karyolamın kenarına oturarak, karşı karşıya mütemadiyen cıgara içiyor ve konuşuyoruz. Ekseriya o söylüyor, zira, benden epeyce genç olmasına rağmen çok şeyler görmüş, çok şeyler geçirmiş ve henüz mülâzım evvel rütbesini taşıdığı halde İstiklâl Harbi'nin ta iptidasından beri pek büyük işler içinde bulunmuştur. Vakıa yüzüne baktıkça bütün anlattığı maceraların ne kadar doğru, ne kadar mübalâğasız olduğunu bir türlü kestiremiyordum, o derece nahif, o derece çelimsiz bir İstanbul çocuğu idi ki...

– Şimdi İstanbul'a gidip gelmek kolaylaştı, dedi.

[Hikâyenin burasında bir sansürü düşündüren üç beş satırlık bir boşluk vardır]

İşte ben tam bu sırada Trabzon'dan gayet mühim, nazik ve güç bir iş için İstanbul'a gönderildim. Vakıa bir dost gemisiyle, işten haberdar olan bir kaptanın himayesi altında hüviyetimi tamamiyle değiştirerek gittim, fakat Galata rıhtımına yanaşır yanaşmaz beni öyle bir telâş aldı ki bir türlü çıkmaya cesaret edemedim; benzimin sarardığını gören kaptan: "Sen şimdi bekle! Bizimle beraber çıkarsın," dedi ve beni kendi kamarasına aldı. Ancak gece karanlık bastıktan sonra çıkabildik. Evimiz Vefa'daydı. Bir arabanın içinde köprüyü geçerken bana öyle geldi ki arkamda bıraktığım hayat ile tamamiyle alâkam kesilmiştir, fakat çoktan beri hasretini çektiğim evi tekrar görmek, vâlideme, kardeşlerime kavuşmak ve... sizden niçin saklayayım, çoktan beri sesini sadasını işitmediğim nişanlıma dair yeni yeni haberler almak ümit ve heyecanı beni fazla zaafa düşmekten vikaye ediyor ve kalbimde biraz da sevince benzer bir şey duyuyordum. İşte evin kapısını bu hisle elim titreyerek çaldım; içimden diyordum ki: "Şimdi karşılarında beni görür görmez kim bilir ne kadar şaşıracaklar, ne kadar telâş ve heyecana düşeceklerdir!" Zira tam altı aydan beri ne benim onlara yazdığım, ne onlardan bir haber aldığım vardı; böyle bir geceyarısı birdenbire onlara mülâki oluvereceğim hiç hatırlarından geçemezdi. Gittikçe artan bir helecanla tekrar kapıyı çaldım. Ses yok... Acayip bu saatta nerede olabilirler? dedim, bahusus ki bir hizmetçinin sokak kapısının yanındaki odada yattığını bilirdim. Bir daha çaldım: Yine ses yok ve pencerelerin hiçbirinde ufacık bir aydınlık görünmüyor. Mahallede fazla gürültüye meydan vermek de istemiyorum; zira komşuların beni tanımaları ihtimâli vardır. Buna rağmen hizmetçinin yattığını farz ettiğim odanın pen-

ceresine üç dört defa vurmaktan kendimi alamadım ve evin derin sessizliğinden ürkerek geri geri çekildim. Arabadan, nazar-ı dikkati celb etmemek için ta sokağın başında inmiştim. Elimde bir küçük çanta, nereye gideceğimi bilemiyordum. Tam bu esnada bitişik komşulardan birinin penceresi açıldı, hiç tanımadığım bir erkek sesi:

– Kimi aradınız? diye sordu ve ben ailemin ismini söyler söylemez.

– Onlar buradan çıkalı bir ay oluyor? Ev boştur, satılıktır, dedi ve pencereyi kapattı.

Şimdi nereye gitmeli? Vakıa tanıdığım bazı ahbaplar ve yakın akrabalar var, fakat hiçbirine gitmeye cesaret edemiyorum, zira, ben hem kendim için hem başkaları için mühlik bir adamdım. Çantam elimde, karanlığın içinde, nereye gideceğimi bilmeyerek yürümeye başladım. Yanımdan bir adam geçti. Sonra bir simitçiye rastgeldim ve köşebaşında bir heyulâ gibi duran bekçinin önünden geçtim. İstanbul bana hiç o geceki kadar hâli, mehip ve husumetkâr görünmemişti. O dakikada Anadolu'nun herhangi bir dağbaşında, herhangi bir ıssız ovasında bulunmayı her şeye tercih ediyordum. Yürüdüm, yürüdüm, böylece Sirkeci'ye kadar gelmişim. Her türlü tehlikeyi göze alarak buradaki otellerden birine girmekten başka çare yok... lâkin elimdeki sahte seyahat vesikası otelciye kâfi derecede emniyet verebilecek mi?

Bu tereddüt ve perişanlık içinde otellerden birine daldım. Bir ihtiyar adam beni iyice süzdükten sonra iki kişinin yatmakta olduğu üç yataklı bir odaya soktu. Burada sabahı nasıl ettiğimi bilmiyorum. Ertesi günü ilk işim bana tevdi edilen vazifeyi görmek oldu, bazı adreslere, bazı kimselere bazı şeyler söylenecekti. Bu işleri bitirdikten sonra geniş bir nefes aldım; fakat akşam olunca tekrar vâlidemi ve kardeşlerimi bulmak ve çoktandır sesini sadasını işitmediğim nişanlıma dair bir haber alabilmek ihtiyacı beni şedit bir daüssıla

sıtması halinde tekrar ta bağrından kavradı. Bir teyzem var ki Bebek'te oturuyor, iki amcazadem var ki Kadıköy'de olduklarını zannediyorum; sonra Şehzadebaşı'nda ikamet eden birkaç samimî aile dostlarımız var. Ne olursa olsun bunlardan birine gitmeye karar verdim, beni evlerine almaktan çekinseler bile, hiç değilse vâlidemin nerede olduğunu haber verirler diye düşündüm ve İstanbul'a geldiğimin ikinci gecesi Şehzadebaşı'nda böyle bir dost evinin kapısını çaldım. Tanımadığım bir kadın bana kapıyı açtı.

– Bey burada mı? dedim, "evet" dediler. Girdim ve ilk adımda aradığım adamla hizmetçinin tuttuğu bir lambanın ışığında yüzyüze geldik. Biçare " " Bey beni tanır tanımaz hissettim ki durduğu yerde bir sağa bir sola sallandı, âdetâ sendeledi ve geri geri çekildi: "Siz, bu saatta, burada? Nereden? Nasıl?" diyordu. Dedim ki: "Muvakkat bir zaman için, dünden beri buradayım, bizimkileri aradım, bulamadım, nerededirler, onu sormaya geldim." Eski dost derhâl soğuk bir yabancı tavrı takınarak omuzlarını kaldırdı: "Vallahi biz de bilmiyoruz, çoktan görmedik, evden çıkmışlar, evi satıyorlarmış diye işittik ama... şimdi neredeler! Hiç haberimiz yok!" dedi.

Bu tarz-ı kabul her nedense benim cesaretimi kıracak yerde artırdı; sonradan diğer bir ahbabın evine uğradım, burada oldukça dostane kabul edilmekle beraber hissettim ki mevcudiyetim telâş ve heyecanı mucip oluyor, durmak istemedim ve çıkarken hâlâ bizimkilere dair bir malûmat alamamıştım." Ya Rabbi, nereye gidebilirler, ne olabilirler?" diyordum. Artık korkuyu, ihtiyatı tamamen unutmuştum; böylece biri Aksaray'da diğeri Kadırga'da iki yere daha uğradım. Geceyarısı otele avdetimde vâlide ve hemşirelerime dair elde edebildiğim malûmat ise şundan ibaretti: Paraca hayli sıkıntı çekmişler, âdetâ zarurete düşmüşler. Neleri var neleri yoksa hepsini satmışlar, nihayet sıra eve gelmiş, onu

da satılığa çıkarmışlar; dostlardan bazıları Topkapı civarında bir yere taşındıklarını söylüyor, fakat neresi, hangi mahalle, hangi sokak, bir türlü tayin edemiyorlar.

Bağrım ve gözlerim yaşla dolu, kâbuslu bir gece daha geçirdim ve ertesi gün mutlaka Bebek'teki teyzeme gitmeye karar verdim, gittim, fakat, heyhat, biçare kadın vefat edeli üç ay olmuştu ve damadı kızını alıp kendi evine götürmüş, bu evi de kiraya vermişti. Aynı günün akşamı amcazadelerimi bulmak için Kadıköy'üne geçtim, onları da bulmak kabil olmadı, zaten oturdukları evin yerini çok iyi hatırlamıyordum.

Düşününüz ki bu, İstanbul'da geçireceğim son gece ve son saatlardı, çünkü ertesi gün yine aynı vapurla, aynı kaptanın himayesi altında tekrar Trabzon'a dönmek mecburiyetinde idim, ertesi günü erkenden... ve tahkikatıma devam etmek için vakit bulamadım.

Genç arkadaşım biraz sustu, sonra gezinerek ayağa kalktı:

– Aylar geçti, günün birinde bir arkadaşım vasıtasiyle bir mektuplarını aldım. Filvakî, Topkapı'da bir yerde oturuyorlarmış ve nişanlım zengince bir adama varmış, dedi.

İkdam, sayı 8929, tarih 23 Kânunısani (Ocak) 1922

BİR AŞK VE İHTİRAS FACİASI

Anadolu'nun köylü kadınları arasında da şuh ve fettan olanlar var. Gaffar Ağa'nın sevdiği Necibe de bunlardan biriydi. Gaffar Ağa ki kırk yaşına kadar "Karaışık" köyünün en âkil ve en kâmil erkeklerinden biriydi, birinci karısının vefatından sonra Necibe'yi alır almaz güyâ vücuduna bir sihirbaz asası temas etmiş gibi birdenbire değişti, tanınmaz bir hale girdi. Kavgacı, gürültücü, haşin ve haşarı bir adam oldu. İzdivacının haftasında ilk karısından öksüz kalan çocuklarını evinden kovdu, bütün akraba ve taallûkatiyle alâkasını kesti, işlerini güçlerini yüzüstü bırakmaya başladı. Köylüler; kırkından sonra azana çare bulunmaz, diyorlardı. Filvakî Gaffar Ağa öyle bir azdı ki gerek "Karaışık"ta, gerek civar köylerde taşkmlıklariyle şöhret almış değme kabadayı delikanlılar onun yanında herkese kuzu gibi görünmeye başladılar. Esasen Gaffar Ağa'nın en ziyade çekemediği ve hattâ elinden gelse hepsini birer birer öldürmek istediği insanlardan en mühim kısmını da umumiyetle sakin veya çapkın bütün delikanlılar teşkil ediyordu. Hele bunlardan biri, kendisi evde yokken kapısının önünden geçmeye...

Necibe'nin kocası derhâl ifrit kesilirdi, evvelâ gider, karısını döverdi, sonra çarşıda mı olur, tarlada ve mescitte mi olur, o delikanlıya ilk rastladığı yerde herhangi bir sebeple mutlaka bir hadise çıkarırdı.

Vakıa Gaffar Ağa bu hususta biraz haklıydı. Necibe'nin sağlam ayakkabı olduğunu ve "Karaışık"ta ne, civar köylerde hiç kimse iddia edemez, eğer bu onun ikinci karısı ise o bunun üçüncü kocasıydı ve Gaffar Ağa onu nikâhlamazdan beş gün evvel Necibe'nin "Garipler" köyünde, erkekler önünde tabesabah raks ettiğini de herkes biliyordu.

Kim ne derse desin Necibe sabıkalı bir kadındı ve kalbi asla dişleri kadar beyaz değildi, ne de namusu endamı kadar doğru idi. Ne kadar da gençti! On sekiz yaşında ya var ya yoktu. Hem de her fena kadın gibi onu da Cenab-ı Hak kısırlıkla cezalandırdığı için vücuduna sanki hiçbir erkek eli dokunmamış gibiydi. Vakıa kadınlar meyanında onun çocuklarını karnında iken zehirleyip düşürdüğünü iddia edenler vardır, fakat bu ne dereceye kadar doğrudur bilinemez, çünkü Necibe'ye aynı zamanda büyücülük gibi mahuf (korkunç) hünerler de atfedilir, fakat yemin ederim ki Necibe büyücü değildi, büyü onun yeşil gözlerinin parıltılarında, onun dudaklarının kızıllığındaydı.

"Karaışık"ta ne kadar ihtiyar kadınlar biraraya gelip Gaffar Ağa'yı bu aşüftenin yaptığı muhayyel büyülerden kurtarmaya çalıştılar... ayışığında dörtyol ağızlarına varıp sağa sola kuru soğanlar mı atmadılar? Bir ölü kemiğine her ikisinin isimlerini yazıp suya mı bırakmadılar? Sabah ezanlarından evvel birçok kazanları mı doldurup boşaltmadılar? Hiçbiri kâr etmedi, Gaffar Ağa tutuldukça tutuldu. Necibe'nin büyüsünün kendi büyüleriyle bozulmadığını gören köylü kadınlar daha pratik çarelere başvurdular, genç kadının aleyhine birbirinden şenî bir sürü iftiralar, tezvirler kurmaya başladılar ve bunları Gaffar Ağa'nın kulağına gidecek bir

tarzda neşir ve iaşe ettiler. Lâkin bütün bunlar biçare adamın büsbütün çileden çıkmasından başka bir şeye yaramadı. Vakıa eskisine nispeten Necibe'yi daha çok dövüyordu, o kadar ki bazı geceler, genç kadının feryadını işiten komşular yangın var veya eşkiya baskını olmuş zanniyle silâhlarına sarılıp evlerinden, yataklarından dışarıya fırlıyorlardı. Bu feryatlar delikanlıların yüreğini hün ediyordu. Genç kızları tir tir titretiyordu, fakat ihtiyar kadınları için için sevindiriyordu.

Nitekim Gaffar Ağa'nın Necibe'yi sabahlara kadar bağırttığı bir gecenin ferdası idi. Birinci karısının teyzesi Bahriye Molla Gaffar Ağa'yı mescitin arkasındaki kahveden çıkarken gördü, yanına koştu, kuru ve kara elleriyle göğsünün üstüne bastırarak:

– Oh, oh, elin nurdan olsun, ağam, elin nurdan olsun, dün gece yine iyice pestilini çıkardın o orospunun değil mi?

Gaffar Ağa bir tarafına hançer sokulmuş gibi döndü, gözleri ateş saçarak.

– Ne dedin? Ne dedin? Orospu mu? diye bağırdı, Orospu, orospu sensin! Ve bunları söyleyerek Bahriye Molla'nın omuzuna doğru öyle bir yumruk savurdu ki zavallı kadın bir kırık testi gibi dilhıraş seslerle yere yuvarlandı ve:

– Allah'tan bul, Allah'tan bul... diye inim inim inlemeye başladı.

Bu hadisenin ikinci günüydü, Necibe kocasının evini terk edip kaçtı. Nasıl, ne için? Bunu anlatmak çok uzundur. Yalnız bir sabah Gaffar Ağa yatağında gözlerini açınca yanını boş buldu. Kâbus altında ezilen bir adam sesiyle boğuk boğuk: "Necibe, kız Necibe!..." diye haykırdı, ses veren olmadı, deli gibi yatağından fırladı, oraya baktı, buraya baktı, kimseyi bulamadı, sokak kapısı ardına kadar açıktı.

Gaffar Ağa'nın ahvali Necibe'nin firarından sonra ikinci bir safhaya girdi. Gayet sükûtî, mahzun bir adam oldu. Kuzu gibi sakinleşti ve kendini günlerce taat ve ibadete verdi ve Necibe'nin nereye gittiğini kimseye sormadı, çocuklarını tekrar yanına aldı. Köyün içinde herkes "büyü bozuldu, büyü bozuldu" diye şenlik ediyordu. Lâkin büyünün bozulup bozulmadığını asıl Gaffar Ağa biliyordu; çünkü biçare adam geceleri yorganını başına çekip bir öksüz çocuk gibi sessiz sessiz ağlıyordu ve her sabah bir kere Bahriye Molla'ya uğrayıp:

– Bana Allah'tan bul dedin, işte buldum. Şimdi ne yapacağım, bu dertten beni sen kurtar, diye sızlanıyordu.

Sonra başını alıp dağlara, ovalara doğru gidiyordu; zira Gaffar Ağa'nın ibadetten ve ağlamaktan sonra yegâne teselli-si alabildiğine saatlarca yürümekti. Bir defasında o kadar yol almış ki araba ile bir günde gidilen kasabaya birkaç saat zarfında vasıl olmuş ve yorgunluktan geriye dönememiş. Zavallı adam sonraları bu uzun gezintilerden köye günlerce dönemez oldu. Kara sevda insanı ne hallere sokmaz.

Köylüler Gaffar Ağa'nın bu eskisinden daha yürekler acısı hali karşısında ne yapacaklarını şaşırdılar ve bir zamanlar Necibe ile onun arasını açmak için bin türlü muzlim teşebbüslere başvuran ihtiyar kadınlar bu sefer onları tekrar birleştirmek çarelerini düşünmeye başladılar. Necibe neredeydi? Her gün "Karaışık"lardan biri gidip onu arıyordu.

"Karaışık" köyünün yirmi yirmi beş kilometre ötesinde bir küçük tepenin üstünde çoktan beri kullanılmayan viran bir mandıra vardır. Necibe'yi aramaya çıkan köyün delikanlılarından biri, bir akşamüstü bunun önünden geçerken, fena, acayip bir koku duydu ve baktı ki mandıranın etrafı ka-

ra bulut gibi bir alay sinekle muhattır. Kapısına yaklaştı, fakat kapı sımsıkıya kilitliydi, civardan bir odun parçası buldu, kapıyı kırdı, başını içeriye uzattı, içerisi karanlıktı ve biraz evvel burnuna çarpan koku burada tahammülfersa bir derecedeydi. Delikanlı bu müteaffin karanlığa doğru birkaç adım attı, durdu, etrafına bakındı. Alay alay sinekler bir orman içindeki rüzgâr gibi uğulduyordu. Sağa sola birkaç adım daha attı. Karanlığa alışan gözleri orada burada birtakım şekiller görmeye başlamıştı. Mandıranın ortasında sıra sıra direkler vardı; fakat bu direklerden biri alt tarafından şişmiş gibiydi, yaklaştı, fakat yaklaşmasiyle geri çekilmesi bir oldu. Bu direkte yarı çürümüş bir kadın cesedi, paçavralara sarılmış bir et parçası gibi sımsıkı bağlı duruyordu ve delikanlı bu cesette Necibe'nin yüzünü tanıdı. Kendini deli gibi dışarıya attı ve köye doğru koşmaya başladı. O kadar koştu ki daha yatsı ezanı okunmadan Gaffar Ağa'nın evi önündeydi, kapıyı çaldı:

– Ağa'ya haber verin, Ağa'ya haber verin, çabuk, bir şey deyeceğim, diye haykırıyordu.

Fakat bir haftadan beri kaybolan Gaffar Ağa hâlâ evine avdet etmemişti.

İkdam, sayı 9069, 16 Haziran 1922

Yakup Kadri*

Yakup Kadri 1305'te Kahire'de doğdu. Pederi Manisa hanedanından Karaosman ailesine mensup Abdülkadir Bey'dir. Çocukluğunun ilk senelerini Mısır'da geçirmiş olan Yakup Kadri yedi yaşında iken ailesiyle Manisa'ya döndü ve tahsil-i iptidaiyi orada gördü. Bilâhare ailesi İzmir'e nakletti. O zaman on dört yaşında idi. Üç sene kadar vilâyetin idadî mektebine devam etti. Fakat ailesinin tekrar Mısır'a avdeti üzerine İzmir'de kalamamakla bittabi idadî mektebini de ikmâl edemedi. Mısır'da da bir müddet Frères mekteplerinden birine devam etti ise de girdiği mekteplerin hiçbirinden şahadetname almadı.

Yakup Kadri henüz çocuk denecek bir sinde iken, şiire, sanata, kendinde bir meyl-i mahsus hissetti. Basık tavanları, abus yüzlü heyet-i talimeye ve terbiyesi, hain, şımarık talebesiyle elân hâtırasını o zamandan kalma bir haşyet ve teneffürle yad ettiği Manisa idadisinde intihâl ettiği zamanlar eline geçen şiir, hikâye kitaplarını büyük bir hahiş ve tehalükle okur, en büyük zevkini bu mütalâalarda bulurdu. Sonraları şahsiyet-i sanatkâranesi taayyün ve tavazzuh edecek olan bu küçük çocuğun en mesut zamanlarından bir kısmı da babasının kütüphanesinde geçirdiği saatlardı. Akşam yemeklerinden sonra Yakup, kardeşiyle büyük salona çıkar, vâlidelerinin vaadini hatırlatırlar-

(*) Süleyman Sâib'in 1330 (1914)'te **Nevsal-I Millî**'de çıkan bu yazısı, Yakup Kadri'nin sanat hayatının ilk yıllarında bir çağdaşı tarafından nasıl tanıtıldığını, ilk hikâyelerini yazdığı yıllarda okuduğu yazarların adlarını ve bazı önemli bilgileri verdiği için buraya aynen alınmıştır.

dı. Çocuklarına karşı bipayan bir hiss-i şefkat ve muhabbet perverde eden bu genç kadın o zaman bir hikâye kitabı açar ve bir akşam evvel bıraktığı yerden yüksek sesle okumaya başlardı. İşte daha o zamanlar Yakup'ta mevcudiyetini hissettiren zevk, sanatının sonraları daha ziyade inkişaf ve tenevvümüne bu ilk çocukluk intibaatı son derece yardım etti. Filhakika bir şahsiyet-i sanatkâranenin vücuda gelmesine saik olan avamil ve müessirat arasında hayatın ilk senelerinden alınan intibaat ve teessüratın ne büyük bir hisse-i dahli olduğu nazar-ı itibara alınacak olursa Yakup Kadri'nin şahsiyet-i edebiyesinde de pederinin zengin kütüphanesinde geçirdiği bu saatların ne mesut bir tesiri olduğu tezahur eder.

Yakup'un o zamanlar genç muhayyilesi, meyyâl-i inkişaf hassasiyeti üzerinde icra-yı nüfuz eden eserler alelekser vakayi-i cinaiyeyi hâki (anlatan) mütercem romanlar, para kuvvetleri, Kırmızı Değirmen faciaları idi. Bu gibi âsârın genç dimağlar üzerinde icra ettiği muzır tesirat bertaraf, temniye ettiği zevk-i mütalâa hakikaten calib-i dikkattir.

Yakup Kadri ayni zamanda Naci'yi, Ekrem'i, Hamit'i okur, Mehmet Celâl'in şiirlerinden büyük bir zevk duyardı. Büyükada'nın çamları altında sayd-ı sünuhat eden bu şair-i hulya giriftenin eserleri, bilinemez neden, o zaman Yakup'a pek hoş geliyordu.

Artık on altı on yedi yaşına gelmiş, İzmir idadîsinde edebiyatta iştigâle germî vermişti. Genç Yakup, son derecede iyi bir talebe olmamakla beraber, gerek malûmat ve müktesebatı, gerek yazı yazmaktaki istidad-ı mahsusiyle arkadaşları arasında mümtaz bir mevki işgâl etmişti. O zaman Şahabettin Süleyman da ayni mektepte bulunuyor, o da ayni suretle edebiyata çalışıyordu. Bu sıralarda Yakup, Bourget'yi, Flaubert'i, Maupassant'ı Daudet'yi de okuyordu. Fakat asıl devre-i sây ve faaliyeti Mısır'a avdetinden sonra başladı. Artık kâfi bir hamule-i müktesebatla mücehhez olan Yakup Kadri, kâfi bir servete de malik bulunduğundan, tamamen ilme, edebiyata vakf-ı evkat etmişti. Bir taraftan edebiyatla iştigâl ediyor, Gustave Lebon'u, Max Nordau'yu okuyordu. Bir aralık (Ruh-ül Akvam)'ı tercümeye başladı.

Meşrutiyet'in ilânı üzerine Yakup Kadri İstanbul'a geldi. O zamana kadar Paytaht-ı bilmiyor, küçüklüğünde bir defa geçtiği bu şehre tamamen bigâne bulunuyordu.

O esnada "Fecr-i Âtî" teşekkül etmişti. Bu encümen-i edebînin müessislerinden olan Şahabettin Süleyman bir gün eski refiki Yakup Kadri'yi arkadaşlarına takdim etti. O zaman bütün nazarlar genç edî-

be çevrildi. Filhakika bu ilk defa görülen sımâ, zarif, rakik bir tarz-ı beyana, bir rikkat-i tahassüse malik bulunuyor, eserleri o zamana kadar görülmemiş bir mümtaziyet arz ediyordu. Hayatın pest ve sefil safahatını musavver ilk hikâyelerini neşrettiği zaman Yakup Kadri ne büyük bir hassa-i tetkik ve tahayyüle malik olduğunu gösterdi. En şayan-ı dikkat olan cihet onda, ne Halit Ziya'nın, ne Cahit'in, ne Rauf'un, ne de o tarz-ı tahrirde ispat-ı ehliyet etmiş üdeba-yı osmaniyeden hiçbirinin bir zerre-i tesir göstermemiş olmasıdır. Hattâ ne Maupassant'ın, ne Daudet'nin tesiri altında kalmıştır. Onda Norveç-ya'nın karlı şahikalarından inen şimâl edebiyatının, bilhassa İbsen'in tesir-i hükümrânisi meşhuttur. Fakat ruh-u sanatkâranesinin istînas ettiği bu edebiyatın onda ne mesut bir tecellisi, ne şahsî bir inikâsı olmuştur. Yakup Kadri'yi iptizâlden ibtizâle düşen birtakım arkadaşlarından ayıran tarz-ı tefekkür ve tahassüsü de bu şahsiyette aramalıdır.

Yakup Kadri iyi bir sanatkâr olmakla beraber iyi bir münekkittir de. Fecr-i Âtî'nin ilk teessüs ettiği zamanlarda Şahabettin Süleyman aleyhine açılan mücadele-i edebiyeye karışan Yakup Kadri'nin Raif Necdet Bey'e verdiği cevap onda büyük bir hassa-i tenkidin mevcudiyetini, sanatta olduğu kadar fikir ve mücadele sahasında da kudretini pek iyi göstermiştir. Yakup Kadri Bey'in küçük hikâyelerinden müteşekkil yakında neşredilecek "Serencam" namında bir eseri vardır. Şimdiye kadar pek çok yazı yazmamış olmakla beraber henüz hayatının pek genç ve feyyaz bir devresinde bulunması itibariyle Osmanlı edebiyatı kendisinden daha pek çok bekleyebilir...

SÜLEYMAN SÂİB

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun hikâyeleri

Bir Kadın Meselesi	Servet-i Fünun	998	8.7.1326
Bir Ölünün Mektupları	" "	1000	22.7.1326
Şapka		1004	19.8.1326
Nebbaş		1028	3.2.1926
Bir Tercüme-i Hal		1046	9.2.1327
Bir Serencam		1081-2-3	9-16-23.2.1327
Bulgar Köyünde Bir Gece	Rübab	41	25.10.1328
O Kadın	İkdam	5916-7-8	10-11-12.8.1913
İki Meçhul Şahıs	"	5924	18.8.1913
Mehdi Efendi'nin Keşfi		5935	29.8.1913
Döşeli Oda		5940	9.9.1913
Rahmet* (Merhamet)	Yeni Mecmua	24	20.12.1914
Baskın	Hilâl Matbaası (Kitap iç.)		1330/1914
Yalnız Kalmak Korkusu	Hilâl Matbaası (Kitap iç.)		1330/1914
Dokunma Belki Bir Kahramandır	İkdam	6965	19.6.1916
Küçük Zabit	"	6966	20.6.1916
Sılada		6971	24.6.1916
Ses Duyan Kız		6973	26.6.1916
Bir Yüz Karası		6977	30.6.1916
Altıpatlar		6984	7.7.1916
Zeynep Kadın		6999	22.7.1916
Gizli Posta (Yarım Kalmış Bir İzdivac)		8255	4.2.1920
Gizli Posta II		8266	15.2.1920
Gizli Posta (Alaturka Bir Teehhül) III		8279	28.2.1920
Gizli Posta (Müşkülpesent Bir Kız) IV	"	8298	22.3.1920
Oruç Keyfi		8357	20.5.1920
Bir Aşk Cilvesi		8368	31.5.1920
Masum Katiller		8375	7.6.1920
Zor Talâk		8417	31.7.1920

Perili Köşk	İkdam	8505	10.1.1920
Beyhude Bir İntihar	"	8570	20.1.1921
Talih		8578	28.1.1921
Hicap* (Utanç)		8583	3.2.1921
Güvercin Avı		8590	9.2.1921
Hasretten Hasrete		8604	23.2.1921
Düşmana İltihak		8608	27.2.1921
Bir Beyoğlu Dönüşü		8620	23.3.1921
Bir Vatangiriz* (Bir Yurt Yergisi)		8636	29.3.1921
Bir Meczup		8653	15.4.1921
Kör Göz Kör Gönül		8663	25.4.1921
Hem Katil Hem Müttehim		8668	1.5.1921
Bir Ceviz* (Ceviz)		8687	12.12.1921
On Dört Yaşında Bir Adam		8892	17.12.1921
Garip Bir Müşabehet* (Garip Bir Benzeyiş)		8901	26.12.1921
Kadın ve Ukubet	Dergâh	18	5.1.1922
Dünya Gözü ve Ahiret Sesleri	"	37	20.10.1922
"Teslim! Teslim!"		38	5.11.1922
Küçük Neron		39	20.11.1922
Issız Köy ve Dilsiz Kız	İkdam		1922
Köyünü Kaybeden Kadın	"	8911	5.1.1922
Bir Şehit Mezadı		8922	16.1.1922
İstanbul'da Üç Gece		8929	25.1.1922
Bir Hastane Koğuşunda		8937	31.1.1922
Sikkenin Tersi		8955	19.2.1922
Muhacir Kerim Ağa		8975	12.3.1922
Muzaaf Bir İhanet* (Katmerli Bir İhanet)		8999	25.3.1922
Hüseyin Çavuş		9016	22.4.1922
Bir Aşk ve İhtiras Faciası		9069	16.6.1922

(*) Kitaplarda parantezdeki adla çıkmıştır.

Yirminci yüzyılın ilk yarısında büyük bir üretkenlikle dergilere yazdığı şiir, öykü, makale ve eleştiri türü yazılarla Türk edebiyatı sahnesine adımını atan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanları, hikâyeleri, denemeleri, oyunları ve anılarıyla, en önemli edebiyatçılarımız arasında yer alır. Üslûp özellikleri bakımından Yakup Kadri'nin 1910'dan 1974'e dek verdiği eserler Türkçe'nin geçirdiği bütün evreleri yansıtır. Eserlerinin konu ve fikir zenginliği de dil özelliklerinin çeşitliliğinden aşağı kalmaz. Yakup Kadri'nin Fransız edebiyatı etkisinde başlayan yazarlığı, 1920'lerden sonra özgün bir sese kavuşarak siyasî ve sosyolojik konulara, tarihe, dönem çatışmalarına ve birey psikolojisi irdelemelerine yönelir. Fecr-i Âti'den yetişmiş ama bunu izleyen elli yıl boyunca toplumsal koşullar, tarihî süreçler ve bireysel portreleri romanın dokusuna işlemek için roman tekniğiyle de boğuşmuş bir yazar olan Karaosmanoğlu'nun eserleri, hâlâ tüketilememiş ayrıntılarının tartışılıp incelenmesi gereken zengin bir "panorama"dır.

Hikâyeler

İlk hikâyelerinde bireysel mutsuzluğu, karamsarlığı işlerken büyük ölçüde Fransız yazarı Guy de Maupassant'dan etkilenen, savaş gibi toplumsal felâketlerin karşısında ruhsal bakımdan çökmüş ya da saplantılı aşklar ve tutkular nedeniyle kendini toplumun dışına itmiş bireylerin acılı yaşamını konu edinen Yakup Kadri, Maupassant'ın mutsuz kahramanlarının bizim toplumumuzda da yaşamakta olduğunu savunur. Bu anlayışı değişmese bile yıllar sonra yazacağı ve Millî Mücadele insanlarını konu edinen hikâyelerinde koyu karamsarlıktan bir ölçüde uzaklaşacak ve daha umutlu tipler çizecektir.

ISBN 975-470-435-X